

VIGILIA

2009 / 12

VÁRNAI JAKAB: Krisztus szegénységéről

A Vigilia körkérdésére a csodáról

Adamik Tamás, Balla Zsófia, Báthori Csaba, Borbély Szilárd, Czigány György, Fabiny Tamás, Fabiny Tibor, Füzi László, Greiner Éva, Gyórfy Ákos, Id. Hafenschner Károly, Heidl György, Jakubinyi György, Jász Attila, Kocsis Fülöp, Márton László, Mezei Balázs, Móser Zoltán, Nemeshegyi Péter, Poszler György, Rónay László, Schweitzer József, Selyem Zsuzsa, Szabó Ferenc, Tóth Sára, Várszegi Asztrik, Vasadi Péter, Vecsei Miklós, Villányi László, Vizi E. Szilveszter és Vörös István válaszai

SZÖRÉNYI LÁSZLÓ: Kertész Imre laudációja

LUKÁCS LÁSZLÓ:	A Gyermek jele	881
VÁRNAI JAKAB:	„Értetek szegénnyé lett”. Krisztus szegénységéről Szent Pál, Szent Ferenc és a mai idők tükrében	882

A VIGILIA KÖRKÉRDÉSE

A csodáról

Adamik Tamás (klasszika-filológus), Balla Zsófia (költő), Báthori Csaba (költő), Borbély Szilárd (költő), Czigány György (költő), Fabiny Tamás (evangélikus püspök), Fabiny Tibor (irodalomtörténész, evangélikus teológus), Füzi László (irodalomtörténész), Greiner Éva (író, gyógypedagógus), Győrffy Ákos (költő), Id. Hafenscher Károly (evangélikus teológus), Heidl György (eszméletörténész), Jakubinyi György (érsek), Jász Attila (költő), Kocsis Fülöp (görög katolikus püspök), Márton László (író), Mezei Balázs (filozófus), Móser Zoltán (fotóművész), Nemeshegyi Péter (jezsuita szerzetes, teológus), Poszler György (esztéta), Rónay László (irodalomtörténész), Schweitzer József (ny. országos főrabbi), Selyem Zsuzsa (író, kritikus), Szabó Ferenc (jezsuita szerzetes, teológus), Tóth Sára (irodalomtörténész), Várszegi Asztrik (pannonhalmi főapát), Vasadi Péter (költő), Vecsei Miklós (a Magyar Máltai Szeretetszolgálat alelnöke), Villányi László (költő), Vizi E. Szilveszter (orvos, agykutató) és Vörös István (költő) válaszai	889
---	-----

SZÉPÍRÁS

TAKÁCS ZSUZSA:	Újszülött (vers)	951
HALMAI TAMÁS:	Schubert; Debussy; Ballada (versek)	951
LACKFI JÁNOS:	Gátszakadás; Kavargás (versek)	952
BALLA D. KÁROLY:	Hálaadás hóesésben (vers)	954

NAPJAINK

SZÖRÉNYI LÁSZLÓ:	Kertész Imre laudációja	955
ASZALÓS JÁNOS:	Megemlékezés Halász Ferenc Piusz ciszterci szerzetesről	957

A Gyermek jele

Ezekben a napokban Európa-szerte ünneplik a vasfüggöny átvágásának, a berlini fal lebontásának, az évtizedeken át kettészakított Európa egyesítésének huszadik évfordulóját. A jubileumi ünnepek azonban nem tudják elcsitítani a kételyt: valóban megszűntek-e az országokat, nemzeteket, embereket elválasztó ellentétek Európában? S ha túlnézünk a kontinens határain: hány ellentét, ellenséges konfliktus szabdálja szét a világot? Van-e remény ezek megszüntetésére? Nem üres illúzió-e az emberiség egységéről beszélni? Létrejöhet-e valaha is az annyit emlegetett világbéke? A bibliai teremtéstörténet az egység felbomlását Ádám vétkének tulajdonítja — helyreállítható-e a béke valaha?

Isten meghalt, jelentette ki Nietzsche a modernitás hajnalán. Isten megszületett, vallja a kereszténység karácsony ünnepével. Az embernek nincs hatalma Isten fölött, akarata azonban szabad. Teremtmény voltán változtatni nem tud, de Teremtőjét elutasíthatja, testvérét, sőt önmagát is elpusztíthatja. Isten Fia emberré lett: a „második Ádám” egy új egység lehetőségét hozta meg, egy újfajta emberség, új emberség távlatát nyitva meg.

Istennek van ugyan hatalma az ember fölött, de másként él vele, mint ahogy mi tennénk. Nem alkalmaz fizikai erőszakot, nem katonai erővel igázza le az embert, hanem szeretetének hatalmával jelenik meg. Csecsemőként születik e világra. Az angyalok serege Isten örömét és az ember békéjét énekli az Újszülött fölött. Isten örömét, hiszen vágya beteljesült: Jézusban egészen egygyé vált a szeretetközösségre alkotott és meghívott emberrel. És a föld békességét, hiszen Mária szülőttében „üdvözítő Istenünk emberszerető jósága” jelent meg, hogy megmutassa a boldogabb és teljesebb emberség útját. Jézusban maga az ember született meg, a tökéletes ember, aki föltétlen szeretetben él Atyjával és minden emberrel.

A betlehemi Gyermek hatalma éppen gyöngeségében, a keresztaláig elvállalt szeretetének kiszolgáltatottságában rejlik. Benne az Örökkévaló belépett a történelembe, a Szeretet a mi viszályokkal és konfliktusokkal, versengéssel és ellenségeskedéssel terhelt világunkba, hogy velünk maradjon örökre. Ahogy a középkori teológus, Beda Venerabilis írta: „Az Úr folyamatosan fogantatik Názáretben, és születik Betlehemben ma is, és az idők végéig mindennap.” A történelemben folytatódik a születése, de az agóniája is. Ádám olyanná akart lenni, mint Isten, és szakított vele. Krisztus maga az emberré lett Isten, aki meghív mindenkit az istengyermekség életére. Isten örök szeretetszava Benne „testté lett, és közöttünk lakozik”: Ő lett „a mi békességünk”, minden külső háborúskodásunk, belső békétlenségünk közepette is. A „Messiás és az Úr jele a Gyermek”: felkínált ajándék és minden korban érvényes meghívás.

„Értetek szegénnyé lett”

VÁRNAI JAKAB

Krisztus szegénységéről Szent Pál, Szent Ferenc és a mai idők tükrében

1958-ban született, a Külkereskedelmi Főiskolán tanult, majd 1982-ben belépett a ferences rendbe. Jelenleg a Sapientia Szerzetesi Hittudományi Főiskola tanára.

Szent Pál „karácsonyi” sora?

„Hiszen ismeritek a mi Urunk Jézus Krisztus jótékonyágát. Noha gazdag volt, értetek szegénnyé lett, hogy szegénysége által meggazdagodjatok.” (2Kor 8,9)

Mi a „karácsonyi” a második korintusi levélnek ebben a sorában? Az, hogy odaillik Szent János sora mellé, amelyet az ünnep evangéliumában felolvasunk: „az Ige testté lett” (Jn 1,14). Szent Pál is ezt hirdeti itt, de sajátos üzenettel párosul: „szegénnyé lett”, s mindez „értetek”, sőt, hogy gazdagságában részesüljete. Ott hagyta értetek gazdagságát, tehát előtte is létezett — az Ige élete „testének napjaiban” mint szegénység áll szemben az „ő volt kezdetben Istennél” gazdagságával. Gazdag volt, de azt akarta, hogy mi is meggazdagodjunk, ezért szegénnyé lett értünk: azt szánta nekünk, amiben neki is része volt, és isteni életébe hív meg minket.

A „szegénység” itt kulcsszó: jelzi az emberi létet általában, jelzi Jézus Krisztus egész földi életét és működését — ennek legmélyebb pontjával, a Kereszt szegénységével együtt — és jelzi Jézus életének azt a konkrét vonását, hogy szegény volt.

A megtestesülés üzenetének ez a tömör összefoglalása felidézi (talán mondhatjuk: összefoglalja¹) a Filippi-levél himnuszát is (2,6–11). Ott az isteni és emberi létmód ellentétéről hallunk: Jézus Krisztus „kiüresítette önmagát”, amikor emberré lett. A második korintusi levél sora csak a két létmód, a gazdagság és szegénység közti ellentét idézi fel, a kereszthalál és a feltámadás titkára úgy utal, hogy megmarad a metaforán belül: „*hogy szegénysége által meggazdagodjatok*”.

Ki kell térnünk ennek a versnek a szövegösszefüggésére is. Szent Pál sora első hallásra talán úgy tűnik, mint pusztán „elvetett megjegyzés”. A levélnek ebben a részében arra biztatja a korintusiakat, hogy gyűjtéssel támogassák a jeruzsálemi híveket. Miközben „anyagiakról” ír, felidézi Jézus Krisztus „jótékonyágát”, és az adakozás példájaként állítja a levél címzettjei elé. A Krisztusról mondottak súlyából azonban semmit nem von le ez a körülmény, sőt, szinte még nagyobb súlyt ad neki az, hogy különösebb kifejtés nélkül olyasmire hivatkozhat, ami a korintusiak hitének is szerves része. Egzegéták lehetségesnek tartják, hogy már kialakult, ismert for-

¹Vö. Friedrich Lang: *Die Briefe an die Korinther*. Vandenhoeck und Ruprecht, Göttingen – Zürich, 1986, 319.

²Jan Lambrecht:
Second Corinthians.
The Liturgical Press,
Collegeville, 1999, 137.

³Fred B. Craddock:
The Poverty of Christ.
An Investigation of
II Corinthians 8:9.
Interpretation 22 (1968)
158–170.

⁴Vö. C. K. Barrett:
A Commentary on the
Second Epistle to the
Corinthians. Harper and
Row, New York,
1973, 223.

⁵Lucien Cerfaux: *Le*
Christ dans la théologie
de saint Paul. Cerf,
Paris, ²1954, 141.

⁶Vö. Lucien Cerfaux:
i. m. 133.

mulát használ itt Pál.² Ne lássunk azonban ebben a versben csupán felszínes illusztrációt, mint amikor egy adománykérő körlevelet színesítünk valamilyen lelki idézettel. Craddock mutat rá, hogy a korintusi híveket megkísértette az a szemlélet, hogy „spirituális” gazdagságuk láttán lebecsüljék a keresztény élet anyagi, testi vonatkozásait (1Kor 4,8: „Lám, már jóllaktatok, már meggazdagodtatok”).³ Pálnak emlékeztetnie kell őket arra, hogy a megtestesülésnek olyan magatartás felel meg, amely a lelki előrehaladást nem az anyagi, testi szolidaritás nélkül képzei el. A „meggazdagodás” valójában a megigazulás, amivel Isten a bűnből áthelyez minket a kegyelembe. A megigazulásnak pedig tevékeny szeretetté kell válnia a szolidaritásban.

Ezt a szentírási verset a magyarázók gyakran hiteles utalásnak tekintik arra vonatkozólag, hogy Jézus szegény életet élt. Bár Jézus vagyoni helyzete, úgy tűnik, nem volt beszédtema az ő nyilvános működése idején, és Szent Pál szándéka sem a történeti beszámoló, hanem az összefoglaló leírás, mégis, nem használhatott volna ilyen képet, ha az szöges ellentétben állt volna a kortársak által is ismert történeti adatokkal.⁴ Lucien Cerfaux pedig kérdő formában érvel: „Elképzelhető lenne, hogy Pál ne akarna itt semmit sem mondani a názáreti Jézus emberi személyéről?”⁵

A megtestesülés „karácsonyi” témája mellett azonban ez a sor a megváltás húsvéti üzenetét is tartalmazza, sőt valójában az áll a középpontjában. Ezen a ponton rendkívül fontos, hogy Szent Pált a saját szavai szerint értsük meg. Cerfaux figyelmezteti a Szentírás magyarázóit, hogy ne olvassák bele ebbe a sorba a későbbi teológiát. Már az első századokban megjelenik ugyanis a gondolat: Krisztus már azzal is valamiképpen a megváltásunkat művelte, hogy emberré lett. Pál számára azonban a valódi változást mindig a feltámadás jelenti. Ott lesz belőlünk „új teremtmény”. Krisztus a megtestesülésben a „bűn testét” hordozta, csak a feltámadásban dicsóul meg.⁶ Majd csak az egyházatyák gondolják tovább Pál szavait abban az irányban, hogy a megtestesülés már önmagában is megváltói cselekedet, és az emberi természet magasabb szintre emelkedett általa. Ez a gondolat később szerves részévé vált az egyházi hagyománynak, és egyik legutóbbi megfogalmazását a II. Vatikáni zsinat *Gaudium et Spes* című dokumentumában találjuk: „Az emberi természet bennünk is roppant méltóságra emelkedett azzal, hogy Krisztus azt magára öltötte, anélkül, hogy megsemmisítette volna. Igen, ő, az Isten Fia, valamiképpen minden emberrel egyesült, amikor testté lett.” (GS 22)

Krisztus központi titka tehát a megváltás titka, és ez szoros kapcsolatban áll azzal a konkrét emberi étellel, amelyet ő élt itt a földön, amelyet „értünk vállalt”. Szegénysége nem mellékkörülmény, hanem „megváltó szegénység”. Nem önmagában értékelendő teljesítmény, hanem nekünk szól, *iránya van*. A keresztény istenkép alapvető „mozgásiránya” jelenik itt meg: Isten alacsony sort vállalt értünk, hogy életéből részt adhasson nekünk. Szent Pál sora tehát

igazából ettől a szótól válik karácsonyi örömhírré: „értetek”. Krisztus szegénysége a korintusi levélben is olyan érv, amelynek meg kell mozgatnia az olvasót: amit értetek tett, az viszonzást vár. Krisztus jótékonyására hasonló nagylelkűséggel szabad csak válaszolni. A történeti információt, amely a názáreti Jézus szegény életére utal, mindig együtt kell nézni azzal a személyes, nekünk szóló, hitben átélt dinamikával, amelyben ez az információ párbeszédé válik.

Az apostoli igehirdetés lényeges üzenetéről van itt szó. Az „értetek” teszi az üdvösség jóhírévé a kereszthalált. Az egyház az Eucharisztia ünneplésében újból és újból visszatér ehhez a szóhoz, elmélyíti, jobban megérti, középpontba helyezi. Az „értetek szegénnyé lett” szavak felelnek meg Szent Pál gondolkodásában az „ez az én testem, mely értetek adatik”-nak.⁷ Az Eucharisztia egyik funkciója, hogy a keresztényekben elevenen tartsa Krisztus nekik szóló önatadásának tudatát, megőrizze őket ebben a belső lendületben, és történelmi létüknek megfelelő új válaszokra készítse őket.

⁷Eduard Schweizer:
*Lordship and
Discipleship*. SCM,
London, 1960, 102.

„Mily édes csere”

⁸Pius Angstenberger:
*Der reiche und der
arme Christus.*
*Die Rezeptionsgeschichte
von 2 Kor 8,9 zwischen
dem zweiten und dem
sechsten Jahrhundert.*
Borengässer,
Bonn, 1997.

Szent Pál e néhány szavának olyan gazdag utóélete van, hogy szinte az mondhatjuk: az egyház történelme ezeknek a szavaknak a hatástörténete. A keresztény élet hajtóereje az „érettünk” megértése Krisztus szegénysége láttán. Pius Angstenberger az első hat évszázad szerzőinél vizsgálta meg a szentírási vers előfordulását egy terjedelmes doktori dolgozatban.⁸ A vers pályájának csúcspontja Alexandriai Szent Kúrillosz, aki negyvenszer idézi (Szent Ágoston pedig harmincötöszer).⁹ Természetesen a „szerző eredeti szándéka” itt már új tartalmakkal gazdagodik, de szavai új összefüggésekben olvasva is hatékonyak. A vers hatástörténetét öt alapvető irányban lehet összefoglalni:

⁹Pius Angstenberger:
i. m. 155.

1. Elősegítette a krisztológiai dogma kialakulását. A vers segít megvilágítani, hogy Krisztusban gazdagságot és szegénységet: istenséget és emberséget egyaránt komolyan kell venni és egységben kell elgondolni. Többféleképpen is, rövid formában fogalmazzák át Szent Pál szavait. Szent Ambrus így elmélkedik Krisztus isteni és emberi valóságáról: „*dives cum patre — pauper propter nos*”.¹⁰

¹⁰Ambrus: *De Patr.* 9,38:
CSEL 32,2, 146.

2. Hozzásegítette az egyházat, hogy a megváltás titkát jobban kifejezze azzal a gondolattal, amelyet a Diognétoszhoz írt levél (3. század eleje) óta a „csodálatos csere” témájaként ismerünk (IX,5: „mily édes csere”). Nazianzoszi Gergely szavaival: „Krisztus magára veszi testem szegénységét, hogy nekem részem legyen istenségének gazdagságában.”¹¹

¹¹Nazianzoszi Gergely:
Or. 38 in Theophania 12.
In: PG 36,325.

3. Állandó etikai motívum Krisztus alázatossága, mint követendő keresztény magatartás.

4. A keresztények karitatív tevékenységének, tágabb értelemben pedig szociális felelősségvállalásának megalapozása.

¹²Pius Angstenberger:
i. m. 52–56.

5. A születő szerzetesség eszményét is ez a szentírási vers fogalmazza meg a legtömörebben. Remete Szent Antal (251–356) két levelét is ezzel az idézettel kezdi, magára is vonatkoztatva e szavakat: „én megismertem a mi Urunk Jézus Krisztus jótékonyágát...”¹² Ugyanígy alkalmazza az idézetet Vazul és Nazianzoszi Gergely is. A szerzetesi életmód kezdettől fogva válasz kíván lenni Krisztus nagylelkűségére.

A szegény Krisztus követője, Szent Ferenc

Teológia és lelkiség szinte egész történetét kellene ismertetni ahhoz, hogy megmutassuk, mennyi és milyen ösztönzést merített a kereszténység Szent Pálnak ebből a „futó megjegyzéséből”. Egyetlen példát állítunk csak a szemünk elé.

Assisi Szent Ferenc neve a legtöbb emberben összekapcsolódik a *szegénységgel*. Írásaiból azonban az is kiderül, hogy az ő szegénysége soha nem pusztán aszketikus egyéni teljesítmény volt, hanem válasz Krisztus szeretetére. Ferenc fennmaradt írásaiból kiderül, hogy a 2Kor 8,9 kulcsmondattá vált a számára. Regulájában komoly szerepet kap, hiszen ezzel alapozza meg testvéreinek a szegénység törekvését: „...menjenek bizalommal alamizsnát gyűjteni, és nem kell szégyenkezniük, mert az Úr is szegénnyé lett értünk ezen a földön. A fönséges szegénységnek ez a magassága avatott titeket, kedves testvéreim, a mennyek országának örököséivé és királyaivá, földi kincsekben szegénnyé tett, s erényekben magasra emelt. Ez legyen a ti osztályrészetek, mely elvezet az élők földjére.”¹³

¹³Regula Bullata VI,2–5.

Krisztus szegénységének említésére Ferenc nem tudja a Regulát úgy folytatni, mint csupán rendelkezések gyűjteményét, hanem megáll, hogy himnuszt énekeljen. A Regula Krisztust magasztalja, aki annyira szeretett minket, hogy értünk szegénnyé lett, sőt, részt adott nekünk ebből a fönséges örökségből. Az Úr irántunk való öntadása mozgásba hozza Ferenc egész lényét.

Amikor levelet ír „Az összes híveknek”, felidézi Krisztus eljövetelét és földi működését, és ezt a szegénységben foglalja össze: „Mária méhében azután emberségünkből és gyarlóságünkből való igaz testet öltött magára. Bár mindenkinél gazdagabb volt, anyjával, a Boldogságos Szűzzel együtt mégis a szegénységet akarta vállalni a világban.”¹⁴

¹⁴Az összes híveknek írt levél, 2. változat, 4–5.

Ebben a levélben Ferenc azt az életeszményt írja le, amelyet világi követői („az összes hívek”) elé tár. Krisztus szegénysége tehát nemcsak a ferences szerzetesi életforma számára jelent inspirációt, hanem tágabban, minden keresztény számára.

Nem véletlen, hogy Ferenc életében annyira központi helyet foglalt el az Eucharisztia. Az „egész Rendhez” írt levelében az isteni gazdagság és emberi szegénység örök mintája szerint elmélkedik a titokról, a „fölséges alázatosság” és az „alázatos fölség” paradoxo-

náról. És ha a szövegszerű egyezés szintjén nem is vonatkoztatja a 2Kor 8,9-et az Eucharisztíára, mégis ugyanazt a belső lendületet, a személyes önátadás kölcsönös mozgását árulja el: „Semmit se tartatok tehát vissza magatokból, hogy egészen magához fogadjon benneteket az, aki egészen odaadja magát értetek.”

Az életrajzok megőrzik, hogy Ferencnek volt egy kissé furcsa, „illetlen” szokása, amit csak tőle fogadhattak el azok a magas rangú egyházi emberek, akik asztalukhoz meghívták. A bőséges lakoma előtt Ferenc előbb a környékbeli házakban kenyérmaradékot koldult össze, és azzal ült asztalhoz a vendégségben, sőt, olykor azt még ki is osztotta az előkelő vendégek között. Amikor ezt Hugolino bíboros, a későbbi IX. Gergely pápa egyszer szóvá tette neki, Ferenc a még nála is nagyobb úrra hivatkozott: „Uram, nagy tiszteletet tanúsítottam irántad, ugyanakkor a nagyobb Urat is tiszteletben részesítettem. Az Úr ugyanis tetszését találta a szegénységben, és abban a leginkább, amely Krisztusért vállalt koldusszegénység. Ezt a királyi méltóságot az Úr Jézus vette magára értünk, amikor szegénnyé lett, hogy szegénysége gazdagítson minket, és mint lélekben igazán szegényeket a mennyország királyaivá és örököséivé emeljen. Ezért még rövid időre sem akarom azt elhagyni csalóka gazdagságot nyújtó javaitokért.”¹⁵

¹⁵Szent Bonaventura: *Legenda Maior* VII,7.

Assisi szentje szüntelenül azon igyekezett, hogy szem elől ne tévessze Krisztust, a szegényt. Ez volt életvitelének állandó inspirációja. Krisztus szegénysége nem történeti adat vagy távoli ismeret volt a számára, hanem életformájának hajtóereje. Új és új módokat keresett, hogy az Úr értünk vállalt szegénységének szemlélésében megmaradjon. Ez indította őt az első „grecciói jászol” felállítására is: „Meg akarom ugyanis eleveníteni a betlehemi kisdéd emlékezetét, és tulajdon testi szemeimmel akarom szemlélni gyermeki korlátoltságának kényelmetlenségeit, látni akarom, hogyan helyzetetett a jászolba és hogyan feküdt az ökor és a szamar előtt a szénán.”¹⁶

¹⁶Celanói Tamás: *Vita Prima*, 84.

Vajon ebből csupán annyi derül ki, hogy Ferenc makacsul ragaszkodott a saját „lelki útjához”, a szegénységhez mint Rendjének „profiljához”? Mélyebb dolgról van szó. Ferenc szemében ugyanis a „birtoklás”, a „kisajátítás” végső értelemben nem más, mint maga a „bűn”. Elvesz Istentől valamit, ami csak az övé. A bűntől való megváltásnak ezért kellett Krisztus szegénysége révén végbemennie. A szegénység eszménye pedig a bűnnel való radikális szakítás törekvését fejezi ki. Ferenc szerint a bűntől az az ember szabadul meg, aki semmit nem „tulajdonít magának”, és mindent a Fölséges Úrnak ad vissza, akitől minden jó származik. Kajetan Esser OFM így tárja fel a szegénység és a megváltás összefüggését Szent Ferenc reguláját magyarázva: „Ezért a megváltás eseményének lényege Krisztus szegénysége, aki, bár gazdag volt, értünk szegénnyé lett, hogy az ő szegénysége által mi is gazdagok legyünk. Ezért ajándékozta magát Krisztus megváltó kegyelme annak, aki *expropriatus*, tulajdon nélkül él, és részesül Krisztus szegénységéből.”¹⁷

¹⁷Kajetan Esser: *Melius catholice observemus*. In: Lothar Hardick és mások: *Werkbuch zur Regel des heiligen Franziskus*. Werl, 1955, 127–258., itt 190.

A Hugolino bíboros asztalánál lejátszódó jelenetet Szent Bonaventura Ferenc-életrajzából idéztük, de azt ugyanígy hozza Bonaventura fő forrása, Celanói Tamás *Vita Secundája* is (2Cel 73). Ferenc írásai és a róla szóló életrajzok nyomán úgy tűnik: azzal indítja útjára Rendjét, hogy a 2Kor 8,9-et belehelyezi annak eszmei-lelki középpontjába. Amikor azt mondjuk Ferencről, hogy „megújította az egyházban az evangéliumi lelkületet”, akkor az „Evangéliumot” Szent Pálnak ez a sora foglalja össze legjobban Ferenc számára. Benne és Rendjében ez a szentírási sor ismét, egy újabb történelmi helyzetben, egy újabb konkrét formában kiváltja ugyanazt a „nagylelkű” választ, mint amikor Szent Pál először papírra vetette. Ferenc újult erővel állítja elének a kereszténység nagy felfedezését: Krisztus szegénysége *követhető*, sőt, Ferenc szemében az egyetlen járható út az igazi gazdagság felé. Ami Ferenc korában talán ellankadt az egyházban, az az ő nyomán ismét mozgásba jön: a Krisztusnak szóló önátadás lendülete az ő szegénysége láttán, az ő szegénységét követve.

Ma is örömhír

Végezetül a mai idők fényében akarunk elgondolkodni Szent Pál szavain. Megtehetnénk ezt úgy is, hogy az egyházi tanítást elemezzük, amelynek lényeges pontjain újból és újból felbukkan a 2Kor 8,9 vers: a *Lumen Gentium* 8. pontjában, vagy a latin-amerikai püspökök 1968-as medellíni dokumentumának záró sorában, vagy a Katolikus Egyház Katekizmusában, amely három helyen magában a szövegben idézi a 2Kor 8,9 verset, nem csak lapalji jegyzetben (517, 1351, 2407). Keresgélhetnénk a mai teológusok munkáiban is. Én inkább azt az utat választom, hogy a magunk helyzetére alkalmazom ezt a verset.

Kikerülhetetlen az észrevétel: a 2Kor 8,9 kulcsszavai, a „szegénység” és a „gazdagság” korunk kulcsszavai is. Olyan szintre jutott el a dolog, hogy a mai társadalom és kultúra állapotáról írt igényes és mély elemzések is ezt a helyzetet kénytelenek megállapítani: ma az alapvető gondolkodási modell a piacé. Timothy Radcliffe volt domonkos rendfőnök szerint bár minden emberi társadalomnak *van piaca* a javak vásárlására és eladására, a nyugati társadalom abban különbözik a többitől, hogy *ő maga* a piac. Maurice Bellet francia gondolkodó egyenesen az ideológiák harcából győztesen kikerült totális diktatúrának nevezi a gazdaságot.

Ilyen háttérrel áll előttünk ma Krisztus alakja, aki „meggazdagodást” kínál. Ezek szerint érdeklődésre tarthat számot, meghallgatást remélhet kortársainktól? A szavak egyezéséről hamar kiderül, hogy inkább kontraszt érvényesül a két gondolatvilág között. Krisztus nem „gazdasági modellt” kínál.

Ma talán így kellene átfogalmazni Szent Pál sorát, hogy ugyanazt fejezze ki, mint kétezer éve: „Krisztus azt kínálja fel nektek,

hogy vállaljátok az ő szegénységét, hogy ezáltal majd befogadhasátok az ő gazdagságát is." Nem hagyja jóvá a szegénységet, amit magunk körül látunk, vagy amivel magunk is küszködünk. Nem verseng a meggazdagodást kínáló bizniszokkal, túllícitálva őket. Ajánlata az *üdvösségre* vonatkozik: életünk beteljesülésére minden anyagin túl, átölelve és irgalmasan gyógygyítva személyes kapcsolatainkat, félelmeinket és örömeinket. Ez a gazdagság viszont csak az ő útján érhető el: az „értetek” szóval megjelölt létezésben. Ezért fontos, hogy ma se tévesszük szem elől a bibliai vers értelmezésének ezt a két szempontját: Krisztus szegénysége az ő egész földi életét és működését foglalja össze, és nem „statikus” helyzetet rögzít, hanem az isteni szándék mozgását, célját jelöli: nekünk szól, és el akar juttatni minket valahová.

Ez a bibliai üzenet ismét kontrasztot alkot a mai világban érvényesülni látszó felfogással: ki beszél ma már „teljes odaadásról”? Az egyik tragédia, ami velünk történik, ha az emberről többé nem úgy gondolkodunk, mint aki először is „teljes odaadás” címzettje és alanya. Pedig legnagyobb méltósága az, hogy szerethető a „teljes odaadásig”, és akkor tiszteljük meg leginkább, ha képesnek tartjuk ennek nagylelkű viszonzására.

Mindezek ellenére nem erkölcsi buzdítással vagy moralizáló tanulságokkal szeretném zárni. Másra van szükség: szemléljük a csodát. Az első csoda ezen az ünnepen persze a Karácsony örömhíre, de ebből fakad a másik: az, hogy Szent Pálnak ez a néhány szava ma is kiváltja hatását. „Isten szava eleven, átható, és minden kétélű kardnál élesebb” (Zsid 4,12). Tanúja lehetek annak, hogy az emberek szívét ma is megérinti és átalakítja Krisztus érettünk vállalt szegénységének örömhíre. Fiatal emberekben ma is felgyújtja a vágyat, hogy egész életüket ennek jegyében helyezték oda Isten kezébe. Családos keresztényeket megerősít és a Krisztus által kínált „gazdagság” vágyával Isten felé irányít az áldozatvállalás hétköznapijában. Magukat feleslegesnek érző időseket vagy betegeket visszahelyez az egyetlen érvényes távlatba: a krisztusi szeretet viszonzásának utolsó lehetőségig tartó igyekezetébe. Szent Pál szavai ma is élnek és közvetítik a megváltás karácsonyi örömhírét. Amíg a szentmisét ünnepelhetjük, Krisztus érettünk vállalt szegénysége újból és újból megeleveníti a keresztényekben a vágyat, hogy ennek viszonzása legyen életük vezérfonala. Megmagyarázhatatlan, e világ logikájával szöges ellentétben álló döntéseket hoznak: családot nevelnek, hivatásként élik életüket, kitartanak mások mellett a szeretetben.

„Hiszen ismeritek a mi Urunk Jézus Krisztus jótékonyágát...”

A csodáról

A Vigilia decemberi számában immár hagyományosan közös meditációra hívunk művészeket és tudósokat, jeles hazai személyiségeket. Ezúton is köszönetet mondunk mindazoknak, akik megtisztelték folyóiratunkat írásukkal. (A szerk.)

A gyermekeknek a varázslat a csoda, a kamaszoknak maga a létezés, a felnőtteknek a váratlan árleszállítás az élelmiszerboltban, az öregeknek az újabb nap, az angyaloknak Isten, Istennek minden. A hétköznapi bölcsesség ugyan előszeretettel állítja szembe a kis és nagy, profán és szent, színtelen és meghökkentő dolgokat, s csodálkozik el az egyik vagy a másik csoporton, talán mégis jobb, ha a csoda mentes marad az ilyen szembeállításoktól.

Bizonyára mindnyájan emlékszünk olyan helyzetekre az életünkben, amelyekben — talán egy külső esemény hatására, talán belülről indítva — valami meglepő, váratlan élmény, tapasztalás részei lettünk. Egy-egy ilyen „határelményben” szinte megnyíltak előttünk a létnek a hétköznapi felszínén túlmutató mélyei, vagy éppen a világot körülvevő isteninek távlatai.

Karácsonykor a kereszténység azt a csodát idézi fel, hogy Isten örök Fia belészületett a mi emberi világunkba. Az ünnep mindmáig az év legjelesebb napja maradt, és még szekularizált formájában is a csoda hangulatát idézi.

Karácsonyi körkérdésünkben erre szeretnénk választ kapni: Mit jelent az Ön számára a csoda? Lehet-e napjainkban is csodáról beszélni? Esetleg megosztaná-e olvasóinkkal életének egy meghatározó, „csodálatos” eseményét, tapasztalatát?

ADAMIK TAMÁS

Klasszika-filológus

Csodák pedig vannak

Csodák pedig vannak, de tenni kell értük. Ezt valószínűsíti annak a kultúrkörnek a hagyományvilága, amelyben élünk, de ezt bizonyítja emberi természetünk is: várjuk a csodákat.

A régi görögök számára a csoda evidencia volt: magán- és közéletük istenközelségben zajlott. Nehéz helyzetekben az istenség sugallta nekik, mit tegyenek, s ha a tennivaló nehéznek, emberfeletti nek bizonyult, az isteni erő besegített a kivitelezésbe. Amikor Odüsszeusz fia, Télemakhosz felnő, és elég fizikai erővel meg gyakorlati tapasztalattal bír ahhoz, hogy apja keresésére induljon, az istenség indítja útnak, és természetfeletti beavatkozásaival végül is a családgyejesítés sikerrel jár.

Így volt ez a rómaiaknál is. Aeneas az új haza keresése során sokat tépelődik, sokat gyötrődik, már-már föladja, de a kritikus pontokon az istenség közbelép és továbblendíti. Az isteni segítség olykor álom

alakjában érkezik, olykor személyes találkozás és kézzel fogható anyagi segítség formájában. Az eredmény: Aeneas megleli új hazáját: új családot, új várost alapít. E hősöknek azonban teljes szívvel hinniük kellett az isteni szavaknak, és küzdeniük minden erővel, pusztá életük, személyes boldogságuk kockázatával is a megvalósításért.

Nem volt ez másképp az Ószövetségben sem. Mózes élete, tevékenysége csodák halmaza. Az égő csipkebokron, botjának megéledésén, a Sás-tenger kettéválásán ámulunk, s csak kapkodjuk a fejünket. Ám azt a csodáját, amikor isteni parancsra botját a feje fölé emeli a véres csatában, nem csodáljuk, hanem inkább érdeklődéssel szemléljük, mert modellértékűnek érezzük. Mózes, amíg erejéből futja, amíg kárja bírja, fölemelve tartja súlyos botját, s lám, népe visszaszorítja az ádáz ellenséget. De mihelyt a karja lankadni, hanyatlani kezd, az ellenség újra támadásba lendül, és népe meghát-rálni kényszerül. És ekkor jön az isteni sugallat: Áron és Hur egy kőre ültetik Mózeszt, és az egyik oldalán az egyik, a másikon a másik tartja a karját: a bot pedig nem ingadozik a magasban.

És megtörtént a világtörténelem legnagyobb csodája is, a Karácsony. A testetlen tiszta Szellem testet öltött, egy szűz Fiút szült apa nélkül, emberi beavatkozás nélkül. A természet felborult, öröknek tartott törvényei érvényüket veszítették. Az Istengyermek felnő, és csodákat tesz. Majd jönnek választottai, az apostolok, akiknek tevékenységében ismét megmutatja magát az isteni hatalom. Utánuk pedig a Krisztus-követők, a szentek sereglenek, közöttük is a legnagyobbak, Szent Antal és Tours püspöke, Szent Márton, aki holtában is annyi hasznot hajt városának csodáival, hogy utódai őt tekintik a város urának. Tours-i Szent Gergely egyszer elmegy a királyhoz, és amikor a király színe elé bocsátják, ezt mondja neki: „Uram küldött hozzád.” A király megütközve kérdezi: „Hát ki a te urad?” „Szent Márton” — válaszolja a püspök. Erre a király meghunyászkodva hellyel kínálja Szent Márton utódját.

Amint mondtam, az emberi természet is a csodák létét bizonyítja. Persze hitelesen csak saját természetemről szólhatok. Kisgyermek korom óta vártam a csodákat. Amikor a teheneket legeltettem a vasút árkában Városföldön, hanyatt fekvé hányszor bámultam az égen vonuló felhőket: szerettem volna velük repülni, hogy lássam a világot. Ha jött a gyorsvonat, sóvárogva néztem utána, amint mellett emeldübögt. „De jó azoknak, akik benne ülnek” — sóhajtoztam. Később pedig, amikor már érettebb fejjel Kerekegyháza pusztáin terelgettem a birkákat, és egy-egy autó elsuhant a betonúton Kecskemét vagy Dunaföldvár felé, magukkal röpitették a szívemet új, ismeretlen városokba. Aztán sok-sok tanulás, szenvedés és küzdelem után bekövetkezett a várva várt csoda: gyermek- és kamaszkorom álmai megvalósultak. Láttam a világ legszebb városait: Rómát, Genfét, Párizst, Madridot, Sevillet, Bécsét, San Franciscót, New Yorkot, hogy csak a leghíresebbeket említsen. De nemcsak láttam, hanem kutattam is könyvtáraikban.

Egyszer aztán súlyosan megbetegedtem. Hosszas kivizsgálások után derült ki, hogy komoly operációk várnak rám. Az elsőt át is estem, s hónapokig lábadoztam, hogy felerősödjem a következő operációra. A lábadozás hosszú ideje alatt, téltelenségre kárthatva, sokat olvastam, főleg szépirodalmat: Márai akkor hozzáférhető minden művét. Hogyhogy nem egyszer felöltött bennem, hogy görög eredetiben még sohasem olvastam végig a négy evangéliumot. Nyilván, mert nem jutott rá időm. Most aztán volt időm bőven. Elhatároztam, hogy a Nestle-Aland-féle kétnyelvű kiadásból naponta elolvasok görögül egy fejezetet, majd pedig egybevetem a latin fordítás szövegével, és megnézem, hogy Szent Jeromos miben tért el a görög eredetitől. Így is lett. Közben a második nagy operációt tovább hátráltatta az is, hogy az első műtéttem sebe nem akart begyógyulni. Több hónapos várakozás után orvosaim úgy döntöttek, hogy egy korrekciós műtéttel siettetik a seb gyógyulását. A beavatkozás teljes sikerrel járt. Előkészítettek tehát a következő nagy operációra. Be kellett feküdnöm a tüdőosztályra, hogy pontosabban feltérképezhessék a mindkét tüdőmben diagnosztizált daganatok helyét. Megröntgeneztek, majd egy órával később ismét a röntgenbe kísérték, és újra megröntgeneztek. Nem értettem e második röntgenezés okát, s ezen töprengve már-már a legrosszabbra gondoltam, amikor benyitott a betegszobába a főorvos asszony, és közölte, hogy az operáció elmarad, mert a daganatok eltűntek. Én csak álltam, és nem tudtam, mi történt velem.

Később sokat latolgattam, hogy vajon Isten vagy pedig a Szent János Kórház főorvosának, Kovács András doktor úrnak csodálatos keze művelte a csodát. Végül is a kérdést megválaszolni nem tudtam, de talán ez nem is lényeges, hiszen egyrészt Isten útjai kifürkészhetetlenek, másrészt a végeredmény a fontos.

Csodák tehát vannak, csak tenni kell értük.

„Üdvözöld, mint idegent”

BALLA ZSÓFIA

Költő

A kérdésről egy szerény, ifjúkoromból ismert verseskönyv címe jut eszembe: *Higgy a csodában!* A kötet 1941-ben jelent meg. Szerzőjének, az 1945 márciusában munkaszolgálatosként meggyilkolt Sárközi Györgynek minden oka megvolt arra, hogy hinni akarjon a csodában. Az ő életéből halálosan elmaradt a csoda.

Nem mintha csoda nem eshetne meg hit nélkül. De a hit — a legmélyebb, az önátadó bizalom, az egyén feloldódása a természetfölöttiben — csoda nélkül nem teljes. A csoda olyan transzcendens esemény — úgy is definiálják, mint Isten önközlését —, amely nem

szorul bizonyításra (*Credo, quia absurdum*). Hanem ő maga a bizonyíték arra, hogy érzékelésünknel és tudásunknál több, másféle tapasztalat is létezik — legalábbis a történelemben a csodát istenbizonyítékként suhogtatták a kételkedők orra előtt.

Elvileg meg kell engednünk, hogy történhet csoda. Gyakorlatilag nem szükséges megengednünk. De az az engedékeny belátás ellenére is megeshet. „*Hát üdvözöld, mint idegent szokás. / Több dolgok vannak földön és egen, / Horatio, mintsem bölcselmetek / Álmodni képes*” — mondja Hamlet Shakespeare-nél az I. felvonás 5. jelenetében (Arany János fordítása). Nem gondolnánk, ugye, hogy a *bölcsselem* álommal, illúziókkal, vágyképekkel dúsíítja magát? Ennek talán az az oka, hogy a filozófiai elmélet, a bölcselvi világmagyarázat eszméje tudatunkban az ésszerűség képzetéhez társul. A nem-anyagelvű ontológiai elméletek érvkésztetéből sem a csodára emlékezünk.

Bár a létező világ létrejötté egy nagyobbfajta csoda, senki sem nevezi annak. Sem a teremtést, sem az ősrobbanást. Lehet, hogy a legnagyobb csodát magától értetődő adottságnak tekintjük, és csak azt minősítjük csodának, ami nem illeszthető a világrendbe?

Csoda akkor is lehetséges, ha nem hiszünk benne. Lehetséges, egy váratlan esemény attól válik csodává, hogy nem hittünk a bekövetkezésében. Lehetséges volna, hogy a csoda *hihetetlen* természetfelettsége voltaképpen csak azok számára mutatkozik meg, akik nem hittek benne? Mert az ő szemükben váratlan és irracionális esemény az eddigi élethez, az előzményekhez képest. A hívő ember *bekalkulálja* a csodát az isteni világrendbe. A hitnek is van logikája, és a csoda beletartozik ebbe a láncba.

Kant szerint a csodában való hitet éppen a valláserkölcnek kellene nélkülözhetővé tennie, mert az ember „...*erkölcsi hitetlenségéről tesz tanúságot, ha az ésszerűség által az emberek szívébe vésett kötelesség parancsainak — különben elégtelen — tekintélyét csak akkor ismeri el, ha azt még a csoda is hihetővé teszi*”. „*A csodában való hit megbénítja a vizsgálódó értelmet és megsemmisíti a cselekvés ismert törvényszerűségébe vetett bizalmat.*” „*A csodák nem tények (facta), hanem tények természetfölötti értelmezései — mondja Kant —, mert az okok és indítékok megítélése mindig az észre támaszkodik.*”

Az a kérdés, akarunk-e hinni a csodában? vagy másképpen: szükségünk van-e arra, hogy higgyünk benne? szükségünk van-e a csodára? Arra a felvetésre, hogy „*jaj annak a népnek, amelynek nincsenek hősei*”, Bertolt Brecht azt válaszolta, hogy „*jaj annak a népnek, amelynek hősökre van szüksége*”. Ezt a gondolatmenetet követve kérdezhetnénk: *jaj-e annak a hitnek, amelynek csodára van szüksége?*

Az mind csoda, ami úgy adatik meg, hogy az előzményekből nem látható előre. (A rossz váratlanságokat, vagyis az ördögi, a démoni csodát, a katasztrófát feltételesen zárjuk ki most vizsgálódásaink köréből. Bár miért gondolnánk, hogy az angyali csoda irracionális, ám az egyetemes rossz ésszerű, azaz ember okozta volna?) Ha tehát úgy határozzuk meg az angyali eseményt: csoda az, amit

nem érdemeltünk ki, nem dolgoztunk meg érte, amit nem kényseríthettünk ki, amit nem idézhettünk elő. Ami nem áll hatalmunkban és mégis bekövetkezik. Ebben az értelemben csupán két dolgot tekinthetünk transzcendensnek, vagyis csodának: az egyik a jószág. Mások irántunk való ésszerűtlen, önzetlen jóindulata.

A második csoda: a megtartott szabadság, az ember folyamatosan gyakorolható szabadsága. Talán ez a legritkább. Bármilyen vallás istenének is csupán a szabad ember, szabad emberek hite lehet tetsző. A csoda úgy zajlik, mint egy Cortázar-elbeszélés: valóságosból, racionálisból észrevétlenül vált természetfölöttibe, mintegy más sebességbe, átmenet és zökkenő nélkül. Ilyen a kollektív és személyes emberi szabadság létrejötte vagy megszűnése is. Bár a szabadság az ember természettől való joga, az emberi létezés alapja — csodás világunkban nem magától értetődően adott. Sokszor kell harcolni érte és sokféleképpen. Hősöket követel, sajnos, és halottakat. Azt, aki az emberi szabadságért küzd, egyszerre vezérli hit és ésszerű megfontolás.

A kivívott vagy elnyert, közös és személyes szabadság mégis csoda. Manapság mintha nem hinnénk abban, hogy elérhető. Megtartani még nehezebb. Illékony, mint minden isteni eredetű erény. Megőrzéséhez, úgy tűnik, nincs taktikánk, nincsenek elképzeléseink. Féltő, hogy sokszor már mibenlétére sem gondolunk, talán csak metafizikai kimenőnek véljük. Mire belélegeznénk, ritkulni kezd a levegő. És ha mégis szabadságról beszélünk, többnyire csak a magunk függetlenségét, önállóságát emlegetjük. Pedig... Pedig a többiek szabadsága támasza a miénknek. „*Mint egy halom hasított fa... szorítja, nyomja, összefogja*” egyik szabadság a másikat.

Az összes csoda közül, amelyet megtapasztaltam — értem itt a boldog szerelmet, vagy az egykori, csodával határos életben maradást is — az egyetlen igazi transzcendens élményem az volt, hogy 1989-ben osztályrészemmé vált a szabadság.

Az a szabadság, amely lehetővé teszi, hogy higgyünk vagy ne higgyünk a csodában. És megengedi, hogy csoda nélkül is életben maradjunk.

BÁTHORI CSABA

Közönséges csodák

Költő

Ha ünnep közelít, ajánlatos számba venni mindazt, amit csodának tekinthetünk az ünnepnapon. Ami szürke, névtelen időkben történik meg az év hétköznapjainak alján, ilyenkor más nevet kaphat, azaz megtalálhatja azt a többszörös nevet, amelyet a csoda szóval szoktunk eltakarni. Nem meríthetem ki a csoda összes változatát, csupán néhány dolgot említek, amely a csoda mintáját is öltheti, ha mi magunk a csodát megbíró szemmel tekintünk rá. Csodának látom hit nélkül is:

A frissen mosott, fehér abroszon egy magányos morzsa élet.
Hogy fehér papíron feketén tudunk írni, és ezt nem csupán irodalomnak tekintjük.
Ha megérjük a reggelt, és még mindig folytathatónak tűnik az élet.
Csoda, ha valaki jó tud lenni.
Hogy nem egyedül jöttem a világra, hanem két másik ember egyszeri öröméből, az a legfurcsább, még kudarcok közt is édes csoda.
Hogy fiatal korban és öregkoromban is örömmel olvashatom Vergilius, Shakespeare vagy Goethe műveit, azt karácsonykor csodának tekintem.
Hogy az asztalt asztalnak, a rigót rigónak, az őszt ősznek nevezem, az is csoda. Hogy a nevek fűtik, felvillantják, sőt néha pótolják a dolgokat, az a hét világcsoda egyike.
Kinézek a harmadikról, és nem kíváncszom a mélybe, hanem éppen ellenkezőleg, zuhanni kész vagyok a magasság felé, az egy fél csoda. Néha egy egész.
Csoda, hogy szeretni tudok egyetlen embert.
Hogy életem a kudarcok közt is egészsznek tűnik, csoda. Amikor nem-lenni szeretnék, akkor egy másik emberre gondolok, és meghosszabbítom ittlételemet, csoda.
Hogy járni tudok két talpamon, csoda. Hogy az egész világot látom két szemmel. Hogy bármit megfogok, tudok róla mondani valamit, az is csoda. Hogy nemcsak azt a helyet ismerem, ahol születtem, hanem azoknak javát is, ahol mások születtek.
Hogy hitetlenségem is hitemben gyökerezik, az csoda. Hogy beszélni tudok azokkal, akik mást és másként és másutt hisznek, vagy semmit nem hisznek.
Hogy beszélni tudok, miközben mások nem tudnak beszélni, vagy hazudnak, vagy holtak, csoda. Itt vagyok, és kételkedésem idején is több vagyok, mint én. Mindenki meghosszabbítódik Isten. Ez a legnagyobb csoda.
Csoda, hogy ismerem azt a szót, csoda. Hogy a semmi soha nem képes teljesen eltakarni azt, ami van.
Csoda, hogy el tudom felejteni a rosszat.
Csodálatos, hogy nincs csoda, és mégis minden helyet lel képzeletünkben.

BORBÉLY SZILÁRD

A szavak csodája

Költő A betlehemi istálló fölött fénylő csillag a látás és a világosság jelképe. A csillag azt jelzi, hogy épp *lent*, a földön történik valami, de e történésnek kezdete az égben volt és vége is ott lesz. A pillanat jelzése ez a csillagfény, a múlt idő csodája, vagyis az élet csodája. A kozmikus mindenség örökkévalóságát megtöri a csillag fénye,

amely jelzi az élet pillanatát, amely az időben tovahaladó és megállíthatatlan, kezdettel és véggel bíró élet maga. Mert a legnagyobb csoda az élet maga; az, ami pedig a legtermészetesebbnek tűnik számunkra, mert van, mint a fák, a füvek, az állatok és gyermek maga, feje körül a még jól kivehető derengéssel, az égi dicsfényel. Az éjszakában, a csillagfényes sötétségben pedig különös lények mozognak ezen az éjjelen, mint minden éjjelen, akik csak szavak és szóképek alakját ölthetik, középkori ábrázolásokon még jól kivehetőek: seregnyi angyal, de démonok, ördögi alakok is fel-feltűnnek még a széleken, a belátható világ peremén. Az élet és a halott világ erői keverednek itt össze.

A csoda pedig nem is olyan ritka, mint manapság gondoljuk, csak a szavak rendje változott meg, amely dönt és ítél arról, mi tekinthető csodának. Ahogyan arról is, hogy egyáltalán, létezhetnek-e a csodák vagy csupán tudásunk határai és nyelvünk korlátai adnak alkalmat arra, hogy a nyelv, nyelvünk félrevezessen bennünket. A nyelv ugyanis ebben a hittel és a spiritualitással szemben bizalmatlan értelemben a kísértés, a félrevezetés, a becsapás, a csábítás eszköze, mert a csillagfényes betlehemi éjszakában az iszonyatos démonok és az embertelen angyalok mindig ott tolonganak.

A csodában reménykedni ugyanis egészen mást jelent, mint a szerencsében bízni. A szerencse állhatatlan, vagyis nem tud megállapodni, nem talál biztos pontot a világban maga számára. Találó képi ábrázolásaként sokáig ismert volt a golyóbison egyensúlyozó, bekötött szemű, elől hosszú tincset, hátul rövidre vágott haját viselő alak. A bizonytalan és kiszámíthatatlan mozgás, a megállapodni képtelen otthontalanság jelzése a szerencse természetét kívánta jelezni. De épp ilyen fontos tanítás rejlett abban, hogy csupán a találkozás pillanatában, szemből lehet megragadni a szerencsét, azonban amikor már gyors és kiszámíthatatlan mozgással elhalad az ember mellett, hátulról képtelenség üstökön ragadni tar koponyáját. A szerencse tovasiklik és eltűnik a tömkelegben szemünk előtt. Jézus viszont nem említi a szerencsét, efféle, de még csak hasonló dologról sem tett említést. Mert a szerencsének nincs köze a reménységhez. A reménység ugyanis valami eljövendőbe vetett bízakodás, amely nem alaptalan esetlegességen nyugszik, mint az állhatatlan és vak szerencse. Jézus inkább a látás metaforáit használta, példázataiban a cselekvő és látó ember felelősségét hangsúlyozta. A szerencse pogány jelkép, még az antikvitásból maradt vissza a keresztény Európában. A reménység azonban Krisztusban és a megváltás titkában alapozódott meg. Helye volt tehát a világban, ha nem is a mindennapok esendő, történő forgatagában, hanem a hit nyelvének bensőségében.

A nyelv sokáig görgette magával ezeket az elhomályosuló jelenségeket, amelyeknek titkait spekulatív teológusok és szórszálhasogató bölcselek mérték ki. A szellemi dolgok végtelen területét a nyelv eszközeivel térképezték fel, mint metaforikus geodéták, akik

képzelt mezők és hegyek felparcellázását végezték el. Közben a hit megfakult, a tudás gyakorlativá vált, a betlehemi csillag fénye is mintha fakulni látszott volna. A remény pedig véges és emberi arcot öltött. A reménykedés olyan tétlen várakozássá lett, hogy majd csak jön a szerencse. A szerencse fogalma megmaradt, miközben a csoda távolivá vált, és bizalmatlanná lett a nyelv a csodával szemben. A szerencse inkább közel áll a modernség gondolkodásához, hiszen az evilági és nincs is szükség többre, mint a véletlenszerűségek között felfedezhető gyakoriság elismerésére. A racionális bizakodásra, hogy a számokba vetett hit magyarázatot ad ott is, ahol eddig a magyarázat hiánya volt a magyarázat. A csoda szó valaha a csoda része volt, miközben aki mondta, részese volt a csodának. A csoda aztán a szavak csodájává vált, és csak őrizte az emlékét a csodának.

Saját tapasztalatom alapján beszélhetek arról, ahogy kétszer álltam a megszülető gyerek csodája előtt: két kislányunk születésekor, az anya fájdalma mellett összezavarodva és jelentéktelenségünkötől megrendülve. A férfijog gondolkodási kliséi, a nyelvhasználati torzításai azóta egyre jobban foglalkoztatnak. Azt gondolom annak hatására, amit akkor átéltem, hogy az anya teste és az anya spirituális ereje egyszerre forrása az életnek és a nyelvnek. A nyelv végső soron a test beszéde, még akkor is, ha az intellektus szabályozza grammatikáját. A mi nyelvünk már nem az angyalok nyelve volt egykor. A nyelv az élet csodája nélkül épp úgy nem létezhetne, ahogy az ember végességének tudata hiányában az idő maga sem születhetett volna meg, ha a szavak és fogalmak spekulációjának nyelvén beszélünk. Azt gondolom, az angyalok és az emberek beszéde érthetetlen lett mára egymás számára. A csoda az élet maga, és az anyai test, minden anyai test ennek a végtelen áramlásnak, ennek a forrásnak a részese öntudatlanul is. A csoda az élet minden megújítását hordozni képes lényben benne van, amely fenntartja azt a bioszférát, amelyben az élet minden formájának személytelen áramlása egymással szorosan összefügg. A Föld maga is egy ilyen Anya, ahol az élet roppant spirituális ereje jelen van. Titokzatos csoda ez itt a *lentben*, a mindenkori betlehemi csillag bízató, de hideg fénye alatt. A feleségem mellett állva, leányaink születésekor mintha valamit megsejtettem volna ebből a csodából. Az üzemszerű, minden spiritualitásától megfosztott születés gyáraiban, a kórházak és klinikák sterilizált, rideg, fémekkel és csempékkel teli termeiben, a vegyi fertőtlenítők és gyógyszerek szagától átítatott közegben, ahol az orvosi tekintély és tudás kíván az élet fölött hatalmat gyakorolni, a megszülető gyermek mégis lerombolja maga körül a történeti idő kulisszáinak esetlegességét.

És akkor itt vagyunk mindig egy végtelenül tiszta és elemi erejű esemény közelében. A betlehemi csillag hideg fénye, mint az értelem, az intellektus fénye árad el mindenben, és ebben a derengő fényességben az anya és a gyermek teste tölti be a jelenet középpontját, amint az a középkori ábrázolásokon látható. Az anyáról

sötétségéből épp megszületik a fény. A csillag és a test között egy fénycsík jelzi a kapcsolatot. Ezt a fénycsíkot a nyelv csodája oldja fel, amely nevet ad a megszületett testnek. Valami, ami eddig nem volt, most lett. Ami korábban nem test volt, csak a szülők remény-sége, most testet öltött. A jelentés csodája ugyanis a megváltás csodája. Mert vajon mikor történik meg a megváltás: amikor megszületik Jézus a betlehemi istállóban, az állatok kipárolgásai, a testük árasztotta békés melegben, elhagyva az anyaölt és a magzatburkot, vagy az önként vállalt áldozati halálban? Biztos, hogy tudjuk a választ erre a kérdésre? A teológia nyelvének válasza nem a minden-napoké. A szavak csodája a jelentésekről szól, a nyelv pedig az élet csodájáról. Csak az angyalok nyelve nem emberi.

„...csak a csoda ésszerű”

CZIGÁNY GYÖRGY

Költő

Mi történt?! Izgalmat, kíváncsi vágyat ébreszt a kérdés, az idegrendszer harsány mámorával kecsegtet. Aki szenzációra, a szív, az agy, a képzelet gyötört gyönyörére vágyik, meglelheti azt a csillag-szát káprázatos fölfedezéseiben, a műalkotások sugárzásában, kedvese nevetésében és léte kudarcát megvalló panaszában. Egy kutya agyvelejének működése feletti ámulatban, mert ez is, mint a teremtés egésze, megmagyarázhatatlan.

A csodától legtávolabbra a szenzáció áll. A csodánál nincs természetesebb. A csoda-történet szinte észrevétlen. Józan. Látásunk kegyelmi pillanata, ha esetleg megpillanthatjuk a mennyek küszöbét a csoda-felvillanás áhítatában.

De a teremtés és megváltás csodáján kívül szükségesek-e még csodatettek?! Fölöslegként talán kétségbeesésünk kivételes vigaszára? Csoda az isteni ajándék túlradása, mely végtelenül felülmúl minden szükségletet. Lásd a kenyérszaporítás csodáját, halak, kenyerek fölöslegét, maradékát. Csak aki szeret (írta a jelenlegi pápa teológusként), az képes megérteni a szeretet dőreségét, amely előtt a pazarlás törvényszerű és a túlradó fölösleg az egyedül elégséges.

Higgy a csodában! A pusztulással szembesült angyali költő, Sárközi György verse így biztat már versének címevel is.

Csoda volt, hogy túléltem a szőnyegbombázásokat, az ostromot, a diktatúrát, a mosolyos cinizmus éveit, a tudóműtétet. Feleségem halálát, szeretteim elvesztését, sikereim és kudarcaim szorongásos boldogságát. Tragédiánk elviselésének szinte botránnyos vigasza is csoda. Nem hűtlenség, hanem szeretet, mely átjárja elveszettnek látó eddigi életünket s maradék napjainkat. Hit, mely könnyedén

teszi túl magát bármi alig megmagyarázhatón és megérthetőn. Mely gyermeki bizalommal néz az ismeretlenbe, napfénybe emelve arcát, titok ragyogásába. S tegezve szólhat a csoda-esemény jelenéséhez: te, tündér cinkosa a képtelennek, tudván, hogy a sorsunkat mozgató köznapok csodái nem kalandok, hanem végleges léptek a létben.

De profundis versem zárósorai talán ide illenek:

*Ha nem lelünk meg az egek fényességében,
rád ismerünk létezésünk baleseteiből
kimeredve a zuhanás pillanatában —
itt szavak vonszolódnak még életképes csecsemőként
szemétbe vetve a kihűlés előtti percekben, míg
tehetetlen dühvel nyílnak ki virágok
ellened, ellenünk és önmaguk ellenére
és itt a pokol kapujában is csak a szüntelen
imádság, csak a képtelen természetes, csak a csoda
ésszerű, csak a mítsem remélő s mégis
fölágaskodó könyörgés szava számít,
hogy létezésünk halotti leplén
megláthassuk árnyékodat.*

A lelkész fényképezőgépe

FABINY TAMÁS

Evangélikus püspök

Keresztapám, néhai Józsa Márton nagyon szeretett mesélni. Nemcsak gyerekként, hanem immár felnőtt fejjel is szájátva hallgattam őt. Számos története szólt csodákról. Megragadó erővel mondta el, hogy szegény erdélyi fiúcskaként hogyan kapott váratlan segítséget nélkülözések idején. Máskor azt mesélte el, hogy Munkács szovjet megszállása idején miként szökött meg a Rákóczi várból, ahová a munkaképes férfiakat gyűjtötték egybe. Mozdonyon való menekülése is csodaszámba ment, főleg, hogy egyéves kislányát is magával vitte.

Sokszor hallgattam keresztapám prédikációit. Azért szerettem azokat, mert tele voltak történettel, színes elbeszélésekkel. Nem poros példatárakból merített, még csak nem is regényekből idézett, hanem saját élményeit mondta el.

Amit most felidézendő vagyok, azt még gyerekkoromban hallottam tőle egy igehirdetésében. Négy évtized távlatából is emlékszem még az egyes szavakra és szófordulatokra. Ha meg valamit ki kell pótolnom saját fantáziámmal, az annak a jele, hogy teljesen beleéltem magam a történet sodrába.

Keresztapám rendszeresen látogatta híveit. Nemcsak a betegekhez ment el, hanem általában a családokhoz is. Igehirdetéseire nem egy-

szerűen könyvekből, hanem emberekből, hús-vér alakok élettörténeteiből készült. A látogatások keretében hívogatott hittanra vagy konfirmációra is. Egy alkalommal közvetlenül egymást követően két, rokonságban álló családot látogatott meg. Bodnár Elemérék a település központjában éltek, takaros házban. Bodnárné testvére, Réti Kálmán viszont egyszerűbb körülmények között lakott családjával, a falu némileg szegényebb felében. Mindkét család evangélikus volt, jártak is rendszeresen templomba. Ám ott a lehető legtávolabb ültek egymástól, még csak nem is köszöntek a másoknak. Bodnárék Jani fia egyidős volt Réti Zsókéval, ezért egy konfirmandus csoportba kerültek.

Keresztapám előbb Bodnárékat látogatta meg. Egy kávé mellett beszélgetett a szülőkkel, majd az időközben előkerült Janival is. A beszélgetés egy pontján a szülők kiküldték a gyermeket, mert Rétiékre terelődött a szó. Vad indulatok törtek a felszínre, amikor régi sérelmeket emlegettek fel. Az asszony meg volt róla győződve, hogy bátyja neki szándékosan rossz hírért költötte. Elterjesztették róla, hogy édesanyjukat csakis az örökség miatt édesgették magukhoz, valójában azonban rosszul bántak vele. Testvérét, Elemért és annak családját rágalmazónak és gyalázatos hazudozónak nevezte.

Keresztapám türelmesen végighallgatta őket, itt-ott azért közbe-kérdezett. Majd szólt a megbocsátás fontosságáról. Kérdezte, hogyan tudnak így rendszeresen úrvacsorázni, hogy rokonaik iránt gyűlölet van a szívükben. Azt a meglepő választ kapta, hogy a közös gyónás harmadik kérdésére egyáltalán nem válaszolnak. Az pedig így hangzik: „Megbocsátottál-e mindazoknak, akik vétkeztek ellened?” Aztán miután a Jani gyerek is visszatért a többiekhez, hosszan beszélgettek még a konfirmációról, az úrvacsoráról, a Bibliáról. Rövid imádság után elköszönt a keresztapám. Szívében sok aggodalom volt, de úgy érezte, most nem tehetett többet. A család kikísérte a kapuba. Marci bácsinak szokása volt akkortájt, hogy híveiről fotót készít, keveseknek volt akkor még fényképezőgépe. Ezúttal is megkérte Bodnárékat, hadd készítsen róluk felvételt. Majd az evangélikusok „Erős vár a mi Istenünk!” köszöntésével elbúcsúztak egymástól.

Útja rögtön Rétiékhez vezetett. Ott szódával kínálták, és szinte meg sem várták a kérdéseket, felváltva szidták Bodnárékat. Az örökösödéssel kapcsolatban voltak sérelmeik. Kálmán, a házigazda sötét tekintettel ecsetelte húga ügyeskedéseit. Felesége erre csak rátett egy lapáttal, azzal vádolva sógornőjét, hogy hazugsággal vezette félre halálos beteg édesanyját, aki aztán a vagyon nagyobb részét őrá hagyta. Amikor pedig a közeli konfirmáció került szoba, Zsóka szülei arra kérték keresztapámat, hogy az ő lányuk hadd várjon még egy évet. Nem akarták vállalni a közös csoportot, majd az együttes ünnepet. Keresztapám szomorúan vette ezt tudomásul, de azért kérte, gondolják még végig a dolgot. A látogatás itt is rövid bibliaolvasással és imádsággal ért véget. Ez a család is kikísérte őt a kapuig, itt is készült egy fényképfelvétel. Keresztapám gondterhelten ment haza, majd a következő napokban is sokat töprengett a két család viszo-

nyán. Érezte, hogy amennyiben a két gyerek mégiscsak együtt konfirmálna, az oldaná a régi feszültségeket.

Aztán folytatódtak a családlátogatások, azok végén az immár elmaradhatatlan fotózással. A közeli városban járván hamarosan előhívta Marci bácsi a filmet. A fekete-fehér felvételeket átnézve először bosszúsán nyugtázta magában, hogy két kép egymásra exponálódott. Nagy ritkán előfordult vele korábban is, hogy elfelejtette továbbtekerni a filmet. Megállapította, hogy éppen a Bodnárék és a Rétiék kapujában készült két felvétel csúszott egybe. Figyelmesebben meg nézve a képet, elakadt a lélegzete. A fotón a két család együtt áll, mindenkinek jól kivehető az alakja és az arca. De még ennél is többről volt szó: Bodnárné valósággal átölelte testvérét, Kálmánt, a Jani gyerek pedig lehajolt unokatestvére, Zsóka lábához.

Keresztapám lélekszakadva sietett vissza az üzletbe, kezében tartva a frissen előhívott képeket. Az eladó azt hitte, hogy a lelkész reklamálni fog, ám az azt kérte, hogy minél hamarabb készüljön két másolat arról a bizonyos képről.

Néhány nap múlva aztán váratlanul betoppant mind a két családhoz, nekik ajándékozva a fényképeket.

Közel egy évvel később együtt konfirmált Zsóka és Jani. Majd pedig együtt térdepelt az oltárnál a Bodnár és a Réti család.

Keresztapám ezt elmondta egy prédikációjában.

Egy talán tízéves kisleányban mély nyomokat hagyott ez a történet. Negyven év után, íme, továbbadom.

A csoda hermeneutikai megközelítésben

FABINY TIBOR

Irodalomtörténész,
evangélikus teológus

Első olvasásra nem igazán örültem a témának. Vallanom kellene a csodákról, hogy hiszek vagy nem hiszek bennük? A kérdés sokszor élesen jelentkezik mind a katolikus, mind a protestáns környezetben. Katolikus rokonságomat talán csendes fejcsóválásra készítetem, ha halkan azt mondom (sugallom, jelzem), nem hiszek a lourdes-i, a fatimai vagy a medjugorjei csodákban, pontosabban fogalmazva: én nem ezekben hiszek. De legalább ilyen érzelmi reakciókat vált ki a csodák létének vagy nemlétének kérdése a bibliás protestantizmusban is.

Fogalmazzunk így: a csodák kérdése *par excellence* hermeneutikai kérdés. A reformáció egyházaiban évszázadok óta két nézet feszül egymásnak, a konzervatív és a liberális. A konzervatív bibliaértelmezés szerint a Bibliában minden „szó szerint” úgy történt, ahogyan ott az le van írva: Isten hatszor huszonnégy óra alatt teremtette a világot,

a kígyó beszélt a paradicsomban, Józsué megállította a napot, Jónás valóban három napot töltött a cethal gyomrában, Jézus valóban járt a vízen, a csodák pontosan, betű szerint úgy történtek, ahogyan azt az evangélisták lejegyezték. Ha ezt nem hiszem, vallja a literalizmus vagy a fundamentalizmus, akkor Isten kinyilatkoztatásának megbízhatóságát vonom kétségbe, s nem is vagyok hívő keresztény.

A másik oldalon pedig itt van a 18. századdal kezdődő racionalizmus és a liberális kereszténység, amely fenntartja a kétkedés és a gondolkodás jogát, s nem kíván az értelem feláldozásával a Biblia premodern, mitikus világgépére is igent mondani. E folyamat betetőzése Rudolf Bultmann „mitológiátlanító” teológiája. Bultmann szerint nem az a valódi botrány, hogy nem hiszem el, hogy Jézus szó szerint a vízen járt, hanem az, hogy nem veszem komolyan, hogy Jézus engem egzisztenciális döntés elé állít. Ez az igazi, a valódi botrány! Arra biztat, bátran vegyük észre és vessük el a bibliai korra jellemző mitikus gondolkodást, ám halljuk meg azt az üzenetet, kerügmát, ami sokszor a múlandó, kor emberének mítoszába öltözött.

Évtizedek óta sokat gondolkodtam és töprengtem ezeken a kérdéseken. Bibliaismeretet, bibliaszeretetet inkább olyanoktól tanultam, akik „elhiszik”, hogy minden valóban úgy történt, „amint meg van írva”. Tisztelem hitüket, de számomra a Biblia inkább igehirdetés, bizonyágtétel, mintsem emberi (történelmi, földrajzi) szempontból is „tévedhetetlen” és „tökéletes” isteni „információ”. A 19. században Coleridge mondta: a Biblia csak arról beszél, hogy szerzői Isten által inspiráltak, arról nem, hogy „informálva” voltak. Az Evangélium nem azért igaz, mert meg van írva, hanem azért van megírva, mert igaz!

¹Northrop Frye:
Kettős tükkör. A Biblia és az irodalom.
(Ford. Pásztor Péter.)
Európa, Budapest, 1996.

²George Hunsinger:
Új teremtés hajnala. Barth hermeneutikai realizmusa és a feltámadás. (Ford. Tóth Sára.)
Hermeneutikai Füzetek
29, Budapest, 2005.

³Northrop Frye:
Kettős tükkör, i. m. 90.

A kanadai irodalomtudós Northrop Frye-től¹ és az észak-amerikai, Barth-követő teológustól, George Hunsingertől² megtanultam, hogy a mi igazság- és történelem-fogalmunk nem ugyanaz, mint a Biblia szerzőié. A Biblia szöveg, s annak személyei, történései és eseményei is verbális, illetve textuális személyek, történések és események. Nagy tévedés azt mondani, hogy csak a történelmi események reálisak és a verbális, textuális események nem azok. Vane valami, ami nem szöveg (Derrida)? „Az evangélistákat egyáltalán nem érdeklik az olyan bizonyítékok, amelyek általában az életrajzírókat. (...) Ők csupán azzal törődnek, hogy beszámolójukban egybevessék Jézus életének eseményeit, valamint az Ószövetség — értelmezésük szerinti — kijelentéseit arról, hogy mi történik majd a Messiással.”³ Tehát nem lehet „hitbizonyíték”, ha mondjuk megtalálják Noé bárkáját, a frigládát, vagy felfedeznek olyan korbelti tekerceket, amelyek leírásai pontosan egybeesnek a Biblia Jézus életéről szóló elbeszélésével. Természetesen sok minden történelmi a Bibliában, de a történelem a szövegben történetté, elbeszéléssé lényegült. Ezért rossz úton járunk, ha külső, régészeti vagy ehhez hasonló kutatások alapján akarjuk „igazolni” a Bibliát. A Biblia „igazsága” ugyanis nem a történettudomány igazsága, hanem olyan

igazság, amely személyes, amely engem megigazít, vagyis igazzá tesz. Az Ige (Logosz, Verbum!) testté lett, s lakozott közöttünk, vagyis megérintett minket, a Verbum személyessé vált.

Hogy hiszek-e a csodákban? (Most aztán kiderül, hogy melyik nagy táborhoz tartozom!) A válaszom kitérő. Szerintem rossz a kérdés. (Nem a szerkesztőség, én tettem ezt fel magamnak!) Én nem a csodákban hiszek, hanem Jézus Krisztusban. Én nem az üres sírban hiszek, hanem a feltámadásban. Ám azok táborába sem tartozom, akik könnyedén légiesíteni, spiritualizálni akarják akár a csodákat, akár Jézus Krisztus feltámadását, mondván: Jézus csak a tanítványok hitében támadt fel. Bultmannal, vagy Tillichel szemben állíthatjuk, hogy a bibliai szövegek reálisak és nem szimbólumok, nem csupán egy vallási tapasztalat kifejeződései (ez az „expresszivizmus”).

Nagy kérdés, hogy a jel (a szöveg) miképpen viszonyul az általa jelölt dologhoz, azaz pontosan mit, illetve kit is jelöl a szöveg? Szemben a literalizmussal azt állíthatjuk, hogy a szöveg jelölő módja, szemantikai ereje nem „egyértelmű”, az elbeszélés nem tényszerű beszámoló, ahol a jel jelöltje kognitív úton elsajátítható lenne. Gondoljunk arra, hogy a Biblia tele van képekkel, történetekkel, és gyakran többszintű a jelentés. (a próféciák sokszor egyszerre mutatnak ószövetségi eseményekre és Krisztusra is). A szöveg jelöltje tehát nem valami „szöveg mögötti” esemény vagy személy, hanem a szöveg jelöltje páratlan: ez pedig Jézus Krisztus, akinek a jelenlétét megteremti a szöveg.

A másik oldalon a bultmanni-tillichi expresszivizmus a bibliai nyelvet csupán vallásos személyek érzelmi reakcióinak metaforikus, szimbolikus, mitikus tárgyiasításának tekinti. Szerintük a szavak szemantikai ereje bizonytalan, azok többnyire az érzelmet célozzák meg, s az elbeszélés alapvetően mitologikus. Át kell ültetni, mondják, az egykori szimbólumokat és elbeszéléseket a mai gondolkodás nyelvére. Velük szemben Barth és Hunsinger azt állítja, hogy nincs értelme a bibliai szimbólumokat fogalmi nyelvre „lefordítani”, ugyanis a bibliai képek önmagukban igazak lehetnek, hiszen megformálásuk isteni irányítás, elfogadásuk pedig kegyelem alatt történt. Az Isten által adott képek nem bizonytalanok, mert megfelelnek az ő természetének.

A barthi realizmus szerint a szövegek szemantikai erejére az analógia jellemző: a különbözőség ellenére hasonlóság van a szöveg és a jelölt között. Amíg tehát a barthi realizmus a literalizmussal szemben a szöveg „emberi jellegét” és a jelölt „misztériumát” emeli ki; az expresszivizmussal szemben a szöveg „más”-ságát és a jelölt „érthetőségét” hangsúlyozza. A bibliai képek nem bizonytalanok, hanem igazak, csak éppen analóg módon fejtik ki hatásukat. A szöveg logikai ereje nem kognitív, de nem is emocionális, hanem kérügmatis, ugyanis a jelölt és a megszólított is aktív részese lesz a szövegnek, a szöveg által, az igében történik meg a találkozás az olvasó (igehallgató) és Jézus Krisztus között. Ez misztériuma, amiről a Biblia egyszerre hallgat és állít. Amiről hallgat, azt nekünk sem szabad emberi rációval boncolgatni, amit viszont állít, azt nekünk is hirdetnünk kell.

Nem hiszem, hogy a „természetfeletti” csodákat kellene összegyűjtenünk, s azokat istenigazolásként másoknak lobogtatnunk. A hit ugyanis nem „evidencia”. Azok a boldogok, akik nem látnak és hisznek, mondta a mi Urunk a kétkedő Tamásnak.

Mindazonáltal ha a Bibliát őszinte nyitottsággal és hittel olvasuk, akkor mégiscsak hinnünk kell a csodákban. De nem egyszerűen a „szupranaturális megnyilvánulásokban”: a nap megállításaiban, a cethal gyomrában három napot eltöltő Jónás történetében, vagy akár a vízen járásban. Nem vagyok racionalista, s azt sem állítom (mily nagy merészség lenne tőlem, ha ezt állítanám!), hogy ezek nem történhettek vagy történhetnek meg. De számomra mégsem ezek a valódi csodák, én nem az ilyen csodákban hiszek.

Én a legnagyobb csodában hiszek: hiszem, hogy a végtelen Isten emberré lett, meghalt és feltámadt értem, és ezáltal én új teremtettség vagyok, új életet nyertem. Ezt csak hitben érthetem, s nem az értelemmel.

Én a bibliai és a hétköznapiakban is megtapasztalt „embercsodákban” hiszek. Hiszek abban, hogy a csaló Jákóbból Izrael lett, hogy a parázna Dávidból Isten választott királya lett, hogy az Urát megtagadó gyáva Péterből apostol lett, hogy a krisztusnépet lihegve üldöző Saulból Pál lett, hogy a senkiből, a lenézettek közül mindenek lettek. Ilyen csodák végtelen sorát látom az egyház kétezer éves történetében. Ilyen csodákat látok ma is körülöttem, sőt, ilyen csodát látok magamon is: új teremtmény lettem a Jézus Krisztusban! Ilyen csodákról tudósít a közelmúltban megjelent *Irányváltás* című kötet, amely humán értelmiségek megtéréséről szól.⁴ Számomra az embercsoda a legnagyobb istencsoda. Isten ma is töretlenül él, alkot és teremt.

A Mindenható Isten karácsonykor belépett ebbe a vesztésre álló embervilágba, s azóta minden másképpen lett, minden megfordult. Van-e, lehetséges-e ennél nagyobb csoda?

⁴*Irányváltás. Humán értelmiségek megtérése.* (Szerk. Fabiny Tibor és Tóth Sára.) Luther Kiadó — Hermeneutikai Kutatóközpont, Budapest, 2009.

FÜZI LÁSZLÓ

A csoda: a születés

Unokánk, Máté születésére

Irodalomtörténész

A Vigila körkérdése a modernitással kezdődő időszak meghatározó tapasztalatára kérdez rá. Arra a tapasztalatra, amelyik egy sokrétű, a társadalom és a gazdaság, az egyén és a közösség kapcsolatának szinte minden elemét újrafogalmazó folyamat következményeként jelent meg. Ennek a folyamatnak most csak pár összetevőjét emelem ki. A modernitás megszületése teremtette meg, annyi más mellett a terrort, ahogy Heller Ágnes mondja: „Csak a modernitásban van, hogy szervesen gyakoroljuk az erőszakot, azért, hogy a mi ideológiánkat elfogadják, ahhoz csatlakozzanak — hát ezért hullá-

¹Heller Ágnes:
*A birodalmak és
a demokrácia esélyei
a modernítésben.*
Jelenkor, 2009.
október, 1070.

nak a fejek. Csak a mi korunkban van, hogy azok, akik a terrort gyakorolják, azt hiszik, hogy erényesek a terror gyakorlása által. Ezt Robespierre találta ki. (...) Nem tudjuk a terrort legyőzni, legföljebb a terror tud bennünket legyőzni...”¹

Gyáni Gábor a 20. század meghatározó vonásait, nyilvánvalóan ilyen a Heller Ágnes által leírt jelenség is, traumatikus élményként tárgyalja. „A 20. századi és elsőként az első világháborús atrocitások nem példátlanúságukkal, sokkal inkább a méretükkel, technikai rafináltságukkal és mindenekelőtt azzal hívják fel a figyelmet, hogy szokatlan, előre jelezhetetlen, sőt mi több, történelmileg indokolatlan és 'logikátlan' eseménynek tűnnek. Ami hajdanán még beleillett a megszokott, nemzedékeken át hagyományozott, sőt, olykor elvárt viselkedési mintákba, a régtől érvényben lévő harci morálba, az ellenséggel szembeni viselkedés szokásszerű beidegződésébe, az emberi kapcsolatokat egyes helyzetekben szabályozó erkölcsi és kulturális szabályok rendjébe, legalábbis nem tért el tőlük feltűnően, az a 20. században kétségkívül disszonáns, erkölcstelen, barbár, olyan, ami törvényi szankcionálást is követel vagy — 'normális' körülmények között ilyen igényt kellene, hogy támasszon.” Ezzel szemben Gyáni Gábor joggal állítja, hogy a „20. századi történelmi tudat elsődleges referenciája a holokauszttal szembeeseménysora”. „Ez az a történelmi mozzanat, melynek historizálása, történelemként való szublimálása során teljes mélységében feltárul a 20. század tapasztalatának traumatikus meghatározottsága” — mondja.² Cvetka Tóth *A remény és az utópia vége* című tanulmányában arról beszél, hogy — szintén a francia forradalommal kezdődő időszak következményeként — az utópiát és a helyes élet fogalmát csak negatív vagyunk képesek megfogalmazni, ám hozzáteszi ehhez a következőket: „Ha a valóságban a lehetőség e pillanatai rejtve vannak, homályosak, beláthatatlanok, sőt el vannak zárva előttünk, mindez nem ok arra, hogy a gondolkodás is így reagáljon.”³

²Gyáni Gábor:
*A 20. század mint
emlékezeti „esemény”.*
Forrás, 2009
július–augusztus, 7., 10.

³Cvetka Tóth tanulmánya
a Híd 2009. szeptemberi
számában jelent meg,
az idézett rész a 119.
oldalon található.

Az elmúlt időszak gazdag folyóirat-irodalmából három tanulmányt állítottam egymás mellé. Mindhárom egybehangzó mondatokkal beszél a múltról, s úgy gondolom, egységesekek a jelen megítélésében is. A múltat a pusztulás és a pusztítás tapasztalatával jellemzik, a jelent az emberi gondolkodásban mindig is benne rejlő idea-kereső vonások eltűnésével. A három idézett tanulmány ezeken a pontokon találkozik azzal, ahogy önmagam számára a Vigilia körkérdését értelmeztem. Ha a mögöttünk lévő időszakok meghatározó tartalma a traumatikusság, s ha az emberi gondolkodás megszünteti azt a teret, amelyet korábban az idealisztikus gondolkodás számára biztosított, akkor miképpen lehet jelen ebben a gondolkodásban a csoda?

A kérdésre nyilvánvalóan más és más választ adtam volna más és más életszakaszaimban. Most, amikor azt tapasztalom, hogy a jövőről már végképpen nem gondolkodunk, s csupán az idő újabb és újabb fordulatainak igyekszünk megfelelni, nem beszélve arról, hogy körülöttünk minden, s így a gondolkodásunk is egyre erősebben gépies mechanizmusokat követ, úgy látom, hogy a csoda maga a születés.

A születés természeti csoda, s így, bármennyit is tudunk a magzat kialakulásáról és fejlődéséről, aztán a gyermek értelmének bontakozásáról és kiteljesedéséről, a lényegét tekintve mégis megmagyarázhatatlan jelenség. Fogadtatása viszont társadalmi jelenség. Az is, ahogy az egyes korokban a megszületett gyermeket fogadták, s az is, ahogy az ember a maga gyermekeinek és unokáinak születését fogadja. A kettő közötti különbségnek csak egyetlen mozzanatát említtem meg. Gyermekeink születésekor, nem tudok mást mondani, megéltük a csodát. Most viszont, első unokánk születésekor valami más történt. Rögzült bennem a pillanat, akkor, amikor Mátét a szülőszobából kihozták, s csöndesen „körülnézett”, azon a világtól mégiscsak távol eső kórházi folyosón, néztük az újszülöttet és figyeltük magunkat, érteni akartuk a csodát. Feleségem is, én is. Nem sikerült. A pillanat tartalma a megérthetőségen túlra mutatott.

Az érthetőség és az értelmezhetetlenség mozzanatán túl akkor mutatkozott meg a születés legfelemelőbb jelentése. Az, hogy az élet, annyi megbotránkozása után, s most csak visszautalok a pusztulás és a pusztítás általánosítható tapasztalataira, még mindig folytatódni akar.

GREINER ÉVA

Tű a szalmakazalban

Író, gyógypedagógus

Súlyos betegen, már Istenközelben éreztem magam, amikor Nagymama odalépett ágyamhoz, és titokzatos mosollyal egy azsúrozott, csomagba tekert zsebkendőt lóbált felém. Megvárta, míg a csodálkozás és várakozás megjelenik az arcomon, s akkor lassan elkezdte bontogatni a csomót, míg elő nem került egy sárgán csillogó, ujjnyi szélességű és nagyarasz hosszúságú karkötő. Meglibbentette előttem és rögtön rákérdezett, hogy tetszik-e.

— Nagypapa hozta a húszas évek végén Párizsból, egy arab aranyművestől vette — fűzte hozzá.

Én, aki egy ezüst pecsétgyűrűn kívül sohasem hordtam ékszert, meglepődve vettem kezembe és simítottam végig a gyönyörű ötvösmunkát. Finom, cizellált, gonddal és szeretettel készített mű volt. A legmaradandóbb számomra mégis az, ahogy ezt nekem Nagymama átadta.

— Sohasem viseltem, ebbe a kis kendőbe csavarva őriztem a szekrényben. Csak néha-néha vettem elő, hogy megnézzem, megvan-e még. Elhatároztam, hogy nem teszem vissza többé. Neked adom. Hordd egészséggel. Ígérd meg, hogy ami rajtad múlik, mindent megteszel, hogy meggyógyulj.

Fehér, lesoványodott jobb karomat ráfektette a takaróra, rákapcsolta a karkötőt a kis biztonsági láncsal együtt. Ezentúl állandóan viseltem, szinte hozzám nőtt. Nemsokára új orvoshoz kerültem, akinek sikerült megtalálni a betegség okát, s valami csodálatos

módon három hónapon belül talpra álltam. Magánvizsgákat tettem, az érettségire már saját lábamon jutottam el. Kezdtem úgy élni, mint a korombeli lányok. Egyetemre jártam, diplomát szereztem, férjhez mentem. Időközben szívfájdító esemény történt — Nagymama egészen váratlanul eltávozott.

Röviddel kislányom világra érkezése előtt tervbe vettük, hogy meglátogatunk egy idős rokont, aki kissé távolabb élt tőlünk. Jó ismerősünk készségesen felajánlotta, hogy Trabantjával elvisz bennünket. Egy ezerszínű őszi napon útra keltünk. Az alföldi síkságon, szántóföldek mellett haladtunk. Itt-ott feltűnt egy-egy gémeskút, szalmatetős tanyaház, legelésző tehén vagy birkanyáj. Ahogy így haladtunk az ódon, szociális otthonnak berendezett kastély felé, megkértem sofőrünket, álljon meg egy pillanatra, hogy néhány szál mezei virágot szedhessek. Pali bácsi örömét ezzel is fokozhatnánk. Térdig érő fűszálak, vadvirágok között válogattam és szedegettem egy hatalmas csokorra való gyönyörű pipacsot, búzavirágot, különböző fűfajtát. Talán utunk feléhez érhattünk, amikor hirtelen odakaptam a csuklómhoz.

— A karkötő! Istenem, elvesztettem a karkötőmet! — kiáltottam fel.

A Trabant lassan az út szélére húzódott, végül megállt. Kerestük az ölemben, az ülésen, az ülés alatt, még a csokrot is megráztam egy kicsit, hátha kihullik belőle.

— Egész biztos virágszedés közben eshetett le — mondtam.

Férjem viszont arra gondolt, hogy ott maradhatott reggel a fürdőszobában. Ha mégis most vesztettem el, akkor képtelenség megtalálni. Azt sem tudjuk pontosan, hogy hol álltunk meg. Valahol a pusztaságban. Nincs semmi fogódzóknak.

Pali bácsi végtelenül hálás volt a látogatásért, örült az otthonról hozott híreknek, finomságoknak, és természetesen a szép virágcsokornak. Nem tettünk említést a veszteségről, mert nem akartuk beárnyékolni örömét, és valahogy a lelkem mélyén abban reménykedtem, hogy majd otthon, talán a fürdőszobában...

Amint beléptünk a lakásba, rohantam előre, de reményem egy pillanat alatt szertefoszlott. A tárgyakat mindig fogyóeszköznek tekintettem, és azt vallottam, hogy minden pótolható, csak az élet nem.

Most mégis elborított a szomorúság, mert nem az ékszer különlegessége, szépsége hiányzott, hanem az a kapocs, ami Nagymamával kötött össze. Bátorságomat összeszedve felhívtam a katonaságot. Megkérdeztem, van-e valami műszerük, amely ki tudja mutatni az aranyat. A kérdést kérdés követte, hány kilóról van szó, és rudakban vagy tárgyakban kell-e keresni. Mikor halkan bevallottam, hogy nem kilóról, hanem grammokról van szó, úgy felháborodott a tiszt, hogy attól tartottam, mindjárt megjelennek és elvisznek. Mikor megtudta, hogy ez nekem fontos és fáj, mert a Nagymamám vesztettem el benne, akkor kicsit megenyhült, és azt javasolta, hogy kérjek a férjemtől egy új karkötőt, meglátom, az is lesz olyan szép, mint az, amiről szó van. Az általuk ráfordított energia és összeg az eredményhez viszonyítva aránytalan lenne. Aztán letette a kagylót.

Este, mikor lefeküdtem, arra gondoltam, valahol igaza van a tisztnek, hogy nem szabad ezzel ennyit törődni. Meg kell tanulni megválni a dolgoktól, hozzátartozóinkat is tudni kell elveszíteni, hogy nyitottak lehessünk a ránk váró új életszakaszra.

A nyugtalan éjszakában egyszer csak Nagymama jelent meg álomban. Arca, kedves mosolya kirajzolódott és belesimult az égboltba. Olyan megnyugtató volt őt látni, hogy elmondtam neki, milyen tékozló, herdáló voltam, hogy nem vigyáztam eléggé arra a kincsre, amit rám bízott. Ekkor tiltakozva megrázta fejét és így szólt:

— Ne búsulj, meg fogod találni az elveszettnek hitt karkötőt. Menj vissza oda, ahol a virágot szedted, ott van a tövises fa alatt.

A kékszínű ég halványodni kezdett, Nagymama arca beleolvadt a felgyülemelő fehér felhőkbe, és én megizzadva, szapora szívverésre ébredtem. Sötét volt az éjszaka, még a hajnal sem jött el. Boldog voltam és hálás ezért a szép álomért.

Reggelizés közben kicsit mentegetőzve szóltam férjemhez.

— Tudod jól, hogy nem vagyok babonás, sem ezoterikus, sem álomfejtő, de hallgasd meg, mit álmodtam.

Ő figyelmesen és türelmesen hallgatta végig történetemet. Megsimogatta hajamat és így felelt:

— Szerzek egy kocsit és visszamegyünk arra a helyre, ahol a virágszedés történhetett. Nem lesz könnyű, de mindenképp meg kell tenni. Örülnék, ha megnyugodnál, hogy legalább megpróbáltuk.

Délután csengett a telefon, hogy készüljek, mert az egyik kolléga kivisz bennünket, sőt a feleségét is magával hozza, akinek olyan a szeme, mint a sasnak. Autónk közepes sebességgel haladt. A beavatottak utasításainkra vártak, mi pedig figyeltük az utat, a mellettünk elhagyott tájat. Milyen szép ez az Alföld, egyhangúsága ellenére is.

Egy kanyar után hirtelen egyszerre szólaltunk meg. Ismerősnek tűnt, mintha ez a terület lett volna az, amerre jártunk. Az autó megállt, mi kiszálltunk és körülnéztünk. Most, hogy körülnéztem, mégsem voltam biztos. Férjem viszont azt állította, hogy amíg várakozott rám, ő körülnézett egy kicsit, és a közelben lévő gémeskút körülbelül ebben a szögben lehetett előtte. Igen, de ha arrébb mennénk néhány kilométerrel, ott is találnánk ilyen szögben gémeskutat.

A kolléga törte meg dilemmánkat.

— Kezdjük el itt, és legfeljebb tovább megyünk és ott is átvizsgáljuk a terepet.

Mikor átmentünk az út túlsó oldalára, elindultam előre, s ujjongva kiáltottam, hogy most már én is biztos vagyok benne, hogy itt járhattunk, mert látom a nyomokból. A letaposott fűszálakból és egy-két lehullott pipacssziromból. Ekkor a sasszemű feleség rendelkezett.

— Álljunk mind a négyen egymás mellé szorosan, és szép lassan félrehúzza a térdfölötti fűszálakat, haladjunk előre. Ha itt vészett el, akkor így van rá a legnagyobb esély, hogy megtaláljuk.

Jó hosszú szakaszon fésültük át a terepet, sajnos eredménytelenül. A lelkem megnyugvásáért erre mégis szükség volt. Legalább el-

mondhatom, hogy megtettük, amit lehetett. A társaság lehajtott fej-
jel szóltanul vonult vissza az autóhoz.

Nekem nem volt olyan könnyű, mert még egy kis árkot kellett át-
ugranom, hogy elérjem az utat. Ez, előrehaladott állapotomban nem
tűnt olyan egyszerűnek. Ösztönösen hátranyúltam és meg akartam
támaszkodni egy fa törzsében, hogy onnan elrugaszkodva tudjam át-
ugrani a mélységet. Amint a fatörzshöz értem, fájdalmasan szisszen-
tem fel, mert sikerült abba az egyetlenegy tövisbe beletenyerejni, ami
kiállt belőle. Rögtön kiserkedt a vér. Ebben a pillanatban tudatosodott
bennem Nagymama álombeli hangja: „Ott van a tövises fa alatt.”

Mikor lenéztem, azt hittem, elment az eszem, ez nem lehet igaz.
Ott volt a karkötő kiterítve, a fa tövében bársonyos-mohás talajon
sértetlenül. Szinte magamon kívül, véres tenyérrrel — sírva és ka-
cagva egyszerre — kiáltottam a többieknek.

— Gyertek gyorsan, fussatok!

Azok hirtelen azt hitték, hogy valami elindult bennem és a szülé-
zeti klinikáig már meg sem állunk. Mikor odaértek, ők is hihetetlen-
nek találták, amit láttak. Valamelyikük megjegyezte: „ez egy csoda!”

A nagy felindulástól fizikailag is rosszul lettem. Szédültem és az
ájulás környékezett. Odatámolyogtam a kúthoz, ahol kicsit le tud-
tam mosakodni, és eltüntettem a vér nyomaint is.

Hazafelé mindannyian elnémultunk — valahogy kicsivé váltunk.
Ez a megmagyarázhatatlan történés megdermesztett bennünket.

A megtalált kincs kis idő múlva újra felkerült csuklómra, ölbe ej-
tett kezemet biztonsággal tartotta.

GYÖRFFY ÁKOS

Két töredék a csodáról

Költő

Nem tudtam, hová indulok. A sárga és vörös zuzmóval borított kő-
tömb, amire rátaláltam, még langyos volt a kora őszi naptól. Alko-
nyodott. Lankás, szinte lapos hegytetőre értem. A tetőn ritkás tölgy-
erdő és árvalányhaj mindenütt. Combig érő árvalányhajtenger.

Barátom odalent a völgyben élesztgette a tüzet. Felfelé jövet, ha
olykor visszanéztem, láttam az erőtlen lángnyelveket a patakparton,
és mellette a barátomat, ahogy guggolva fűjja a parazsat. Onnan
fentről nézve nem tudtam őket elválasztani egymástól. Tűz és em-
ber egymásban feloldódva lüktetett a rőt lombok alatt.

Leültem a kőre, előkotortam a cigarettát. Megrémültem az üres-
ségtől, hogy hirtelen mintha eltűnt volna minden érzés, el minden
gondolat, arcok és illatok, szorongás és öröm. Erre igazán nem szá-
mítottam. Nem voltam képes elhinni, hogy a tekintet, amely a
szemközti hegyoldalon merőlegesen felfutó nyiladékra szegeződik,
az enyém lenne. Elszakadtam a saját tekintetemtől, mégis ez volt az
egyetlen, amibe kapaszkodhattam. Igyekeztem nem leválni ennek

a tekintetnek az irányáról, bár azt, hogy ki igyekezett ennyire, abban a pillanatban képtelen lettem volna megállapítani. Az egészben az volt a lenyűgöző, hogy mindez egyik pillanatról a másikra következett be, nem lehetett felkészülni rá. Egyszer csak elvesztettem mindent, amitől addig erőnek erejével szabadulni igyekeztem.

Nélkülöm ültem ott a kövön, nem volt jelen az, akivel addig a pillanatig összetévesztettem magam. Nem vagyok más, mint egy tekintet, egy határozott irányba kilőtt nyíl.

A nyiladékbán megjelent három szarvas, megálltak a szederbokrok között, magasra tartott fejjel szimatoltak körbe.

Fogalmam sincs, meddig ülhettem ott. Már sötét volt egészen, mire leértem a patakhoz, a tűz mellé. Barátom ott ült egy rönkön, a tűzbe nézett, nem szólt, nem szóltam én sem. Némán ittunk meg egy üveg bort a patakHzúgásban.

*

Jön fel a Nap törtfehér mézskőszirt mögül. A szülőszoba ablakából épp erre a mézskőszirtre látok. A *Hajnali háztetők* jelenete jut eszembe, amikor Halász Petár kilép az ablakpárkányra, és egyben látja az egészszet, egyetlen hatalmas erejű képben az egész életét.

Hatodik órája tart már, feleségem intravénás kábulatban, amit azért kapott, hogy legyen ereje az utolsó, a legnehezebb felvonáshoz.

Felváltva nézek a kelő Napra és a feleségem arcára, de közben, mint Halász Petár, valami omladékos, rozzant párkányon állva belátom az egészszet, ami volt, és azt is, ami nem volt, de lehetett volna.

Az alvó arcból gyenge fény sugárzik. Nincs itt ez az arc. Nem tudom, hol van. Talán ott, ahonnan az a fény származik. Ennek az arcnak ez a fény az igazi otthona, de csak most, ebben az intravénás kábulatban talált haza egy rövid időre.

Tényleg mint az angyal szelíd és elviselhetetlen tekintete.

Nem emlékszem, mikor láttam meg aztán azt a másik arcot. Vér folyt és síkos belsőségek fordultak ki. Az elapadó vérből egy kék szempár ragyogott fel, mint hajnalban egy tó tükre magasan az erdőhatár fölött. Egy kék szempár legelső pillantásának tüzeiben égtem.

ID. HAFENSCHER
KÁROLY

Karácsony ma is csoda

*„Gyermek születik, fiú adatik nekünk...
Így fogják hívni csodálatos...”
(Iz 9,5kk.)*

Evangélikus teológus

Meglepődtem, amikor az idei karácsonyi körkérdés témáját megkaptam. Hiszen a csoda szó a mai köznyelvben értékét veszítette, devalválódott, illetve szekularizálódott. Elvesztette Istennel való

kapcsolatát. Beszélnek ma csodacsatárról, csodacsapatról, csodajó hangulatról, csodabogárról, csodafinom süteményről, csodaszép tájról stb. A csodatétel elavult kifejezés, legfeljebb a mesében jön elő. Nyelvtani igealakja is a régi népies formájában csudál, vagyis csodál, elismerést fejezhet ki, vagy valakiért rajongást. Melléknévi alakja jelzőként csodálatos, csodálatra méltó, káprázatos, hihetetlen, meglepő. Más formában: álmélkodik, furcsáll valamit, kerekre, tágra nyitja szemét. A mai ember ritkán csodálkozik Isten tettein, cselekvésén, alkotásán, szeretete jeleiként. Ma megfélemlítettünk Istenről és nem számolunk Vele, így a csoda függetlenné vált Urunktól.

A csoda bibliai jelentése többrétű. *Miraculum*, amit magyarázni nem lehet, de ami imádásra készíttet. Másik jelentése, amit a hívő ember csodának tart, másvalaki a sors vagy a szerencse hatásának. Pesti szóval „mázlinak”, ami héber jelentése szerint latinul a „csillagok konstellációját” jelenti. Harmadsorban a csoda jel, jelzés (*signum, szémeion*), János evangéliumában Jézus csodatételeinek értelme, a tanítvány bizonyágtétele, mivel észrevette Jézus személyében Isten csodálatos küldöttét, és hitben elfogadta, valamint ebből következően új életre lelt. Izajás jövődőlésében az említett fejezet elején ezt olvassuk: „a nép, amely sötétségben jár, nagy fényességet lát. Akik a halál országának árnyékában laknak, azoknak világosság támad.” A bűn és halál hatalmában lévő emberek Jézus fényességében a Világ Világosságát teljességgel élhetik meg.

Ma a keresztények karácsonyi csodáról gyermekükkel kapcsolatban szoktak csak beszélni, a gyermek naivitása, a karácsonyfa csillogása, az ajándékok hatása a gyermek arcán, tekintetén, magatartásán látszik. A gyermek még tud csodálkozni. Hiszi, amit mondanak, és máshogyan viselkedik e csoda láttán. Ez az első naivítás „természetes” csodálkozása és élménye. Ezután gyakran jön a kiábrándulás, mert a gyermek azt érzi, hogy becsapták, a karácsonyfát és az ajándékokat nem Jézuska hozza, hanem szülei vagy nagyszülei készítik elő. Ha jól felkészítik a keresztény szülők, és helyes pedagógiát alkalmaznak, úgy a csalódás mélyebb hitté válhat, mert megmagyarázható, hogy nem történt csalás, de a maga idejében máshogyan nem tudta volna felfogni a karácsonyvárást és a karácsonyi élmény jelentését. Ezért szeretettel lehet megmagyarázni, hogy Isten Krisztusban megjelent szeretete áldotta meg a szülőket, nehéz időben is erővel, megélhetéssel, ez a Gondviselés csodája. Ha a gyermekkel megértették ezt, úgy már szívesen vesz részt az ünnepi készülődésben, és helyesen tud újra imádkozni, most már tudatosan, megköszönve Urunk ajándékait, a karácsony örömét, szülei gondoskodó szeretetét.

A karácsonyi rege, Ady szavával, azonban újra valóra válhat a felnőt, a tudatos hittel élő érett kereszténynek. Az inkarnáció csoda. A Krisztus közelében, a megfeszített és feltámadott Úr születésének ünnepzése, Benne megjelent az Isten üdvözítő kegyelme minden embernek, és ez a kegyelem, irgalom irgalmas életre készíthet ma is. Egy helyen Szent Pál Titushoz írt levelében (3,4) a filantrópia meg-

jelenéséről van szó. Jeromos fordítása szerint: *benignitas et humanitas apparuit Salvatoris nostrae Dei. Hapax legomenon*nak, egyszer olvasható kifejezésnek szoktuk nevezni, ma érthetőbb, mint valaha, mert mutatja a karácsonyi csodát: a *divinum humanum*ban érkezett meg...

Már nem bánjuk, hogy első „naivitásunk” eltűnt — Nyíri Tamás gondolatai szerint, és bátran ünnepelhetünk, hiszen Benne életünk Ura, ajándékozó Istene jelent meg. Nem bánjuk azt sem, hogy megtudtuk, nem lehet naptárilag időzíteni Jézus születésnapját, de jól tették korai keresztény őseink, amikor úgy döntöttek, hogy a római birodalomban megünnepelt *sol invictus* napját kezdték ünnepelni Jézus születésnapjaként. Ő a Naptámadat, egy új korszak kezdete. Minden esztendőben érdemes arra, hogy mi is megünnepeljük.

A csoda lehet jel, jelzés János evangéliuma bizonyágtétele szerint. Hét ilyen mondatot olvasunk az evangélium szövegében, s végül az egész irat mondanivalójának summázásaként. Először a kánai menyegző értelmezése ez. Ezzel adta Jézus jelét, hogy kicsoda Ő valójában, hétköznapi ember, az emberi élet egy családi ünnepén is. Ezt tette Ő, segített az esküvőt ünneplő családban, amikor hiány támadt. Édesanyja sürgetésére még nem válaszolt, mert Ő tudta, mikor jön el órája, amikor megmutathatja dicsőségét. Nem luxus-csoda volt ez, hanem az egyszerű emberek ünneplésének megszentelése. Gyógyítási csodák sora következik ezután az evangéliumban, amikor a kapernaumi főember fiát, szolgáját meggyógyítja (Jn 4,46kk.). A bethesdai beteg gyógyítása arra mutat, hogy az Ember Fia komolyan veszi a beteg ember magára maradottságát, és emberségesen segít. Nem hagyja magára a gyógyulásra váró embert. A nagy kenyércsoda János evangéliumában az éhező ember, a bajba jutott igehallgató sokaság megaláztatása és egyben az Úrvacsora (Eucharisztia) szentségének értelmezése (Jn 6,1–15). Az ötödik jel Jézus tengeren járása, ami arra mutat, hogy Ő a természet ura (Jn 6,16kk.). A vakon született ember újra lát. Megnyílnak a szemek és kitágul ismereteinek lehetősége (Jn 9,1–7). Lázár feltámasztása nem csupán a baráti szeretet megnyilvánulása, hanem az Élet Urának aktuális cselekedete, és benne a feltámasztás lehetősége nem tolódik ki az ismeretlen jövőbe, hanem máris valóság Jézus közelében (Jn 10. és 11. fejezet). Már a passió története így kezdődik (Jn 13,1): „szerette őket, mindvégig szerette”, a gyávákat, a tagadókat, a szeretetre nem méltókat, még az árulókat is. Végül János evangéliumának szövege így záródik: „Jézus még sok más csodajel művelt tanítványai szeme láttára... ezeket azért jegyeztem fel, hogy higgyétek, Jézus a Krisztus (Messiás), az Isten Fia és hogy a hit által életetek legyen Őbenne” (Jn 20,30–31). Az egész evangélium tendenciája ez: hitre juttatás, Krisztus-követés. Az ember így válik Isten dicsőségére rendelt teremtménnyé, *homo est gloria Dei*. A tanítványokban fokozatosan világosodott meg, ki az, aki követésre hívta őket. Még középiskolás koromban görögórán tanultam meg, hogy a *szémejon* (jel) szó rokon a szemaforral, ami útjelző a vonat vágányai mellett, hogy az utasokat baleset ne érje és eljussanak úti céljukhoz.

Az első három evangéliumban (szinoptikusok) az események narratív módon vannak felsorolva, magyarázás, értelmezés nélkül. János evangélista azonban következetesen, a proológustól az evangélium végéig, tudatosan fogalmaz, értelmez, tanúságot tesz. Így is mondhatnánk: az első három evangélium populáris formában beszéli el az Evangéliumot, János viszont értelmezi a csodát. Felnőtt értelmiségiek nem véletlenül szeretik, kedvelik ezt az evangéliumi iratot.

Említettük, hogy az első naivítás elhagyásával második naivításra is megérkezhetünk. Újra hiszünk és felnőtt módra az egyszerű eseményeket korrigálva már másként tudjuk elfogadni a csodát, az örömhírt, mint gyermekkorunkban. Ha ez a korrekció nem valósul meg, úgy csak mosolygunk, vagy megvetjük a gyermekeknek való karácsonyi hírt. A 20. század teológusai erre igyekeztek elvezetni az úgynevezett modern embert. Bultmann megpróbálta mitológiátlanítani az evangéliumi híradást, de nem ért célhoz, mert még a Nagy Titkot is magyarázni akarta. Bonhoeffer túlértékelte a felnőtté lett világot (*die mündige Welt*), és azért akarta, hogy érett, felnőtt kereszténység nőjön fel a világhoz. Ő, a realitások teológusa a 20. század közepén, nem vette észre, hogy világunk inkább infantilissá lett, mint felnőtté, technikai művelődése és eredményei ellenére zavarodottságot, bizonytalanságot, veszekedést és háborút okozva, nem vált felnőtté. A tudomány szó ma általában természettudományt jelent a legtöbb ember szemében és fülében. Ugyanakkor erkölcsileg nevetlen marad, az igaz Isten helyett bálványokat imád, bizalmi válságba kerül, önmagában is bizonytalankodik, személytelenség, magányosság sújt városlakókat és vidékieket egyaránt. Nem tudja, mi az élete értelme. Istent megpróbálja kirekeszteni életéből, és ezért nyugtalanná, békétlenné, cél nélkülivé válik. Nem csoda!

A hit csodájához tartozik életünk több eseményének értelmezése is. Ha egy téglá néhány lépésre előttünk esik le a tetőről a járdára, rendszerint szerencsének tartják. A keresztény ember azonban a Gondviselés csodáját éli át hálásan. Titok marad, hogy a háborút miért élhettem át, miért maradtam egyedül egy egyetemi évfolyamból, miért élek még mindig, akár 80 év felett is. Hitben Isten csodájaként élhetem át mindezt, kegyelme tartott meg, és a kegyelmet kegyelemre kaptam (Jn 1, Prologus). Van még célja és értelme életemnek, másokért élhetek, irgalmasságot gyakorolhatok, mert Valaki irgalmas velem is.

A karácsonyi csoda új hitet hozhat a jövőt illetően is. A felnőtté vált Jézus azt hirdette, hogy minden elmúlhat ezen a világon, de az Ő igéje megmarad. *Verbum Domini manet in aeternum*. Új tüzet hozott a csipkebokorban jelenlévő, el nem égő tüzet, a pünkösdi lángot, és ezzel reménységet, hogy ez a tűz nem alszik ki soha. Az egyház története során szétszakadozottságunk ellenére is hiszünk abban, amit őseink így fejeztek ki: *ecclesia manet in aeternum*. Sok nyomorúság, megpróbáltatás és bűn után is él még az Isten népe és tud csodálkozni Isten hatalmas tettein, karácsony csodáján is. Felnőtt hívőkben, legyenek bár tanulatlanok vagy értelmiségiek, az

a bizonyosság élhet, hogy közös Urunk meg nem érdemelt szeretete tartja meg egyházát a jövőben is.

Tudom, hogy felnőtt, értelmes emberek nem mondhatnak le hitük értelmezéséről. Lehetséges a felnőtt végiggondolt hit- és életgyakorlat. Karácsony jelentése is nem gyermekek naiv történetére utal, de a második naivítás korában feldolgozható öröm, bizalom, reménység és szeretet születhet belőle. Karácsony jelentős szimbólum is. Több, mint gyermekeink naiv, nekik való, sokszor többfajta magyarázatot igénylő ünnepe. Karácsony minden nemzedéknek meg-megújuló csodája lehet. Nem élünk „Átok földjén” (T. S. Eliot) ebben a világban, hanem egyúttal áldások földjén is. Itt nemcsak kritizálnunk lehet, állandóan keseregnünk, hanem bizalomban és szeretetben élhetünk hétköznap és ünnepen egyaránt. Nem véletlen, hogy művészeket, írókat és költőket a karácsonyi esemény gyakran meghihletett. A passióról is, húsvétról is, pünkösdről is lehet művészi is szólni, de talán a karácsonyi eseményről, az Ige testet öltéséről még több alkotás született. Többen figyelmeztetnek idén, hogy a karácsony szegényebb lesz, mert kevés a pénzünk. Mi mégis azt hisszük, hogy lehet gazdagabb karácsonyunk, ha ünneplésünkben a lényegre, Isten tetteire koncentrálunk, és így a hangsúly életünkben nem a gazdag ajándékokon, nem a bőséges étkezésen vagy italozáson lesz, hanem a tulajdonképpeni karácsonyi eseményen. A Csodán.

Hadd álljon itt végül egy svéd imádságos könyvből fordított könyörgés: Istenem, sohasem láttalak, hogyan tudnál szeretni Téged. Istenem, láttam az embereket, hogyan tudnám szeretni őket? És hogy Te mégis mindkettőre biztatsz, ez kegyelmedhez hajt Uram... más szóval karácsony csodája ez is.

Természetfölötti a természetesben

HEIDL GYÖRGY

Eszmetörténész

Amint a körkérdésben idézett kamasznak, úgy az én számomra is a létezés jelenti a legfőbb csodát. Néha, kivételes pillanatokban, leginkább magányos szemlélődés közben, általában természeti szépség, ritkábban művészeti alkotás hatása alatt nem csupán értelemmel ragadom meg valamiképpen annak a kérdésnek a valódi jelentését és jelentőségét, amelyet Leibniz így fogalmazott meg: „Miért van inkább valami, mint semmi, hiszen a semmi egyszerűbb és könnyebb a valaminél?”, hanem hirtelen, egy villanásra egész valómmal átélem azt a megdöbbentő csodát, hogy a van: van. Minden csoda mögött a Van csodáját sejtem. E kimeríthetetlen, kifürkészhetetlen, végső csoda előterében állnak azok a Krisztus tekintélye által hite-

lesített — és ezért az én szememben egyedül útmutató, épületes és elmélkedésre méltó csodák, amelyeket azért nevezünk így, mert a hétköznapi tapasztalat és gondolkodás számára szokatlanok, meg-hökkentők, váratlanok és felfoghatatlanok. Az evangéliumokban és az Apostolok Cselekedeteiben az Ige megtestesüléséről, rendkívüli gyógyulásokról, a víz borrá változtatásáról, kenyér- és halszaporítás-ról, vízen járásról, a szél elcsitításáról, halottak feltámasztásáról, Krisztus feltámadásáról, zárt ajtókon való átjutásáról, mennybemeneteléről és hasonló csodákról olvasunk. E nem mindennapi eseményeket azonban nem csupán a hit, hanem a saját korlátainak belátásáig szükségképpen eljutó értelem is képes elfogadni, ha egyszer már elismerte a különbséget a Teremtő természetfeletti rendje és a teremtmény számunkra természetes rendje között. Az az Isten, aki úgy mutatkozott be Mózesnek, hogy „Én vagyok az Aki van”, a semmiből létrehozta a valamit, és a teremtett természetbe beoltotta azt a törvényi rendet, amelyet tiszteletben tart, s amelyet a csodának nevezett eseményekben nem felfüggeszt, hanem természetfölötti módon áthat és irányít. Olyan ez, mint az Eucharisztia, amelyben a természetet: a kenyeret és a bort egészen átjárja a természetfölötti. Nem szűnik meg a kenyér és a bor látványa, íze, illata, tapintása, mégis lényegileg Krisztus testvé és vérévé alakulnak át, mert meg-teszi ezt az az Isten, aki Igéjével a semmiből hozta létre a valamit, és aki anélkül képes egyvalamiből másvalamit alkotni, hogy felbo-rítaná vagy megszüntetné a létezők őáltala alkotott és megszilárdí-tott természetes rendjét. Megtapasztaltam, hogy amiképpen az Eu-charisztiaiban természetesen működik a természetfölötti, úgy a csodás gyógyulásban is tapintatosan és természetesen tevékenyke-dik Isten természetfeletti ereje. Két éven át nagyon súlyos, optikai eszközökkel helyrehozhatatlan látászavar keserítette meg a napjai-mat, és tette szinte lehetetlenné számomra az olvasást, legfontosabb munkavégzésemet, amely azonban sokak imádságának köszönhe-tően és egy pontosan azonosítható szakrális eseményt követően né-hány hét alatt teljesen elmúlt. Anélkül, hogy ellentmondásba ke-rülnék önmagammal, vagy elferdíteném a valóságot, el tudnám mondani e gyógyulás történetét úgy, hogy az természetesnek látsz-szék, de úgy is, hogy természetfelettinek. Egyiket sem teszem, csu-pán a legelemibb tapasztalatomat szeretném megosztani, tudniillik annak belátását, hogy a másokért mondott imádság meghallgatást nyer, a szentek közösségét a még itt és a már ott élők alkotják, s a szentek közbenjárása valóság. Nem tudom, miként történik ez, aho-gyan azt sem tudom, milyen módon gyógyult meg az a magatehe-tetlen ember, akit társai, mivel a tömegben másként képtelenek vol-tak Jézushoz vinni, a kibontott tetőn keresztül ágyával együtt leengedtek a házba, ahol Jézus tartózkodott. Azt viszont tudom, hogy az evangélisták nem véletlenül fogalmaznak úgy: „A hitüket látva Jézus így szólt a bénához: »Fiam! Bűneid bocsánatot nyer-tek.«” (Mk 2,5, vö. Mt 9,2, Lk 5,20). Márk szerint négyen cipelték oda

Jézushoz a bénát, tehát négy ember hite elég volt az ötödik gyógyulásához, mégpedig nem csupán testi felépüléséhez, ami csodálatos gyorsasággal később bekövetkezett, hanem lelki megtisztulásához is, amelynek meg kellett előznie a testi gyógyulást. Más gyógyulásoknál, például a vérfolyásos asszony esetében azt olvassuk, hogy mivel hitt, meggyógyult, vagyis az ember személyes hite önmagára nézve gyógyító erejű lehet. A kafarnaumi béna ember bűneit azonban nem saját, hanem érte aggódó társainak hite miatt bocsátotta meg Isten, ami mindennél élesebben rávilágít arra, hogy valójában a szeretet az, ami csodát tesz, mert ha ezt a történetet nem a szeretet logikája mentén gondoljuk el, akkor valóban felfoghatatlan és érthetetlen, hogy miért bocsátják meg valakinek a bűneit mások érdemeire való tekintettel. Az az ágyhoz kötött béna teljesen meggyógyult néhány ember közbenjárása és minden akadályt legyőző szeretete miatt, hiszen nem kétséges, hogy szeretetből vitték őt Jézushoz, szeretetből cipelték fel a tetőre, és szeretetből engedték le a nyíláson Jézushoz. Betegsége miatt talán már megszólalni sem tudott, de ha ezt tették vele, akármennyire bűnös volt is, látjuk, szerették őt. Szerethető volt, s egyben szeretni képes, tehát gyógyítható, mert csakis a szeretetben található vissza a valósághoz, Istenhez. A leibnizi kérdésre adott válasz az lehet, hogy a semmi talán csakugyan könnyebb és egyszerűbb a valaminél, de mert a Van szeretet, ezért a Van nem semmit, hanem valamit akar, hiszen ahol semmi nincs, ott szeretni sem lehet. A lét okát ugyanis firtathatjuk, de a szeretet okára már nem kérdezhetünk rá, mert a szeretetnek önmagán kívül nem lehet más oka, hiszen akkor már nem szeretet volna. A Van csodája ezért valójában a Szeretet csodája, a legvégső és alapvető csoda.

JAKUBINYI GYÖRGY

A csoda

Érsek

Amióta eszemet tudom, mindig hallottam a csoda szót. — *Micsoda?* Nem jött el? Különben nem *csoda*, mert sohasem szokott részt venni a közös kirándulásokon. Ilyen és hasonló kifejezésekben állandóan ott forog beszédünkben a *csoda* szó. De nem mindegy, milyen értelemben.

Nyelvtudósaink szerint a szlávoktól vettük át a csoda szót. Eredeti jelentése közismert: Csoda az, amit ember nem tehet meg, létre nem hozhat, csak természetfeletti erő, elsősorban Isten. Az ószövetségi ember azonban nem volt ilyen bonyolult. Számára csoda a sokszínű természet, a ragyogó napkelte, a bánatos alkony, a vándormadarak őszi búcsúzása. A Zsoltáros gyönyörűen megéneklei Isten teremtett világának a csodáját, szinte minden zsoltárban. Csak egy idézet: „Hangosan hirdetem dicsőségedet, elbeszélem minden csodatettedet” (Zsolt 26,7).

Majd a hittanórán megtanultuk, hogy a csoda szűkebb értelemben véve egyedül Isten tette, aki felülmúlhatja a maga alkotta természeti

törvényeket. Mai napig a boldoggá és szentté avatáshoz csodát kérnek a szigorú ügyészek. Orvosok hada igazolja, hogy a beállott gyógyulást tudományosan nem lehet megmagyarázni. A nyilatkozatot adó orvosoknak még csak hívőknek sem kell lenniük: egyedül a józan észre építő tudomány alapján jelentik ezt ki.

Teológiai tanár koromban néha tréfáltam kispapjaimmal: Tehet-e csodát olyan szent, akiről kiderül, hogy nem is létezett? Megvallom, féltem, hogy megbotránkoztatok valakit ilyen kérdéssel. Azért volt ez időszerű, mert a megreformált *Martyrologium Romanum* és az *Imaórák liturgiája* kivette az igazolatlan legendás csodás elemeket. Ugyanakkor több szentet is kihagytak, akiknek léte nem bizonyítható. Közismert eset: Vianney Szent János-Mária arsi plébános mindenkit Szent Filoménához küldött, ő majd segít. Egyszer azonban, kimerülten a napi 10–16 órás gyóntatás után, elfelejtette az édesanyát beteg gyermekével Szent Filoména szobrához küldeni és megáldotta a gyermeket. Meg is gyógyult. Az édesanya felkiáltott: Plébános úr! Rajtakaptuk! Maga teszi a csodákat, és nem Szent Filoména. Éppen Szent Filoména az egyik szent, aki kimaradt az új *Martyrologium*ból. Mindenestre a feltett kérdésem ugratás volt: A csodát nem a szent teszi, hanem egyedül Isten, a szent közbenjárására. Isten a csodával a kérelmező hitét jutalmazza. Ha így nézzük, akkor a létező vagy nem létező szent sem tehet csodát, de Isten meghallgathatja a hívő kérését, aki (esetleg a nem létező) szent közbenjárását kéri. Jézus is csodákat tett a hit jutalmazására. Meg is jegyzi az evangélista, hogy Jézus Názáretben „Hitelenségük miatt ott több csodát nem is tett” (Mt 13,58).

1971-ben Rómában részt vehettem, mint germánikus, tanulmányi prefektusunk és lelkiatyám, Weissmahr Béla jezsuita atya doktori tézise megvédésén. A moderátor Alszeghy Zoltán SJ atya volt, akkori-ban Juan Alfaro SJ atyával csillagként ragyogtak a Gregoriana egén. Béla atya dokortézisében a theodiceából éppen a csoda mivoltát boncolgatta. Azt állította, hogy a jó Isten teljesen szabad akaratból nem haladja meg az általa teremtetett természet képességét, de valamelyik dimenziót összevonhatja. Például a két evangéliumi kenyérszaporítás esetében az idő dimenziót vonta össze Jézus, az igaz Isten és igaz ember. Az öt árpakenyér anyagából ugyanis több évi ültetés, aratás után természetes úton kikelt volna az ötezer ember kenyere! Jól emlékszem, hogy Alszeghy professzor a legnagyobb jegyet adta Weissmahr atyának, de kijelentette, hogy ez a kifogástalan módszer miatt van, a végeredménnyel viszont nem tud egyetérteni.

A modern természettudomány közel félévszázados ateista nevelése sem tudta belőlünk kiirtani a csodaéhséget. Bárhol állítólagos jelenések vannak, mindenki rohan, hogy lássa, részt vegyen. Gondolom, a lelkek mélyén ott van az a vágy, hogy kézzelfoghatóan tudjuk bemutatni másoknak is: Van Isten! Van túlvilág! Van lélek! Isten ma is közbelép csodáival a teremtetett világ folyásába. A csoda azonban sohasem kényszerít. Lázár föltámasztásának tanúi elhatárolták, hogy Jézust elteszik láb alól, mert az ördöggel cimborál.

Mások pedig éppen azért zarándokoltak Bethániába, hogy lássák Lázárt és hitük erősödjék meg. A csoda az ateistát megingatja, a kételkedőt jó irányba tereli és a hívő embert megerősíti.

Korunk leghíresebb csodatevő zarándokhelye Lourdes, 1858 óta. Zola ott járt, szeme előtt gyógyulás történt, de erre regényt írt, amelyben állítja: tömeghisztéria, majd a tudomány mindent megmagyaráz. Zola a jeruzsálemi főtanács tagjainak utódja. Viszont Alexis Carrel gyakoroló orvos, kereső ember, a halálra szánt fiatal leányt látva elszólta magát félig tréfálkozva: Ha ez meggyógyul, szerzetes leszek. A leány meggyógyult. Alexis Carrel nem lett szerzetes, de megtért, és hitvalló katolikusként gyönyörű könyvet írt az imádság erejéről.

Merüljünk el az I. világháború lövészárkában. A golyózáporban sokan meghalnak. Az egyik katona mellén ott van a csodás érem. Eltéríti a golyót. A katona életben marad. Felkiált: Csoda! Megsegített a Szűzanya! Hála Édesanyámnak, aki nyakamba akasztotta az érmet hadba vonuláskor. Társa azt mondja: Micsoda szerencséd volt! A nadrágszíj csatja éppen úgy felfoghatta volna a golyót, mint az a nem tudom micsoda. A csodát csak hívő ember ismeri fel igazán, ő érzi meg mennyei Atyjának szerető simogatását az élet fordulópontjain.

Ki merem mondani: hiszek a csodákban. Nemcsak a szentté avatási perekben leellenőrzött csodás gyógyulásokban, de azokban is, amelyek hétköznapi életem folyamán nap mint nap megnyilvánulnak. Már az a tény, hogy katolikus magyarnak születtem, gyakoroló hívő családban, a Gondviselés egyik nagy csodája. Tizenkilenc éves püspöki szolgálatom alatt többször volt gépkocsibalesetem, egyszer meg is halhattam volna. Csoda, hogy életben vagyok. Gondviselés. És ha volna kellő alázat bennem, azt is beismerném: Csoda az is, hogy mint pártiumi magyar, máramarosi sóvágó ivadék érdemtelenül székegy szentelő püspököm, Isten Szolgája Márton Áron harmadik utódja lettem.

„Áldjátok az Urak Urát: irgalma örökké tart. Csak ő tesz csodát: irgalma örökké tart” (Zsolt 136,3–4).

JÁSZ ATTILA

Megszokás

mottóhaiku (i.m. Kemény Katalin):

*Az élet csoda,
csak meg kell szokni. Kár, hogy
addigra vége.*

Költő *A boldogság, az milyen állat?
Azt ismered, hogy utállak.
Kívánlak. Ennyi. Enni meg
inni kell, az egyértelmű dolog.
Valami kis rést találni, hátha.*

Szivar illatos teste száll. Napi fél szál esténként. Esetenként a füst súlya jól fordít nappali és éjszakai világaink között. Félsz, nehogy ott rekedj az álmoközben.

Néha hasonlítok önmagamhoz, néha meg nagyon nem. Még értem a saját viccem. Éberalszom. Váratlanul meghal egy ismerős kislánya. Mennyi időnk van megszokni a csodát?

Tanítsuk meg őket csodálkozni!

KOCSIS FÜLÖP

*„Ki a csodát látni tudja,
az a csodát magában horája.”
(Babits Mihály)*

Görög katolikus püspök

Már Babits írt arról, hogy a csoda látványa nem külső esemény, hanem belső képesség eredménye. Tanítsuk meg gyermekeinket csodálkozni, ha azt szeretnénk, hogy felnőtt emberként is meg tudják látni a szépet, a Szépség csodálatos megnyilatkozásait.

Amíg a csöpp embernek természetes módon nyílik tágra a szeme, addig nincs is mit tanítani neki e téren. Egyrészt az ártatlanság szűzi tudatlansága, de még inkább a benne szunnyadó ősi zsenialitás folytán él benne a képesség, hogy amit lát, azt szépségnek látja, meglepőnek, kacagtatóan csodálatosnak. Érintetlen tisztasága miatt még csodaként fogadja be mindazt, ami éri, ami érkezik feléje.

Hova lesz idővel ez a képesség? Miért tűnik el — ha eltűnik? Vajon csak az ismeretgyarapodás természetes raktározódása szorítja ki az egyre érkező dolgok rácsodálkozó fogadását? A sor végtelensége miatt semmiképp sem gondolhatjuk ezt. Valami más adottságunk alakulása eredményezi inkább, hogy idővel egyre kevésbé és egyre kevesebb dolognak tudunk örülni. Növekedésünkkel egyre magasabbra emelkedik az a küszöb, amelyen túl újra gyermeki örömmel tudjuk befogadni a felénk közeledő, minket érő, szívünket elérő hatásokat. Alighanem a természetünkkel együtt növekedő bűnre-hajlamunk gátol egyre jobban a tiszta felfogásban. Hisz mindig a bűn veszi el a látást, vakítja el a testi embert, takarja el az igaz értéket.

Megtanítani a csodát látni azt jelenti, hogy a növekedéssel együtt a kegyelem növekedését is segítjük bennük. A kegyelem közegét

ben felnőtt gyermek nem csupán hosszabb ideig megőrzi látóképességét, hanem belső látása is oly módon élesedik, hogy az érkező ismeretek nem kioltják, hanem egymásra épülve erősítik a csodalátó képességet. Sajnos, növekszik a bűn — fájdalmasan látjuk ezt gyermekeinken. De „ahol elhatalmasodik a bűn, ott túlrad a kegyelem”. Gyermekeink növekedését a kegyelem túlradásával kell kísérni. Így lesz igaz növekedéssé a korban előrehaladás, így válik igazi gazdagodássá az évek múlása.

Látni tanítani a gyermekeket nemcsak azt jelenti, hogy megmutatjuk és elmagyarázzuk nekik a szép dolgokat, hanem segítjük bennük megőrizni és egyre tágabbra nőni a nyitott szívet. A kegyelem befogadására kell tanítanunk őket. Hogy szívükbe hatoljon az őket körülvevő kegyelmi erőter, melyet a szülők imaélete teremt számukra. Ez a belső csoda készíti majd arra, hogy a külsőket — melyből annyi van! — szintén észrevegyék.

A csoda ajándék, de még nagyobb, ha valaki látni is tudja. Ezzel ajándékozunk meg gyermekeinket Karácsony kegyelmi erőterében!

MÁRTON LÁSZLÓ

„Nagy csoda volt”

Író Hadd mondjam el életem első és talán mindmáig legjelentősebb csodáját. Három- vagy négyéves lehettem. Vidéken nyaraltunk, velünk volt nálam tíz évvel idősebb és ugyanannyival okosabb unokatestvérem is. Valamit magyarázott nekem arról, hogy a föld mozog. Én ezt nem értettem, és nem is hittem el. Bizonygattam, hogy márpedig a föld nem mozog. Végül dühbe gurultam, kirohantam a kertbe, és leültem egy virágágyásnál. Egyszerre csak látnom kellett, hogy a föld igenis mozog. Megmozdult a föld. Szétnyílt, megemelkedett, kipúposodott. Homályos, nehezen magyarázható, ám igen erős rémület kerített hatalmába. Talán az egyszer-kétszer hallott „anyaföld”, „édes anyaföld” kifejezés kelt életre a tudatomban, és attól féltem, ha még egy pillanatig ott maradok, a szemem láttára kibújik a földből egy magzat, egy kisbaba, egy kistestvér. És hogy mindez büntetésből történik, amiért azt mertem állítani, hogy a föld nem mozog, nem tud mozogni. Felugrottam, elszaladtam, reszkettem. Arra a kérdésre, hogy mi bajom van, képtelen voltam válaszolni. Mert hiszen nem is baj történt, hanem csoda történt.

Könnyű erre azt mondani, hogy ez csak egy vakondtúrás volt. Fel-túrta a földet egy vakond. A leghétköznapibb, legjelentéktelenebb dolgok egyike. Igen ám, de ez a dolog számomra egy fontos esemény volt, megrendítő lelki történés, mely a születés titkát és a megismeréssel együtt járó büntudatot hordozta magában. Ismétlem, csoda volt.

*

Ezzel pedig azt akarom mondani, hogy csoda az, amit csodaként él át az ember. Hajlamos vagyok csodának tekinteni minden olyan eseményszámba menő lelki történést, ami azzal szembesít, hogy van a mi logikánknál nagyobb ívű logika, az általunk ismert kauzalitásnál erősebb érvényű kauzalitás. Ez nem egy (vagy több) természetfölötti erőt, hanem egy emberi képességet jelent. Az ember képes arra, hogy találkozzék a csodával, hogy önmaga számára hasznosítsa és mások számára tanulságul továbbadja a csoda tapasztalatát. Erre (legalábbis elvileg) minden ember képes: még a kiábrándult, kételkedő, hitetlen vagy akár a velejéig romlott, gonosz ember is. Ez a képesség, megítélésem szerint, önmagában véve is csoda.

*

Ha olvassuk a Szentírást vagy más vallások szent könyveit, különböző kultúrák mitológiáit, a monda- és legendagyűjteményeket, lépten-nyomon csodákkal találkozunk. Pontosabban: csodákról szóló híradásokkal és tanúságtételekkel. A kérdés éppen az, hogy tud-e a mai ember ténylegesen találkozni azzal, amit a ránk maradt leírás rögzített és megpróbált továbbadni? A neveltetés hozzászoktatta a mai embert — akár hívő, akár nem —, hogy értelmes, logikus magyarázatok révén minden rendkívüli jelenséget beilleszzen a hétköznapi gondolkodás keretei közé. A csoda vagy természettudományos magyarázatot nyer; vagy a kultúrtörténet, a tudásszociológia, a kulturális antropológia tárgya lesz, és bekerül a mesekatalógusba. Az olyan szólam, ami ezt a trendet ignorálja, többnyire ezoterikus giccs. Igen komoly kérdés, hogy: tudunk-e mit kezdeni a csodában rejlő felszabadító — és bizony szubverzív — erővel? Át tudjuk-e még élni azt, hogy Tannhauser száraz botja lombot hajt és kivirágzik? Tudjuk-e még (az irodalmi fikción túl is) útmutatásként értelmezni, hogy Heinrich von Kleist kétségbeesett novellahőse előtt a chilei földrengés megnyitja a börtönt? Azt hiszem, ez a kérdés mindenkit érint, felekezeti hovatartozástól és konfessziótól függetlenül. Mindenkit, aki az embert többnek látja természeti ténynél.

*

Ami engem illet: én a későbbiek során is úgy tapasztaltam, hogy a csodaként átélhető események általában egyszerű dolgok, és logikus, hétköznapi magyarázatuk is van. Csak éppen az ilyesfajta magyarázat alig valamit vagy semmit sem ragad meg a lényegből.

Egyszer a feleségem, még kezdő tanárnőként, elvitt abba a kórházba, ahol egy tanítványa, egy tizenöt éves kislány feküdt. Akkor még tapasztalatlan voltam az ilyen dolgokban, mégis rögtön észrevettem, hogy K. arcára oda van írva a halál. Amikor az orvosok felnyitották a hasfalát, mindjárt vissza is varrták, mert olyan nagy volt a daganat, és olyan sok áttétele volt, hogy nem lehetett műteni. Aztán történt valami. Az eseményt K. és környezete csodaszámba menő, rendkívüli segítségnyújtásként értelmezte, miközben nem

vonták kétségbe a precíz orvosi magyarázatot sem. Azóta eltelt majdnem három évtized: K. ma is él, boldog házasságban, három szép, okos gyerek édesanyjaként.

Csodaként éltem át húsz évvel ezelőtt — és nem egyedül voltam így — az osztrák-magyar határ megnyitását és a berlini falomlást. Pedig tudni lehetett és tudtam is, hogy azok a döntések, alkuk, hatalmi játszmák, melyek a csodaszámba menő eseménysort előidéztek, igen távol álltak a lelki történés katartikus jellegétől. És mégis: vajon a szabadság hirtelen jött közelsége nem volt csoda? Az, hogy az utcára kitóduló emberek a felszabadulás ígézetében egy pillanatra egymásra találtak, nem volt csoda?

Harmadik, utolsó példaként azt hozhatom föl, hogy csodaként élem át a saját munkámat is. Ez nem azt jelenti, hogy túlbecsülöm írói képességeimet, éppen ellenkezőleg. Ez azt jelenti, hogy rengeteg hezitálás és vacakolás közt annak leszek tanújává, hogy az ötletből létrejött a kész, lezárt, érvényes írásmű. A hezitálás, a vacakolás, a kétség, a belső bizonytalanság: ez vagyok én. Az ötlet és az írásmű érvényessége: ez valami vagy valaki más.

*

Volt egyszer egy barátom, aki aztán meghalt. Egyik utolsó beszélgetésünk alkalmával meg akart ajándékozni valamivel, de nem volt neki semmije. (Ez úgy hangzik, mint egy népmese, pedig a csupasználó.) Végül talált egy kockacukrot és egy golyóstollat. Az utóbbival felírt az előbbinek a lapjaira egy általa ismert nyelven egy-egy betűt vagy írásjelet, összesen hatot. Elmondta, hogyan kell kiejteni. Kiejtette. Aztán elmagyarázta, hogy e szavak magyarul azt jelentik: „Nagy csoda volt.” Mihelyt az utcára kiléptem, zsebemben a kockacukorral, rögtön elfelejtettem a jelek hangzását. Ám a jelentés, az, hogy nagy csoda volt, örökre belém vésődött.

Aztán zápor kerekedett, bőrig áztam. Mire hazaérkeztem, dzsekim zsebében az ajándék kockacukorból csak egy kis ragacsos máladék maradt. Mégis, nagy csoda volt. Nem a cukor, nem a felirat, nem a zápor, hanem az egész.

MEZEI BALÁZS

A csodáról

Filozófus

A csoda jelensége központi szerepet játszik a kereszténység történetében. Noha számos más vallási alakzat ugyancsak ismer csodás jelenségeket, a csoda maga a kereszténység: a feltámadás eseménye nélkül nincs kereszténység, a feltámadás minden csoda betetőzése. Ahhoz, hogy ezt e jelentőséget megközelítsük, túl kell lépnünk a 'csoda' azon leszűkített jelentésén, amely az elmúlt évszázadokban alakult ki és vezetett a leegyszerűsített felfogáshoz, mely szerint a

csoda a természet szigorúan determinisztikus folyamatainak és összefüggéseinek megtörése, felfüggesztése. A determinisztikus természet fogalma nem létezett a kereszténység kialakulásakor; a végzet és sors fogalmai, melyek az újabb természetfogalomhoz közelítenek, még archaikus-teológiai fogalmak, megváltoztathatatlanságuk személyesnek tartott erők függvénye. A csoda ennek megfelelően a kereszténység előtti irodalomban nem természetfelettséget fejez ki, hanem a természeti erők bizonyos rendezését, ami üzenetet tartalmaz egyes személyekre nézve, mint például a trójai háború egyes eseményei (a trójai seregre kígyót leejtő sas mint csoda). A csoda másfelől szélsőséges természeti eseményekben jelenik meg, mint amilyen a földrengés, vihar, üstökös vagy hullócsillag feltűnése, áldozati cselekmények során előforduló rendkívüli események, például emberi testrészek jelenléte az áldozati állat gyomrában. A szoros értelemben vett természetfelettség mindezekben nem jelenik meg, mivel nincs meg a kellő természetfogalom sem.

A kereszténységben mindez fokozatosan megváltozik. Az újszövetség kifejezései, melyeket magyarul a szláv eredetű 'csoda' alá gyűjtünk, egymástól némileg eltérő jelentésűek: *terasz*, *szémeion*, *dünamis*, *megaleion*, *endoxon*, *paradoxon*, *thaumaion* — egyaránt kifejezik a csoda egy-egy vonatkozását: a rendkívüliséget, a jelszerűséget, a nagyszerűséget, csodálatosságot, a felfoghatatlanságot, a bámulatosságot. A két legfontosabb kifejezés a *terasz* (*miraculum*, csoda) és a *szémeion* (*signum*, jel). A kettő szabatos elkülönítésére már az egyházatyák is kísérletet tettek, amennyiben a csodában a természeti események gondviselésszerű elrendezését, a jelben a közvetlen természetfeletti beavatkozást látták. Az ószövetségi előzmények megerősítik ezt a különbséget (*mofét* – *miraculum*; *ót* – *signum*), ami már a Szeptuaginta szóhasználatát is jellemzi. A csoda (*mofét*, *terasz*, *miraculum*) tehát kezdetben természeti jelenségek rendkívüli elrendezésére értendő, míg a jel (*ót*, *szémeion*, *signum*) a közvetlen isteni beavatkozásra. A mai szóhasználat eltér ettől, pontosan a fordítottja. Mindazáltal az Újszövetség gyakran egymásra csúsztatja e jelentéseket. A háttérben a természetfogalom plaszticitása áll, mely az ókori felfogás szerint szorosan kapcsolódik az isteni léthez.

A determinisztikus természetfogalom kialakulása a 16. század után leegyszerűsíti a vonatkozó problémát és két pontba fókuszálja: az ésszerű rend nem szorul rá isteni beavatkozásra; ha mégis megtörténik a beavatkozás, az nem lehet más, mint e rend megtörése. Ehhez járul a régi iratok számos beszámolója, mint például Jézus vízen járása, vagy akár feltámadása, amelyekkel szemben a modernitás egyre kétkedőbben viselkedik. Számos tudós szemében a csoda, mint természetfeletti beavatkozás a természet rendjébe, már Spinoza óta lehetetlennek tűnik. A determinisztikus világrend kikristályosodásával, Newton mechanisztikus világképének eluralkodásával a csoda kikerül a tudományos közösség által megvitatható napirend pontjai közül. Mindezen nem változtatott az egyház

modernkori szentjeinek számos olyan cselekedete, amelyek semmiképpen sem illeszkedtek ebbe a felfogásba, mint például a bizonyított bilokációk vagy levitációk. A történelem iróniája, hogy miközben a mechanisztikus világkép győzedelmesen előretör, megkezdődnek a Szűzanya jelenései — Guadalupében, La Salette-ben, Lourdes-ban és másutt. S miközben a mechanisztikus világrend pusztító háborúkat kezd a rendkívüliség kezdeményei ellen, a jelenések és jelenések folytatódnak; nemcsak Fatimában, hanem azon történelmi eseményekben is, amelyek szinte érthetetlen módon megtörik a mechanisztikusság világhatalmát és egy pillanatra, néhány évre csupán, felvillantják a rendkívüliség reményét.

A világvége apokaliptikus víziói kezdettől jelen vannak a kereszténység hagyományában. Részben a platóni történelemfelfogás, részben a zsidó apokalipszis műfajának folytatójaképpen a kereszténység mindenkor nyitva állt a jelentős történelmi események gondviselészerű értelmezésére, ahogyan ezt a nagy katasztrófák teológiai feldolgozása is mutatja — akár Ágoston az *Isten államában*, akár Cusanus a *De pace fidei*-ben. Az egyik mű Róma, a másik Konstantinápoly tragikus bukásából kiindulva törekszik a történelem és a Gondviselés szoros kapcsolatának kimutatására. A reáltörténelmi események, mint Isten csodálatos tetteinek tere, mégis az újkorban fokozódik rendkívülivé: a francia forradalommal nemcsak a felkelések korszaka kezdődik, hanem annak a felfogásnak a hajnala is, amelyben az isteni cselekvés közvetlenül történelmi cselekvés, ahogyan ezt Hegel és utána sok követője és ellenzője filozófiailag és teológiailag kifejtette. A történelmi események apokalipszise mégis a 20. században válik szinte felfoghatatlanná, a két világháborúban, a népiirtások tragédiájában, abban a hatalmas összeomlásban, amelyben az európai világ új kezdeménye összeroppan a periféria mechanisztikus súlya alatt. A legnagyobbak áldozatát látjuk itt, mely minden újdonsága ellenére azt a mintát ismétli, amit a korszak kezdetétől örökölt: a megjelenés, az erőszakos halál és a feltámadás mintáját.

A csoda jelentőségét nem tudjuk felmérni, ha a régi különbséget kihasználva a *signumot* a *miraculum* alá rendeljük; ha úgy érvelünk, hogy az előbbi, az igazi csoda, nem más, mint jel, a természet bizonyos elrendezése. Ez utóbbi Isten gondviselésének a megnyilvánulása, amely elválaszthatatlan a megnyilvánulás hermeneutikájától, amit a teológiai felfogás egésze alkot, vagyis az üdvtörténelmi összefüggés. Ezzel elkerüljük azt a konfliktust, amit a csoda már mindig is kifejezett akár *miraculumként*, akár *signumként*. Másképpen: az értelmezésnek ez a módja lehetővé teszi, hogy éppen attól szabaduljunk meg, ami a csodát csodává avatja. Mert ismerjük ugyan a természet gondviselészerű elrendezésének meglepő eseményét, de ez úgy aránylik az igazi csodához, a jel által kifejezett rendkívüliséghez — melyet semmilyen magyarázat nem képes feltárni —, mint a véges a végtelenhez.

A csoda lényege *konfliktus*: az emberi felfogás korlátoltságának szembekerülése egy hatalmasabb és az adóttól eltérő összefüggéssel. Az ilyen szembekerülés a legélesebben világít rá felfogásunk végességére egyfelől és a végtelen telítettségére másfelől. Ez utóbbin azt értem, hogy a végességgel szembekerülő, azt egyben átható és átformáló végtelen nem merő negatívum, hanem pozitívum: végeredményben személyesség. A konfliktuskerülő értelmezések nem vezetnek messze; a konfliktus felvállalása azonban elkerülhetetlen, hiszen csak a dogmatikus gondolkodásmód vélheti úgy, hogy az emberi történelem bizonyított változandóságának valamely fázisa — tudományban, világképben, ideológiában — egyben a végleges mintával szolgál. A mechanisztikus világkép egykor biztosnak vélt totalitása már régen periférikussá vált és átadta a helyét a kvantumelmélet fizikájának, ami a maga meghatározatlansági relációjával a csodával szemben korábban kifejtett argumentációt világosan érvényteleníti. Egyben — mint ezt Bernard D’Espagnat értésünkre adta — megnyitja a lehetőséget egy olyan felfogás előtt, amelyben a csoda nem egyszerűen *miraculum*, hanem *signum* is, vagyis egy teljesebb valóság megnyilvánulása.

Vajon nem tapasztaljuk-e lépten-nyomon ennek a valóságnak a közelségét? Ha elhagyjuk a gyermekes elképzeléseket történelemtől, tudományról, világnézetről, nem juthatunk-e el annak megsejtéséig, hogy maga a létezés, a világegyetem és benne az ember fennállása — semmiképpen sem tehető érthetővé a szaktudományok alapján? Nem látjuk-e be, hogy egyetlen gondolatmenet merő léte, a maga világos összefüggéseivel, értelmességével, teleológiájával, egységességével — nem vezethető le azon sokféleség összetételeiből, amelyeket a fiziológia és a biokémia megállapít az agy működésére nézve? Nem fogjuk-e fel, hogy az esztétikai élmény, az érzelmi tapasztalat, a vallási átélés, önmagunk énjének ténye — semmiképpen sem érthetők az adott tudományos minta redukciós sémája szerint? Nem tanuljuk-e meg, hogy a természet, akár mai, akár régi értelmében — olyan gazdagság, melyben egyre mélyebbre hatolva egyre kevesebb a determinizmus és a szabályszerűség, és egyre hatalmasabb az egyediség, a szabadság, a rendkívüliség, a személyesség, a másra visszavezethetetlen végsőképpeniség? S nem láthatjuk-e egyre tisztábban, hogy ebben a végsőképpeniségben ott magasodik egy teljesen más valóság, amely nem magyarázza a mi valóságunkat, de mégis — érthetővé teszi? A magyarázat még nem megértés, az elemek összetétele még nem az egész; a megértés, az egész meghaladja alkotóelemeit és megnyitja az utat a valóság forrása előtt.

A kereszténység régi szerzői hasonló szándékkal fogalmazták meg a csodás történeteket, a gyógyítás, a gyógyulás, a felépülés, a feltámadás csodáit. Noha még a kozmosz teológiai felfogásának keretei között, ám szándékuk mégis világos: rá akarták irányítani a tekintetünket arra a hatalmasabb valóságra, amellyel szemben vég-

legességünk beismerése elkerülhetetlen. Fel akarták tárni a konfliktust, mely dogmatikus hajlandóságunk és a valóság megújuló dinamizmusa között mindenkor adott. Nem magyarázattal akartak szolgálni, még csak nem is rögzített tantételekkel, hanem felhívással, szembesítéssel; azt akarták elérni, hogy ébredjünk végre öntudatra, saját szabadságunk tényére, és fogjuk fel a valóság és benne saját létünk megismételhetetlen rendkívüliségét. Ezzel nem tudományos vitákat akartak generálni, hanem döntő fontosságú életprogramot adni mindazoknak, akik hajlandók meghallgatni a régiek üzenetét.

MÓSER ZOLTÁN

Csoda és látomás

*Nézd, árnyékod hogy fut el előled,
Hogy nő, hogy törpiül el veled,
Nem csoda ez? — s hogy tükröződni
Látod a vízben az eget?*

*Ne várj nagy dolgot életedbe,
Kis hópelyhek az örömök,
Szitáló, halk szírom-csodák.
Rajtuk át Isten szól: jövők.
(Reményik Sándor: Csendes csodák)*

Fotóművész

Úgy gondoltam, először meg kell határoznom, hogy mi is a csoda, hogy aztán ahhoz kapcsolódva elinduljak a magam útján. A szótárak, lexikonok oldalakon át tárgyalják. Vettem sorra ihlető, a csodát idéző verseket, amelyek után már-már elhittem, hogy minden csoda, s a legnagyobb, hogy vagyunk, hogy élünk, hogy örülünk, hogy szeretünk. Olvastam számos értelmezést, megközelítést is: itt kettőt emelek ki most. Szikszai Mária, kolozsvári néprajzkutató ezt írta egyik tanulmányában: „A csoda a hétköznapi elvárásokon felüli, ésszel felfoghatatlan, a ráción túli.” Barna Gábor szerint „a csoda nem más, mint a transzcendens beavatkozása a mindennapi életbe”. Nem várt megnyilatkozás, szinte hihetetlen, ugyanakkor nem mondható váratlannak, és nem mondható hihetetlennek sem.

Ezek alapján is, s ez talán megbocsátható, mivel számomra a csoda csak a szakralitáson belül létezik, ezért oda is irányul tekintetem. Most, december lévén, karácsonyra. Megjelenik előttem Tevel, az a Tolna megyei falu, ahol felnőttem, és látom a havas utcánkat, s azt is, hogy jönnek hozzánk a bukovinai betlehemesek kolomppal, zajjal s énekszóval. Ezt én régen elfelejtettem — hisz közel 50 évvel ezelőtt történt —, de Kodály Zoltán egyik műve kapcsán újra láttam és hallottam mindent, ami eltűnt az Idő útvesztőjében.

A népi szöveg alapján 1935-ben született *Angyalok és pásztorok* című kórusmű a Glóriával kezdődik, az angyalok szavával és buzdításával. Szintén az ő biztatásukra indulnak el a pásztorok, de előtte felteszik halkan, akadozva a kérdést, mit vigyenek az Üdvözítőnek, „*kit az égből kijelentnek*”? Tóth Aladár szép elemzéséből idézek: „Kell-e mondanunk, hogy tüstént előkerül a szegénység minden gazdagsága: a legvékonyabb szoprán hangok kis tejecskét visznek, a mélyebbek sajtot-kenyerecskét, a bojtárgazda vastag altja meg hozza a báránykát. És újra harsog a dal: *Ne is késsünk semmit, csak induljunk, Betlehembe még ma eljuthassunk*... És ekkor egyszerre újra megcsendül az angyalok szava: Glória. Halkan, messzi messzeségben, majd egyre közelebb, mint a napkeleti csillag hívogató fénye, úgy tündöklük ez a hosszan tartott égi hang a sötétben botorkáló földiek felett. Égiek és földiek összetalálkozása, a nép összetalálkozása kiválasztott fiával, üdvözítőjével: egyik leggyönyörűbb látomása annak a nagy beteljesülésnek, mely klasszikus álomként ott lebeg minden földi küzdelem és fájdalom felett.”

Ezen elemzés kapcsán merült fel bennem a kérdés: Betlehem csoda vagy látomás? Az útikönyvekben csak látványosság. De csak ott. Mert mindenütt, és minden karácsonykor csoda és látomás.

NEMESHEGYI PÉTER

Csoda?

Jezsuita szerzetes,
teológus

Olyan eseményt mondunk csodának, amely nem magyarázható meg a dolgok szokásos folyásából, és meghökkent. Azt érezteti velünk, hogy van Valaki, aki figyel ránk. Megszakítja az események könnyörtelen folyását.

A csoda lehetősége abból származik, hogy „lépcsős” valóságban élünk. Vannak élettelen tárgyak, vannak növények, állatok, és van értelemmel és szabad akarattal felruházott ember. A magasabb lépcsőn álló valóságok úgy hatnak az alacsonyabb lépcsőn állókra, hogy módosítják viselkedésüket. Például egy szén-atom egészen másképpen viselkedik az élő szervezetben, mint azon kívül. Ahol van élet, ott a víz nem lefelé folyik, hanem felfelé kúszik (mint a növények szárában), a formák nem összevisszaságok, hanem szépek és rendezettek (mint például a rózsában vagy ibolyában), a hangok nem kakofonikusak, hanem melódiává nemesülnek (mint például a pacsirta vagy fülemüle énekében). Amikor pedig megjelenik és működni kezd az ember, felfordítja a természet rendjét. Kultúrtájnak nevezik azt a szférát, amely már-már behálózza az egész földet. Ebben a tájban az utak egyenesek, lépcsők vagy liftek vezetnek a magasba, az éjszakát lámpák világítják meg stb.

Említsünk egy példát, hogy miképpen írja felül az ember értelme és szabad akarata a természet folyását. Tegyük fel, hogy egy kisgyermek szervezetébe fertőző vírus hatolt be, és ott tovább szapo-

rodik, rombolja a gyermek szerveit, és néhány nap múlva a szervezet működésének leállításához, vagyis a halálhoz vezet. Jön azonban egy jó orvos. Értelmével felfogja a vírusok jelenlétét és működését. Szabad akaratával vesz egy injekciós tűt, és antibiotikumot fecskendez a gyermek vérébe. A természet rendes folyása szerint a gyerek szervezete nem tudna hirtelen ennyi antibiotikumot produkálni. De most, az orvos értelme és szabad jóakarata miatt, ott van a gyermek szervezetében a sok antibiotikum. Megváltozott a tényállás. „A” tényállás helyett, most „A1” tényállás áll fenn. Erre reagál a természet rendje, és az új, módosított tényállásnak megfelelően nem B (vagyis halál), hanem B1 (vagyis: gyógyulás) következik.

Van-e az embertől különböző, értelemmel és szabad akarral rendelkező lény, amely hasonló módon befolyásolhatná a „természet” folyását? Régebben mindenki magától értetődőnek tartotta, hogy vannak ilyen lények, hiszen vihart, esőt, földrengést, betegségeket stb. istenek vagy szellemek tevékenységének tulajdonítottak. A természettudományok fejlődése megváltoztatta ezt a felfogást. Most már nem Isten haragjának, hanem a természet erőinek tulajdonítjuk, például, a földrengést.

Bízhatunk a „természettörvények” állandóságában. Azt azonban, hogy az emberen kívül semmi más értelmes és szabad akarral rendelkező és az események folyását (az előbbi példa orvósához hasonlóan) befolyásolni képes lény nem létezik, senki soha be nem bizonyította. Nincs bizonyítva, hogy angyalok nem léteznek, és még kevésbé van bizonyítva, hogy nincs Isten. Sőt az értelemmel és akarral bíró Isten léte képezi a természeti törvények megérthetőségének és megbízhatóságának, az erkölcsi rendnek, a pszichikai egészségnek és a bizakodó, reménykedő életvitelnek az alapját. Ha pedig van személyes Isten, akkor képes tevékenykedni is.

E tevékenység célja nem egy hibásan megteremtett világminőség javítása, hanem olyan *jelek* létrehozása, amelyek segítenek, hogy *higgyünk* a Lét Alapjának jóságában. A csodás esemény személyes válasz a lét értelmét kereső ember kérdésére, és segít abban, hogy a Lét Alkotóját értelmesnek és velünk törődőnek higgyük.

A csodában az élő Isten „jelenti magát”. Csodájával villámhoz hasonlóan repeszi szét az éjszaka sötét kárpitját. A csoda: személyes üzenet, amelynek felismeréséhez belső ráhangolódás szükséges. Nem olyan istenbizonyíték, mint a kétszerkettő: négy. A csoda: megszólítás, amely elől el lehet zárkózni, de ha megnyílunk feléje, boldog felismeréshez vezet: „mégis” van Isten, és törődik velünk. A Lét Alapja nem süket imáinkra, nem könyörtelen gépezet, amely nyomtalanul eltünteteti mindazt a szépet, igazat és jót, ami széppé, igazgá és jóvá teszi életünket.

Egy régi emlék jut eszembe. Középiszkolás diák voltam, amikor megjelent az első színes film a mozikban. Addig a filmek csak fekete-fehér színűek voltak. Érdekelt ez az újdonság, és sietve elmentem megnézni. Néztem, néztem, nagy várakozással, de bizony

ez a film is csak fekete-fehér volt. Már a vége felé tartott, amikor jött a nagy meglepetés: a záró jelenetben, ahol a két szerelmes főszereplő boldogan találkozik egymással, hirtelen átváltott a kép színre! Hupikék ég, levelibéka zöldjében pompázó fák, rikító piros dolmányban előlépő fiatalember, narancssárga ruhában feléje futó szerelmese. Ölekezés, mosolyogás. Elámultam. A csodás színek azonban csak öt percig tartottak, mert azután megint csak fekete-fehér képek sorakoztak az ernyőn. Amíg nem láttam színes filmet, azt hittem, hogy a film világa fehér-fekete, és ezzel meg is voltam elégedve. De miután megláttam a színes filmet, az utána jövő fehér-fekete képek csak a valóság sápadt árnyának tűntek.

Hát ilyesvalami a csoda. Felcsillan a valós valóság legmélyebb gyökere. Utána folytatódik a fekete-fehér-szürke világ, de már tudjuk, hisszük, hogy az igazi valóság színekben pompázik.

Jézus kritizálta a csodavárást, és megrendelésre nem tett csodákat. Áradt belőle a jóság, és az ő csodái az életető isteni jóság jelei voltak. Nem csinált azoknak propagandát, sőt még tiltotta is, hogy a csodásan meggyógyultak híreszteljék a velük történeteket. Az ő legnagyobb csodája csodás szeretete volt. A többi csak ennek következménye.

Egy japán férfi mondta nekem a következőket: „Az, hogy Maximilián Kolbe az auschwitzzi koncentrációs táborban önként jelentkezett a rabok megtizedelésekor egy családapa helyett áldozatnak, nagyobb csoda, mint akár halottak feltámasztása.”

Azt hiszem, igaza volt. Mégis, örülünk, ha Isten jósága más módon is megjelenik. Egy ilyen eseményt szeretnék befejezésül felidézni. 1945 telén történt, Budapest ostroma alatt. A jezsuiták budai lelkigyakorlatos háza aránylag épségben maradt, és a lerombolt lakásokból elmenekülő sok ember húzta meg magát nálunk. A házfőnök Kráhl József kispapra bízta a menekültek gondozását. Élelmezni kellett őket, és a harcok elhúzódásával fogyni kezdett az élelem. Egy reggel Józsi látja, hogy kiürült a zsírosbödön. Nagyokat imádkozott, hogy segítsen az Isten, de közben gondolkodott is, hogy zsír nélkül mit főzhetne ebédre a menekülteknek. Eszébe jutott, hogy vízbe főtt krumpli zsír nélkül is ehető, ezért hátizsákkal felszerelve kiment a lelkigyakorlatos háztól tízpercnyi járásra fekvő veteményeskertünkbe, hogy hozzon egy zsáknyi krumplit. Amint odaérkezik, csodálkozva látja, hogy a fűvön ejtóernyő hever. Óvatosan félrehúzza az ernyőt, és nagy tartályt talál alatta. Miután meggyőződött arról, hogy nem látja senki, vasrúddal felfeszítette a tartály fedelét. Mi volt benne? Zsír! Finom, étkezéshez való zsír. Hogy került ez oda?

A budai várban még német katonák harcoltak, és az ő számukra potyogtattak német repülőket élelmet és muníciót. Lelkigyakorlatos házunk veteményeskertje öt-hat kilométernyire fekszik a vártól. De jött egy szellő, vitte-vitte az ejtóernyős csomagot, és szépen földre tette a mi kis veteményeskertünkben.

Persze, ha valaki azt akarja mondani, hogy mindez csak véletlen volt, mondhatja. De túl jó volt az időzítés! Eppen akkor, amikor ki-

fogyott a zsír, az égből pottyant az ajándék. Kráhl Józsi, mindenestre nem a krumplit, hanem a zsírosbödönt rakta a hátizsákjába, és hálaírával köszönte meg a jó Istennek ezt a küldeményt.

Csoda volt-e ez? Talán igen, talán nem. De abban segített, hogy Kráhl Józsi egész életében hitte, hogy az Isten jó és irgalma örökkévaló.

A Neuilly-hídon — a lourdes-i barlangban

POSZLER GYÖRGY

Kételkedő elmélkedés a csoda hitéről

*„Csoda. — Olyan okozat, amely meghaladja
a felhasznált eszközök természetes hatóképességét;
a nem csoda olyan okozat, amely nem haladja
meg a felhasznált eszközök teljes erejét.”*

(Pascal)

Esztéta Amikor megkaptam a körkérdést, leemeltem a polcra Pascalt. Mindkét főművét. Egy vidéki provinciálshoz szóló fiktív leveleit. E szikrázó teológiai-etikai vitairatot. És a *Gondolatokat*. Az el nem készült hitvédelmi értekezéshez írott zseniális töredékeket. Ez utóbbi felsős gimnazista korom óta többszörösen visszatérő olvasmányom. Benne találtam az idézett súlyos mondatokat.

Tehát négy mondatot a csodákról.

A Neuilly-hídon Pascal, a fiatal tudós kocsiját a Szajna felé vonszolták a megvadult lovak.

A lourdes-i barlangban Bernadett, a gyermek pásztorlány előtt többször is megjelent a fényesen sugárzó Szűzanya.

A pogány Augustinus éneklő gyermekhangot hallott a kertben: „Tolle, lege — tolle, lege! — Vedd, olvasd.”

Egy gótikus templomban a Szent Szűz megelevenedett szobra letörtelte a neki táncoló zsonglőr megizzadt homlokát.

Az istráng elszakadt a kocsin. És a megvadult lovak nem ragadhatták a folyóba. Pascal a megmenekülést csodaként élte meg. Az istrángszakadás keresztelte a lovak megvadulásának hatóképességét? A tudós eddig is az igazságot kereste. A geometriai alakzatok viszonyrendszerében. A természet rendjének logikájában vagy logikátlanságában. De nem találta. Tudta később is: az igazságot Isten fátyollal borította be. Ezért bolyong ismeretlenül az emberek kö-

zött. Ám most személyesen találkozott Istennel. És véglegesen eléje fordult. A csoda fényében. És megtalálni vélte a *condition humaine*-ben. Az emberi állapotban. Abban, hogy törekeny nádszál és gondolkodó méltóság. Létében fizikai törpe, lehetőségében morális óriás. Megretten a végtelen tér csendjétől. Megnyugszik a csoda hitének erejében. A Neuilly-hídon közeledett egymáshoz a tudomány világképe és az istenhit hagyománya.

A pásztorleányka kerekre nyílt tekintetében megjelent tehát a diadalmas látomás. Tizenvalahányszor egymás után. Majd meg is szólította Bernadettet. Mondta, hogy meséljen el mindent a városka papjának. És csodákat ígérve meg is mutatta a barlang mélyén a forrást. Csodás okozat volt tehát, de felhasznált eszköz aligha. Ám Bernadett nem olvasta Pascalt. És feltehetően nem olvasta a városka papja sem. De a viták a csoda vagy álcsoða körül megindultak. A búcsújáróhely kiépült. És nemsokára megindultak a vonatok is Lourdes felé. Tele a csodaváró, gyógyulást vágyó betegekkel. A lourdes-i csoda adalékká lett. Egy spirituális hullám elindulásához a francia kultúrában. Ernst Robert Curtius írta az „újhullám”-ról. A következő generáció hitre vágyott. Elege volt Ernst Renan racionális kételyéből és Anatole France ironikus mosolyából. De ez már messze esett Bernadett barlangjától.

Augustinus csodája megtéréstörténet. Nem olyan, mint Pascalé. De hasonló. Sok minden után van, amikor megcsendül fülében a hang. Ami a Bibliát adja kezébe. Művelt, kései afrikai-római. Retorikát tanul és filozófiát. Hisz még az istenekben, de kételkedik is. Közeledik az Istenhez, ám eretnek is. Mellette feleségek és ágyasok. Mögötte átélt kísértések és elkövetett bűnök. A kertet buja délszaki növényzet pompájában képzelem. A hangokról olvasom: halk gyerekhangok voltak. A Bibliáról tudom: életre szólóan megrendítette. Ekkor már hallgatta Ambrus szentbeszédeit és „ambróziánus” himnuszait. Lehetett volna késő antik bölcselő, mint Boethius. De kora keresztény hittudós lett, nagyobb, mint Tertullianus. Műfaja, a vallomás műformát alapított. Rákócziig és Rousseau-ig hatót. Kegyelemtana és elrendeltetéselve teológiát alapozott. Janzenistákat és kálvinistákat ihletőt.

Nos, Anatole France nem tért meg. Ajka körül mindvégig ott maradt az ironikus mosoly. De az ironikus mosoly olykor meghatott mosollyá változott. Például amikor Bonnard Szilveszter a jóság bűnébe esett a Quartier-ben. Vagy amikor Coignard abbé antik mestereket idézett az illatos peccsenyekonyhákban. Vagy amikor a csendes Bergetret tanár úr a fórumra ment. Hogy tiltakozzon a hangos obskurantizmus ellen. Ám főképpen akkor, amikor Barnabé a templomba lopózott. Barnabé a *Le jongleur de Notre-Dame*, e mesternovella bohóca. Mivel nem ajándékozhatott semmit a Szűzanyának, elővette hát szerzősárait, és eljátszotta neki egész műsorát. A Szűzanya pedig látta, hogy Barnabé elfáradt. Leszállt tehát szobra talapzatáról. És kendőjével letörölte az öregedő zsonglőr izzadt arcáról a verítéket. A középkori Mária-kultusz csendes csodája egy 19. század végi novellában. Kommentár nem kívántatik.

Pascal és Augustinus csodájában vagy csodája mögött világtörténelmi távlatot érzek. Fordul a világ. És egy-egy reprezentatív figura életében, pontosabban sorsában érzi a fordulatot.

Hogy a vallás tradicionális világgépe és a tudomány racionális világgépe egymás mellett áll. És nem feltétlenül szembesíteni, inkább esetlegesen egyeztetni kellene. E szükség robban a Neuilly-hídon. A megvadult lovak és az elszakadt iştiráng életveszélyes drámájában. Amit megoldani nem képesek sem a korábbi tudományos eredmények, sem a későbbi vallásos hitek. De az utóbbiak megközelíthetik. Mivel nincs tapasztalati magyarázat, lehetséges tapasztalaton túli feltételezés. Az isteni beavatkozás, vagyis a csoda. Az okozat, ami meghaladja a felhasznált (?) eszközök természetes hatóképességét. Pascal érzi a két világgép ellentétét. Ahogy a klasszika ésszerűsége és a barokk elragadtatása ellentétét is. Szenved tőle. És segítségül hívja a csoda klasszikától idegen, a barokkban otthonos, logikán inneni, tapasztalaton túli elemét.

Hogy az antikvitás kései, fáradt bölcsessége és a kereszténység korai, heves hite egymás mellett áll. Ám itt csak szembesítésről lehet szó. Egyeztetésről semmiképpen. Róma haldoklása és a barbárok rohamai szolgáltatják mindehhez a véres drámai hátteret. E világban keresi sorsa megoldásait a korábbi életvidám, pogány aranyifjú, a későbbi tudós, keresztény egyházatya. Ehhez kell a fordulat. A manicheus vízióktól a keresztény hittételekhez; a régi retorikától az új apologetikához; a politeizmustól a monoteizmushoz; a görög-latin filozófiától a zsidó-keresztény Bibliához. E fordulat jött el ama bizonyos kertben. Amikor lány gyerekhangok adták kezébe a Szentírást. Kereső emocionalitásának-intellektusának hinni akaró gyerekhangjai. Belülről kivetítve. Belsőből külsővé téve. Újtára indítva a hittudóst és történetfilozófust. Életsorsát eldöntő csodává avatva.

A két Mária-csoda mögött nem érzek világtörténelmi távlatot. Nem fordul a világ. És nincsenek reprezentatív figurák sem. A középkori Mária-kultusz fénylik bennük újra fel.

Hogy egy rőzsét gyűjtő pásztorleánykának megjelenik a Szűzanya. Barlang mélyén, forrás tövében, ragyogástól övezetten. Mint egy középkori legendában. Amit a nagy latin himnuszköltők megénekelnek. Vagy talán inkább későbbi romantikus költők átköltenek és tovább énekelnék. Eddig a szívet melengető, gyanútlan csoda. De a barlang elé épült óriási bazilikánál, a sűrűn és tömegesen érkező zarándokvonatoknál, a pompásan rendezett egyházi avató szertartásoknál elkedvetlenedem. És a megmagyarázhatatlan gyógyulások orvosi ellenőrzésénél is. A nagy Charcot-nál, Freud egyik mesterénél is kételkedem. A hisztériakutatásnál fizikai-neurológiai jelenségeknek adott pszichológiai magyarázatot. Talán a csodakutatásban pszichológiai jelenségeknek adott fizikai-neurológiai magyarázatot. Nem tudhatom. De a kétely ettől még megmarad.

Hogy egy zsonglőr Mária szobrához lopózott a templomban. Egyszerű falusi zsonglőr, egyszerű Mária-szoborhoz az egyszerű

templomban. Ajándékot hozni nem tudott. Ismerjük a történetet. Eljátszotta hát műsorát a Szűzanyának. Aki — megelevenedvén — letörölte az izzadságot a fáradt zsonglőr homlokáról. A transzcendencia világából az immanencia világába lecsúsztatott, primitív történet. Írástudatlanoknak mondott prédikációba, trecento mesterek kompozícióiba kívánczok. Nem is tudom, hogy csoda-e. Ha igen, a jelenség határán van. Ott, ahol az ünnepi a hétköznappal, a bonyolult az egyszerűvel, a csoda a nem csodával érintkezik. Nem is tudni, hol történt. Bazilika nem épült a helyén. Áhítatos zarándokok azóta sem keresik. Csak csendes órákon emlékezünk a történetre. Talán mert vágyhatunk rá, hogy egy magasabb instanciának eljátsszuk a műsorunkat. Aki majd letörli a homlokunkról a verítéket.

Ebben a nagyon emberi majdnem-csodában hiszek. Legalábbis hinni szeretnék az időben, ami még hátra van.

RÓNAY LÁSZLÓ

A lét csodája

Irodalomtörténész

Nem koptattuk el a csoda fogalmát? Ez az első kérdés, amelyre választ kell adnunk. A mindennapi életben szívesen jellemezzük a „csoda” szóval a nem várt, titokban remélt, megoldhatatlannak hitt, de végül jóra fordult eseményeket. Ifjú koromban a keddi Szent Antal miséken együtt zengték a templomot zsúfolásig megtöltő hívek: „Csodákat, kik látni vágytok, ó jöjjetek Szent Antalhoz! Fekélyt, nyomort, vétet, halált, sátánt elűz. Gyógyulást hoz. Szent Antal imájára tenger enged, bilincs törik. Az elvesztett tagot, vagyont ifjú és agg visszanyerik.” (Elnézés kérek az esetleges tévesztésért, több mint hatvan év távolából idézem vissza a szöveget.) Azóta sokszor elgondolkodtam az igazi csodáról, kivált, mert nagyon népszerű művekben, szavahihető, jelentős személyiségek megnyilatkozásaiban is csodáról esik szó. Ám sokszor gondoltunk arra is, hogy a tudomány előre haladásával, az ismeretek gazdagodásával egyre több, addig megoldhatatlannak hitt kérdésre válaszolhatunk, ráébredve, hogy amit eddig csodának véltünk, megmagyarázható. Nem véletlen, hogy az ismeretek, a tudás kiszélesedése a csodák vagy csodálatosnak vélt jelenségek csökkenését eredményezte.

A második nyitott kérdés: jó helyen keressük a csodákat? Az-e a csoda, amit hagyományosan annak hiszünk? A válaszomért Kosztolányihoz fordulnék: a „farsangosan lángoló Tejútra” tekintve írta az egyik legszebb magyar versben, a *Hajnali részegségben*: „Szájátva álltam, / s a boldogságtól föl-fölkiabáltam, / az égbe bál van, minden este bál van, / és most világolt föl értelme ennek / a régi, nagy titoknak, hogy a mennynek / tündérei hajnalba hazamennek / fényes körútjain a végtelennek.”

Itt kezdődik a csoda. A földről, az elvesztegetett időből föltekintve megérezni a végtelen sejtelmét, s csak bámulni, ahogy a költő: rossz lelkiismerettel, az elpazarolt évek nyomasztó súlyával. És akkor egyszerre „földig hajolva” mindent megköszön, mert — ahogy a költemény befejezésében olvassuk: „Bizony, ma már, hogy izmaim lazulnak, / úgy érzem én, barátom, hogy a porban, / hol lelkek és göröngyök közt botaltam, / mégis csak egy ismeretlen Úrnak / vendége voltam.”

Kosztolányi azért hiteles tanú, mert nem volt hívő ember, de rádőbrent és bennünket is ráébreszt arra, hogy a csodák a lélekben születnek, és felismerhetjük őket, ha van szemünk a látásra és fülünk a hallásra. Mert csodálatos maga a teremtett világ, és csoda benne az ember, az „egyedi példány”. És csoda, hogy botladozásaink közben van kibe kapaszkodnunk, van miben reménykednünk. Mert újra meg újra szembesülünk a biztató szavakkal: „Kelj föl és járj!” Újra nekiindulhatunk hát a nekünk teremtett csodálatos világnak, kaphatunk és adhatunk szeretetet egészen a halálig.

A talentumokról mondott példabeszédből is felsejlik az emberi csodatétel esélye: ha kiteljesítjük adományainkat, bámulatos teljesítményekre vagyunk képesek. Hát nem a csodás teremtő erő bizonyítéka például a *Máté passió*, ahogyan Bach megzenésítette? Vagy Mozart *Requiemje*? A *Háború és béke*? A *Mona Lisa*?

„Menj békével” — mondta Jézus egyik-másik csodás tette után. Ezt a békét kiküzdeni, erre rátalálni, ebben elnyugodni — ez a legnagyobb csoda.

SCHWEITZER JÓZSEF

Chanuka és Karácsony

Ny. országos főrabbi

Chanuka — zsidó történelmi ünnep, a zsidó naptár szerint Kiszlév havának 25. napján kezdődik, s 8 napon át tart.

Karácsony — december hó 25-ének és 26-ának ünnepnapja, de mint általában a zsidó ünnepek, a kereszténység e nagy ünnepe is december 24-én este veszi kezdetét, s reá a 8. nap az újév napja, nem csupán polgári, de egyházi ünnep is.

Chanuka — szabadságünnep, pontosabban egy győzedelmes szabadságharc emlékünnep, amely nem politikai-hatalmi hódításkért, hanem a tiszta egyistenhit megőrzéséért ment végbe, az időszámítás előtti 165. évben, s a zsidó seregek diadalával végződött.

A Szentföldön uralkodó görög-szír politika a zsidó monoteizmust el akarta törölni, hogy helyébe visszaállítsa a politeizmust, s ennek érdekében a jeruzsálemi Szentélyt megfosztotta monoteista jellegétől, s abban, hol a Láthatatlant imádták, az akkori kifejezés szerint „borzalmas szobrot”, Zeuszét helyezte el. Nem hírért, dicsőségért, hanem az egyisten eszme megőrzéséért keltek harcra a makkabeusok, az egykori zsidó főpap fiai és annak utódai.

Harcuk sikeres volt. A bálványképtől megszenteltelenített templomot újra fel kellett avatni. Az avatás 8 napos ünnepség keretében ment végbe. A legenda szerint az avatáshoz szükséges szentelt olaj csupán egy korsónyi volt, ám csoda folytán e kevéske olaj 8 napon át égett.

A történeti írásos hagyomány szerint a harcok miatt nem tarthatták meg a 8 napos Sátoros Ünnepet, s az avatás 8 napjával ezt pótolták.

A zsidó vallásgyakorlatban a 8 karú gyertyatartóban, a menórában kislév havának 25. napjának előestéjét kezdődően, naponta 8 napon át emelkedő sorrendben kigyúlnak a lángok, az egykori harcok s a monoteizmus diadalának emlékére.

A család gyermekeit ajándékokkal látják el, a monoteizmus ünnepe, a család ünnepe, a szeretet ünnepe.

A karácsonyt nem kell a Vigilia kedves olvasóinak méltatnom. Egy rabbitól nem is volna tapintatos. Csupán némi párhuzamra utalok.

December 25. — kislév 25, chanuka a monoteizmus ünnepe — karácsony a már az Izrael kertjében kivirágzott monoteizmusnak immár világünnepé terebélyesedett hatalmas hajtása.

A karácsonyán a kis gyertyák gyújtása, bár nem ókori eredetű, de napjainkban már általános, s ebben hasonlatos a chanuka ünnepe alkalmából kigyúlt lángokhoz.

Ismeretes, hogy a karácsony a családok és hittestvérek körében az ajándékozás ünnepe, csakúgy, mint a családi körben az ajándékozás napjai, különösen a gyermekek részére, a chanukai ünnepnapok.

Van család, ahol egy apró kis örömszerző ajándékkal, mind a 8 gyertyagyújtás alkalmával megörvendeztetik a gyermekeket.

Mindenesetre és mindenképpen, mindkét ünnepet humánus szempontból a szeretet, a családszeretet, a gyermekszeretet hatja át, és teszi emlékezetessé gyermekkoruktól fogva az ünneplők körében.

Sokan kérdezik: lehet-e a modern életet ókori elvek szerint be rendezni? Nyilván nem minden tekintetben lehet, de ember és ember közötti kapcsolatban, Mózes III. Könyve 19. fejezetében olvasható négy szó, mely mindeneknél erőteljesebb és maradandó fátyója az emberiségnek: szeresd felebarátodat, mint tenmagadat!

A számos hasonlatosságot bemutató ünnepek, karácsony és chanuka alkalmából ezt a gondolatot szeretné letenni felebarátai ünnepi asztalára egy öreg rabbi.

SELYEM ZSUZSA

Messziről jött

Író, kritikus

Már nagyon vártuk. Augusztus volt, és nem volt hol lagnunk. Anyám nővérénél húztuk meg magunkat, az udvarán volt egy kicsi szoba, fürdő nélkül, abban lakott nagyanyám, míg élt, és nagyapám, míg tartott a diktatúra. Tisztálkodni anyám nővéréhez kéredzkedtünk be,

nem volt ez jó. Mi nem voltunk egy jó család. Úgy kerültünk szülővárosomba, hogy anyám, aki nőgyógyász asszisztensnő, azzal a doktossal beszélte meg a szülésemet, akivel évek óta együtt dolgozott. Horea, ez volt a neve, mint a román parasztfelkelő, ám ez a Horea inkább nőgyógyász volt, még inkább alkoholista. Meg sármőr.

Egy-két napra számítottunk, de csak telt egyik nap a másik után, anélkül, hogy a fiú végre eldöntötte volna, világra jön, erre a szép világra. Anyám nővére, bár csupa báj, éreztette, ő nem egy jótékonyági szervezet. Egyszer kiültünk gondozott virágoskertjébe, a magnóliafája mellé, és elmesélte, hogy nagyapám miként verték a Szekuritátén, és hogy végül nagyapám aláírta, hogy jelenteni fog. Akkoriban még csodálkoztam ezen: nagyapám szótlan, nyugodt úriember volt, családjunkban az egyetlen, aki teljes bizonyossággal állította, hogy a diktatúrának egyszercsak vége lesz (vége lett), ő visszakapja az államosított birtokot (visszakapta), újakezdi a len-csetermesztést (újakezdte), és megszervezi Háromszéken a gazdálkodást (megszervezte). Amit anyám nővére mondott, hogy beszerverték, megverték, megszarolták, kényszerítették, hogy aláírja, ő meg attól fogva nem beszélt senkivel, nem járt emberek közé, hogy ne legyen mit jelentenie — mindez, ha rettenetes is, de hihető volt.

Mi is hallgatagok leszünk még néhány generáción át. Nem fogjuk tudni, miért nem találjuk a szavakat, de nem fogjuk találni, ha csak valahogy meg nem menekülünk.

A Horea megállapította szülési időpontot már két héttel túlszárnyaltuk, amikor csörögni kezdett a telefon. Vagy bejössz most azonnal a szülészetre, hogy megcsászároljalak, mondta az elázott sármőr, vagy leveszem rólad a kezem.

Hang nem jött ki a torkomon. Bementünk. Borotválás, beöntés, a kórházi köpenyen halvány, de jól kivehető vérfoltok. Az emeletre kellett feljutni. A műtőben festékesvödörök, létrák, nem tudom, hullt-e a vakolat, de inkább igen. Föl kellett kapaszkodnom egy ágy szélére, lehajolnom, amennyire a nagy hasam engedte, egy kövér nő alaposan megfogta a fejem, és egy fehér köpenyes csaj injekcióstűt dőfött a gerincembe. Valami gond lehetett azonfelül is, hogy a fájdalom a gerincemben leírhatatlan volt, és a kövér nő karjában majdnem szétroppant a koponyám. Hallom ugyanis, hogy a fiú apja rákiált az injekciós csajra, hogy hagyja abba.

Valami piszok eldugította az injekcióstűjét, azt a piszkot igyekezett belenyomni a gerincembe. Hogy nem sikerült az epidurális anesztézia, végigfektettek a műtőasztalon, és belémpperfúziózták az altatót.

Kinyitottam a szemem, anyám nővérének jellegzetes szőke hajkoronáját láttam lebegni. Arcot nem. Bársonyos hangja úszott be hallóterembe: Zsuzsika, van egy gyönyörű fiad.

Kinyitottam a szemem, szemek, orrok, szájak gomolyogtak a levegőben, hol elvékonyodtak, hol kikerekedtek, engem nem bántottak, észre sem vettek. Egymással sem beszéltek azok a szájak, csak mozogtak, cél és értelem nélkül. Olyannyira nem érzékelték egy-

mást, hogy olykor egymásba folytak, úgy gomolyogtak, aztán újra szétszakadtak, de már egyik sem az volt, aki korábban volt. Amikor álmaimban néha-néha itt jártam, zuhanni szoktam, de most nem ez történt, én is csak gomolyogtam, mint a többiek, belefolytam valamibe, és az is belém, aztán szertehulltunk.

Kinyitottam a szemem, visszahunytam. Vaságyam mellett fehér köpenyben hajdani osztálytársam ült, akivel tízéves korunktól úgy tizennégyévesig szerettük egymást. Nem mintha mondtuk volna. Vagy jelét adtuk volna. Lehet, hogy csak képzeltem, mint annyi más szeretetet. Azzal a kisfiúval nem is voltunk együtt sehol másutt, csak az iskolában. Ő volt a legjobb tanuló az osztályból, az ilyeneket hamar megbélyegzik az iskolában, s már nem tudja ő maga sem, hogy tényleg csak a tanulás érdekli-e, vagy belehajszolták. De most, tíz év után, ott ül a kórházi ágyam szélén, s várja, hogy elmúljon a pethidin hatása. Ma nehéz napja van megint, dél körül telefonált Horea, megint alig forgott a nyelve, míg valahogy elmondta, délután 6-tól lesz egy császármetszése. Mikor 2-kor meghallotta a csikorgó fékeket, arra gondolt: még ez is, képes síkrészezen autót vezetni. De kiszállni belőle már nem képes, Ferivel, a karbantartóval emeltük ki a hatalmas testet, és vittük föl a szolgálati szobába, hogy kicsit bár aludjon, mielőtt belevág Zsuzsikába.

Nem bírtam a szemem nyitvatartani, nemhogy útra kelni, s megkeresni a fiamat.

Szóval szülészorvos lett. Nem hittem volna, hogy egy ennyire életközeli szakmát választ. Hogy majd ő lesz, aki lefekteti pár órára az orvosomat, hogy megmentse az életünket.

Anyám kint hüppögött a folyosón. Még a kórházigazgató is jól lehordta szegényt. Hogy abban a műtőben életveszélyes volt. Nem látta, hogy átfestés alatt van? Egyáltalán, ki engedte oda be őket. S hogy anyám, aki évtizedek óta a szakmában dolgozik, hogyan teheti ki mindennek saját lányát. A fiún ráadásul sehol a túlhordás jelei: még maradhatott volna egy-két hetet. Zokogott anyám a vejének, annak a szép vejének, hogy milyen hibásnak érzi magát, de hát ki bírja ezt idegekkel, úgyhogy addig cirkuszolt Horeának, míg elege nem lett, és megcsászárolta ezt az észlényt, aki még egy gyereket se képes rendesen megszülni.

Nem baj, ne tessék sírni, mindenki él, egészséges, ez a lényeg.

Amikor odahozták kopott kórházi pokrócba bugyolálva a fiút, és letették mellém az ágyra, komoly, csodálkozó arcát végre tisztán láttam. Tisztán láttam, mennyire messziről jött.

SZABÓ FERENC

Csodálatos létezés

Jezsuita szerzetes, teológus

Talán ötödikes gimnazista voltam. A vakáció alatt otthon (Göcsejben) az erdőszélen sétálva eszmélődtem. A következő megdöbbenő

meglátásom volt: Mi lenne, ha semmi sem lenne? Gondolatban „megsemmisítettem” a mindenséget. Ha lett volna olyan „pillanat”, amikor semmi sem létezett, akkor most sem lenne semmi, hiszen a semmiből nem lesz semmi. Miért van egyáltalán valami? Mert most létezik a világ, és én benne. Tehát valami abszolút alapja van a létezésnek, van Abszolútum! Utána a fő kérdésem az volt (a panteizmus kísértett), hogy vajon az Abszolútum Személyes Lény-e. És utána elgondolkoztam a saját létem esetlegességéről: volt idő, amikor nem voltam, és majd eltűnök. Miért éppen most és itt létezem? Mi más a létem, mint egy villámlás két éjszaka között.

Később, amikor már filozófiával foglalkoztam, Heideggernél és Pascalnál találtam hasonló gondolatokat. És még később Balázs Béla *Halálesztétikáját* olvasva. A művészet transzcendenciaélményéről írva pontosan megfogalmazta azt a csodálatos élményt, amelyben nekem is részem volt. „A transzcendencia érzését lehet talán szuggerálni, mégiscsak valamiféle tehetségféle, egészen belső aktus marad az. Nézzetek körül a világban, ott helyt, ahol vagytok és csodálkozzatok el rajta. *Tudtok* csodálkozni rajta, mint egy titokzatos álmon, hirtelen vízió? Végigtapogattátok már saját magatokat, megdöbbsent meglepetéssel mondván: ‘Nini! Ember vagyok, élek.’ Ez a transzcendencia érzése. Érzése annak, hogy az életjelenségek képsorozata körülöttünk megfejthetetlen hieroglifák sorozata, melyek kinyilatkoztatásai valaminek. Valaminek, ami örökegy mulandó változásunk mögött ‘*ontós on*’. Szubsztanciának nevezik a filozófusok, és ők tudnak ugyan következtetni rá, de sohasem jutott volna eszükbe gondolkodni rajta, ha nem látták volna a jelenségekben, hogy ‘Alles Vergängliche ist nur ein Gleichnis’ — hasonlata a szubsztanciának... A művészet ezeket a hasonlatokat festi, hogy a ‘magánvaló dolog’, *ontós on*, a szubsztancia, az Isten hasonlatát érezzük mindenben, amihez nyúl.”¹

¹In: *Halálos fiatalság.*
Magyar Helikon,
Budapest, 1974,
289–290.

Csodálatos a létezés, és csodálatos az ember — erről énekel a Kar Szophoklész *Antigonéjében*: „Sok van mi csodálatos, / De az embernél nincs semmi csodálatosabb...” Athéntől nem messze, Izraelben a 8. zsoltár szerzője az ember nagyságának csodálatától Isten imádásához emelkedik: „Úristen, szerte a világon / milyen dicső a Te neved! (...) Mit ér az ember, hogy Te rá figyelj, / Embertia, hogy rá gondot viselj? / S Te csaknem egyenlővé tetted istennel...”

Nüsszai Szent Gergely rávilágít a csodálatos nagyságának titkára, Isten az embert a saját képmására teremtette. És mivel az isteni természet megragadhatatlan, Isten képmását, szellemünk természetét sem tudjuk megismeri.

A lét és az ember misztériumának megközelítésében a legelső az, hogy tudjunk csodálkozni. Az ésszel megragadhatatlan Misztérium teljesség; nem félhomály vagy sötétség, hanem Fényforrás. A szívtől vezérelt értelem e Titok fényében lát, bár az égő Napba „szemünk bele nem tekinthet”.

„Visszafogadtak az angyalok”

TÓTH SÁRA

Irodalomtörténész

Minden ember életében meghatározóak a gyermekkori karácsonyok. Aki harmonikus családban nőtt fel, annak a számára a fenyőillat, a betlehem, az ajándékozás és az ünnepi vacsora későbbi élete során is a gyermekkorában megtapasztalt védettséget, a családi intimitás felejthetetlen légkörét idézi fel. Nekem és testvéremnek annak idején nem sok jutott ebből: ahogy Jézus szüleinek nem jutott hely a fogadóban, úgy mi is inkább a Gyermeket kivető világ sötétségét éltük meg: szorongást, félelmet és bizonytalanságot. Ma azonban úgy látom, ez a kiszolgáltatottságunk volt az a sötét háttér, amely lehetővé tette a csoda megtörténtét, Isten teremtmény, megváltó erejének beáramlását az életünkbe. Ma már, nehezen bár, de elfogadom egykori nélkülözésünket és megfosztott állapotunkat, mert nem értem bár, de látván látom az Evangélium igazságát: „Boldogok, akik sírnak, mert ők megvigasztaltatnak.”

Nekem iskolás éveimet, két testvéremnek szinte egész életét beárnyékolta szüleink romló házassága, és édesanyánk egyre súlyosabb iszákossága. A két művész közül mama volt az igazán művészlélek: fergetegesen szép, nagy dumás, a mindenkori társaság lelke. Sírva szavalt verseket, és sírva hallgatta kedves zenéit, szeretlenül tudott szeretni, lelkesedni, önmagát odadobni. Feledhetetlen, nagyszerű nő volt, egyszersmind gyöngye, kiszolgáltatott teremtmény: sem az alkata, sem a családi háttere, sem a házassága nem vértette föl arra, hogy a nehézségek közepette talpon maradjon.

Gyermekkorom alapélménye volt a hazautazástól való rettegés. Egyáltalán ismertem a honvágyat és a hazatérés örömét? Azon szorongtunk, hogy a mama mennyire rúgott be aznap: minél többet ivott, annál többet beszélt, sírt, olykor hányt vagy elesett. Jókedve sosem lett az italtól, inkább kivetkőzött magából, ordítozott, rémálmodok gyötörték. Legrosszabb korszakában napi két-három liter bort is megivott, időnként kiegészítve rövid itallal. Az iskolában, ahol tanított, már csak a korlátba kapaszkodva tudott járni a lépcsőn, úgy szédelgett délelőttöként.

Hitbéli eszmélésünk után húgommal öt éven át könyörgöttünk mama gyógyulásáért és szabadulásáért. Zsenge, gyermeki hitem személyes tanácsként értelmezte Jézus szavait: „Ez a faj semmivel sem űzhető ki, csupán könyörgéssel és böjtöléssel”, és személyesen nekem szóló ígéretnek azt, hogy „minden lehetséges annak, aki hisz” (Mk 9,23). Ma, a csodahiánytól és a hétköznapiságtól szenvedő, megkopott hitű negyvenesként megborzongok és keresem a szavakat. Mert az ígéret klasszikus módon beteljesedett. Ha min-

den elveszne is, életem kösziklajaként szilárdan megáll ez az emlék. Csodás gyógyulás volt, nem tudom máshogy nevezni.

Távollétünkben történt. Egy nyári táborból hazaérve új anyát találtam. Közösségünkben egy házaspár másfél évig járt ki hozzánk, segítettek takarítani, meg amit kellett, amíg végre mama hajlandó volt elmenni velük a Református Iszákosmentő Misszió bibliaórá-jára. Később így vallott élményeiről:

„Nagyon tetszett az, hogy nagy szeretettel fogadtak. Mert az alkoholista nem szeretik, megvetik, lenézik. Nem sokkal később egy régi tanítványom Svédországból látogatott haza, hozzánk is eljött a régi tisztelettel és szeretettel, sőt, autón elvitt kirándulni. A kocsiban zenét hallgattunk. Mikor felcsendült Handel Messiásából a Halleluja-kórus, a régi jó barát megjegyezte: »Hallod? Visszafogadtak az angyalok«.

Ugyanazon a héten szombat este a papírjaim között kotorásztam, és találtam egy kis cédulát. Ezt a nagylányom tette bele a karácsonyi ajándékába, mert az ösztöndíjából vett nekem egy nadrágot. Olvasom a kis papíron: »Aki abból a vízből iszik, amelyet én adok neki, soha többé meg nem szomjazik, mert az a víz... örök életre buzgó forrássá lesz benne « (Jn 4,14). Egyedül voltam otthon. Rendkívül megalázkodtam, és sírva kértem Jézust, hangosan mondtam, hogy nekem abból a vízből adjon inni, mert én nem akarok többé szomjazni.

Azóta az alkohol eszembe sem jut. Az iváskényszerem úgy elmúlt, hogy nem reszkettem, nem fáj a fejem, semmiféle gyógyszer nem kellett szednem. Mintha elválták volna egyik pillanatról a másikba. Az üres hét decis üvegbe vizet töltöttem, és hosszú ideig friss virágot hozott bele valamelyik gyermekem.”

Tizenhét éves öcsém felkapta és megforgatta: „újra van mamám!” Nekem, a „hívőnek”, sokáig tartott, míg végleg elhittem. Lopva vizsgálgattam a szeme színét, és jó darabig ellenőriztem a titkos helyeit, ahová az aktuális üvegét szokta rejtteni. A változás tartós volt, pedig nehéz körülményei semmit sem változtak: ugyanúgy egyedül, kispénzből nevelte gyermekeit, egy lerobbant, kényelmetlen házban. A szabadító Krisztus két lábon járó bizonyítéka volt. Visszatért életereje, hite, reménysége. Eleven, bensőséges, beszélgető kapcsolatot alakított ki az Úristennel, cetlikkel, igeidézetekkel teletűzdelt Bibliáját ma is őrzöm. Szertejárt az országban a misszióval, és mesélte szabadulása történetét: személyisége, stílusa annyira lenyűgöző volt, hogy bárki, aki látta, hallotta, emlékezik rá.

Hite akkor sem hagyta el, amikor egy év múlva kiderült, hogy rákos, majd amikor fokozatosan világossá vált, hogy a daganat terjedését nem sikerült megállítani. Nem nyúlt újra a pohárhoz, és nem lázadozott, humorérzéke a végsőkig nem hagyta el.

Évekkel halála után találtam meg a Bibliájában egy szakadt papírdarabon, váltig ismert keze írásával feljegyezve azt az ószövetségi ígerészetet, mellyel a halálra készülődött: „Én elmegyek, de az Isten veletek marad” (Ter 48,21).

Miért csak négy évet kapott? Nincsen rá válasz. A világ szemében kudarcnak tűnhet élete. A csoda törekeny, akár Isten szelíd, rejtett je-

lenléte ebben a világban. Sötétség előzi meg, és sötétség követi. Ki lehet magyarázni. Lefitymálni. De tanúsítom, hogy megtörtént, és bár ne fedném el életemmel és szavaimmal a belőle áradó világosságot!

VÁRSZEGI ASZTRIK

Kedves Barátom!

Pannonhalmi főapát

Bocsáss meg, hogy levélformát választok. Így előttem vagy régi és őszinte barátként, akihez beszélni, akinek írni tudok. Talán valamivel könnyebben, de mégis küzdve magammal, vallok arról, miként van jelen életemben a csoda, a csoda tágabb és szűkebb értelemben. Tudod, hiszen ismersz egy kicsit, minden ember szemérmes, és ez a szemérmesség nem engedi, hogy lelkünk belső eseményeiről, zajlásairól és élményeiről hangosan valljunk. A nyíltság és egyszerű őszinteség helyett inkább az értelmiségi magasságokat és elméleti fejtegetéseket választjuk. Ettől téged is, magamat is szeretném megkímélni.

Életvitel, életstílusom olyan, hogy korunk közrohanása és időtlensége ellenére sok időt kaptam ajándékba, így lehetőségem van, hogy rácsodálkozzak életemre és ezt a rácsodálkozást „életem Istene” elé vigyem. Az évek múlásával bensőm eggyé válik a hetente egy alkalommal hangosan végigimádkozott vagy énekelt 150 zsoltárral. A Bibliának ez a csodálatos könyve nemcsak egy népnek, hanem az én életemnek csodálatos könyve is lesz. Mert hallatlan gyöngye az emlékezőképességem, napról napra, hétről hétre az újdonság örömeivel fedezek fel már ismert sorokat, gondolatokat, mégis új mélységet, csodálatos dimenziót találva bennük. S mivel napi gyakorlat ez, visszatekintve is, és a napi szükség módján is, összeáll az élet, rálátok, rácsodálkozom mások és magam életére. Ha így nézem, akkor lassan betelő hatvannégy évem az Isten csodáinak, személyes kényeztetéseinek ajándék ideje. Már-már kényelmetlen helyzetben érzem magamat Őelőtte, hogy ilyen elkényeztetett gyermeke vagyok.

Ha életem tágabb csoda-keretét tekintem, akkor csoda, hogy élek és egészséges lehetek. Előttem van egy német barátom, amint szobám sarkában beszélget egyik diákkal, és azt magyarázza neki, hogy az élet és az egészség csoda, mert annyi veszély leselkedik rá, hogy nem lenne szabad élnünk. Ha erre gondolok, akkor nekem már gyermekkorban meg kellett volna halnom, de mindig, mostanáig voltak olyanok, akik a legnehezebb helyzetben mellettem álltak, és megmentették életemet. Katonaként átázott ruhában a bakonyi fennsíkon jégverésben harcászoktunk. Eszem azt mondta, hogy ez a jeges vihar most végez veled, itt van a szokásos tüdőgyulladás, mely végez veled. Egyszer csak belül, lelkemben hallottam — úgy, ahogy a soproni Szent Mihály templomban csendült fel egykoron — Händel *Messiás*ának győzelmi énekét, annak is visszatérő versét: „és országának nem lesz vége”. Tudtam, hogy Isten országának szenteltem életem, és hogy

reményem van az életre. Sok ilyen élményt sorolhatnék fel. Azt mondhatom neked, csoda és ajándék az életem. Másnak tán mosolyt fakaszt az arcán, nekem ezek mindig az élő remény jelei, csodák voltak.

Tudod, hogy sokat szenvedek, tehát ezek az előző mondatok nem azt jelentik, hogy egy sikersztori szerencsés gyermeke vagyok. Egyáltalán nem, szenvedek, de erről sem illik beszélni. Aki Krisztus követésében jár, szenved. Ez törvény, és ez ellen kár is ágálni. Sokszor vagyok úgy, ahogy Rahner írta, szívem vére csendesen folydogál befelé, és ez életem imája is egyúttal. Igen, derekasan tudok szenvedni elsősorban saját magam elégtelensége, de mások oktalansága, boldogtalansága miatt is, és egyáltalán, hogy ez a mi történelmi helyzetünk olyan, amilyen. Szenvetek az élet kettőssége miatt, magam tisztán törekszem élni, de időnként fájdalmasan rá kell csodálkoynom arra, hogy mások saját rendezetlen magukból mit vetítenek rám. Jézustól próbálom tanulni, hogy mi lakik az emberi szívben, hogy mi mindent vetítünk ki egymásra saját nyomorúságunkból. Tőle tanulgom, hogy élni tudjak. Az élet csodája, hogy a szenvedést kikerülni nem tudjuk, bár sokat teszünk érdekében, és mégis csodálatosnak és szépnek tartom az életet, a kereszténység nagyszerű esélyét, amelyet Pál apostol röviden így formuláz: „Krisztusban”. Ha most nagyon szakszerű akarok lenni, akkor még hozzáfűzöm: ez a megváltottság reményében eltöltött élet, merthogy reményben birtokoljuk az eljövendő életet is.

Érzékeny vagyok, érzékeny gyermek, és ennek már régóta őszintén örülök. A gyermek képes a csoda, a belső érintés, a fény megjelenésének befogadására. Képes az örömrre, és csodálkozik a szenvedésen, kész szeretetet adni és elfogadni. A felnőttek már bizonynyal nem; ők törvényre, jogokra, rangokra, erőre, hatalomra, kapcsolatokra hivatkoznak, és saját nagyságuk foglyaként, vagy inkább koldusaként élnek. Pontosabban, tengetik életüket. Ha nem lesztek olyanok, mint a gyermekek, nem mentek be Isten országába. Régóta értem ezt a kijelentést és ezt igazában véve csak a gyerekek, kicsik és nagyok fogják fel. Mint ahogy Jézus örömujjongását is: „áldalak Téged, Atyám, mert elrejtetted ezeket a bölcsek és okosak elő, és a kisdedeknek jelentetted ki” (Lk 10,21). A „kicsinyek szabadságát” nem veheti el környezetünk. Robert Fulghum *Már az óvodában megtanultam mindent, amit tudni érdemes* című írásában lajstromozza a hasznos tudnivalókat. Ezek egyike, a legfontosabbja talán az élethez: „Ismerd fel a csodát!” Ha mindennapjainkban figyelmesek, érzékenyek vagyunk, akkor felfedezzük, hogy életünk a csodák és csodálatos dolgok láncolata.

Jézus nyomán sokszor megtapasztalhattam a szelídség csodáját, érdek nélkül megszólítani valakit, aki aztán megnyílik. Sokak bizalmát megkapni az élet legnagyobb csodája és ajándéka számomra. A beteg asszony Jézus ruhája szegélyét akarta csak érinteni. Értem a gesztust, tapasztaltam, csoda történt. Az Írás csodája, hogy nem szavaiban, hanem belülről, mögöttesében értem. A keresztény élet csodája, hogy környezetemben, sok tekintetben hanyatlást, céltévesztettséget látok, és mégis értem, látom, hogy a múlt eltűnésével valami új születik.

Előbb-utóbb felfedezzük, amit a költő mond el számunkra: egy nagy Úr vendégei vagyunk. Ha a lélek figyelő érzékenységgel közelítünk, csendesen és kicsinyként az ÉLETHEZ, mely Istenben egy, akkor csoda az élet, az emberi kapcsolatok, csoda a napkelte és a napnyugta, csodálatos, ami az Őt keresőkre vár.

Ebben a reményteli távlattal köszönök el Tőled és kívánom, fogadd be idén is karácsony csodáját.

Pannonhalma, 2009. november 5.

VASADI PÉTER

Jeleket ad

Költő

1. Aki elrejtőzik, az van (VAN). Ha örökké titokban maradna, az azt jelentené, hogy nincs. Mi értelme volna annak, hogy van ugyan, de soha nem fedi föl magát? Ha viszont van, de el *kell* rejtőznie, akkor jeleznie is kell, hogy — nem létezik, hanem — van. Ha így van, akkor egyetlenként van így a világban. Kénytelenek vagyunk őt annak, s olyannak nevezni, aki egyetlenként teheti meg, hogy így legyen. Az több minden létezőnél, mindennél, amit megtapasztalunk, tehát ő a Leghatalmasabb: szükségszerű, hogy Tőle eredjen mindenki, s minden létező, akit, amit látunk, gondolunk, sejtünk. A Leghatalmasabb azért „viselkedik” így, mert abszolút szeretet. A azért ez, mert a szeretetnél hathatósabb hatalom nem létezik. Ő tart fönt, ő gondoskodik, ő fogad el. Csakhogy ezeket az igéket nemcsak emberi módon kellene értelmeznünk, hanem isteni jelentésükben. Erre azonban kimerítően nem vagyunk képesek, sem alkalmasak. Isten — ismerve véges nyomorúságunkat — végtelenül (mert Ő az), végtelen módon közli magát velünk, ad jeleket. Jelei, jeleltjei vannak. Sőt, Ő maga *minden létezőt* és elképzelhető jelévé tesz, legfőképpen magát a Fiúban, de még a petrezselymet, a katicabogarat is. Nem is tehetne mást, s másként, mert Ő teremtett, vagyis határozott, s szabta meg (s ki) a teremtést. Ahogyan minden kegyelem, ugyanúgy minden — gyakran, talán legtöbbször emberileg keserves módon — csoda. A gonosz, a baj, a rossz, a szenvedés, a bűn is ezt a Jeladót szolgálja. Mert nem a minden jó (mi az a jó?) kegyelem, hanem a Minden. Csak csoda van. Keményen, meghökkenítően, a nemszeretem, a nemértem fájdalmával akár, mert méz, az Ő méze járja át ezt a Mindent.

2. Babits Mihály ezt írja *A magyar jellemről* című művében: „A csodát már nem is tudjuk nélkülözni, kell az, mint a mindennapi kenyér.” A politikai, a nemzet-megmaradási stratégia, a kultúra kontextusában érti ezt így, de — írja is — nem foszthatja meg egyetlen állítását, kijelentését sem „mélyen erkölcsi” összefüggéseitől. Másutt a magyarság küzdelmeiről így ír: a magyar nem „mítoszokat”, nem

„önfeláldozó”, vak lelkesütségében „ideál”-okat, hanem „A saját hazáját, a saját kereszténységét védelmezte”.

3. Jean Guilton: „Az egyetemes értelem jelen van az anyag legparányibb zugában is, ez nekem meggyőző cáfolat (arra) ..., hogy a világegyetem »véletlenül« jelent volna meg, s »véletlenül« hozta volna létre az életet.” Grichka Bogdanov: „Vegyünk egy konkrét esetet; egy élő sejtet nagyjából húsz aminosavból álló, összefüggő lánc alkot. Ezek... működése kb. 2000 specifikus enzimtől függ... a biológusok kiszámították, hogy $1:10^{1000}$ annak valószínűsége, miszerint ezernyi különböző enzim rendezett formában közeledjék egymáshoz több-milliárd év fejlődése során... addig, amíg egy élő sejtet alkot.” J. G.: „Azaz ennek esélye szinte egyenlő a nullával.” Francis Crick: „A rendelkezésünkre álló minden tudás birtokában lévő tisztességes embernek azt kell állítania, hogy az élet eredetét jelenleg csodának kell tulajdonítani, ...oly sok föltételnek kell egyszerre jelen lennie és együttesen közreműködni az élet eredéséhez.” (J. Guilton — Grichka és Igor Bogdanov: *Isten és a tudomány*. Szent István Társulat)

4. A születő magzat belei sterilek, olvasom egy színes, meggyűrt, nyomtatott papírlapon, melyet kapurésbe sodort a szél, s ott fönnakadt... Ha a magzat már a hüvelyben, kifelé törekedve nem kapna azonnali, mintegy riadóztatott segítséget, a legenyhébb fertőzés napok alatt végezne vele. Immunrendszere alszik, de már az anyai hüvelyben „baráti baktériumok” hadoszlopai várakoznak mozgósításra, az anyai tejben ugyancsak... Kisimogatva a lapot olvasom, de alig akarok hinni a szememnek: ezeknek az apró mikrolényeknek a száma több ezer milliárd lehet. Nemcsak maga az ember csoda, hanem az is, hogy egyáltalán megszülethetik az éppen adott körülmények között, ha már — jó ideje — él. Megszületik és fölsír a levegőn. Mi ez a sírás? Egetverő bejelentése annak, hogy íme, itt vagyok, ámuldozhattok? Látom rajtatok, el vagytok ragadtatva attól, hogy betört a levegő a tüdőmbe? Ez az „alászállás” — minden egyes esetben — a visszafordíthatatlanság (igaz, kissé rikácsosra sikerült) allelújája?

Ugyan, hallom a mindig fölényes kételkedőt, ez csak legfőljebb — jó, mondjuk érdekes — biológiai esemény. Így kellett lennie... Persze, de a biológia is csoda. Meg az, hogy „kellett”. A biológiánk minden ízében az, akár növekszünk, akár hanyatlunk. És mi az, hogy „legfőljebb”? Igen, éppen erről beszélnek: ez tényleg „legfőljebb”. A legfőljebb Ő. Ő van ott. Ki nevezi meg azt, ami nem csoda ahhoz képest, hogy volt, amikor még semmi sem volt? Azért nincs csoda, mert már megszoktuk, hogy „minden” van? S ha tényleg minden van, ami képtelenség, akkor ki tudja, mi az, ami lehetne, de még nincs? Éppen a Minden az, ami már ugyan van, de még nem „itt”. És mi, mennyi, és hol az az itt? Elég nagy dolog, hogy a legcsekélyebb érdem nélkül vagyok (itt), s mindazt, amim van, kint s bent, ingyen hozzákaptam. Benne olyat is, ami *már* a Teljes Mindenből való.

5. Bernadette Soubirous arca. Simone Weil arca. A buddhista Lábápoló arca. John Henry Newman arca(i). Asszisi Szent Ferenc arca.

Termete. Fagyott lábai. Stigmái. Edith Stein kármelita lenyűgöző tekintete. Kalkuttai Teréz anyának, a kicsi óriásnak csuparác arca. Pio atya nyers, húsos arca, befelé harapó szája, kifelé nyomuló orra, mintha visszatartana valamit, ami adagolás nélkül elviselhetetlen, túláradó volna. Öröm is, kinszenvedés is. A mexicói Szent Szűz megviselt, kreol arca. Jézus Krisztus Létének arca. Annyiféle arca. Minden arca olyan, de egyik sem Az. És a ti arcotok. A másinak az arca. Az ő arca. A halottak arca. Az arcunk. Az arc. Az arc — mint „olyan” — csoda.

VECSEI MIKLÓS

A kézcsók

A Magyar Máltai
Szeretetszolgálat
alelnöke

A kapucinus nagybátyámnak kimondhatatlan köszönettel tartozom. Sok időt töltöttem gyermekkoromban plébániákon, templomokban, sekrestyékben — és rengeteg szent képpel, szoborral, történettel találkoztam. És mivel kapucinus volt, a ferences hagyományok, történetek — elsősorban Szent Ferencről, aztán Pió atyáról — hozzátartoztak az életemhez. Nagyon emlékszem, hogy amikor egyedül voltam a templom csendjében, akkor mindig próbáltam valami csodát észrevenni. Vártam, hogy megmozdul egy szobor, vagy valamelyik képen talán — ahogy a szentek történetében volt — történik valami. De hát, persze, nem történt. Arra is emlékszem, hogy egyszer fociás közben lehorzoltam a kezemet, és a tenyerem közepén lett egy nagy seb. Hallottam, hogy Szent Ferencnek és Pió atyának is voltak stigmák a kezén, olyan sebek, amelyek Jézusnak is. Akkor heteken keresztül vártam, kicsit talán vakargattam is, hátha nem gyógyul be, és valami csoda történik velem. De a seb begyógyult.

Azóta is sokszor eszembe jutnak ezek a vágyak — hogy valami rendkívüli történjen az emberrel, hogy a hitéből valamiféle tudás legyen, valami csoda kapcsán történjen vele olyasféle, ami a többiekkel nem, és ezzel megfogalmazhatatlan közelségbe kerülhessen Istennel. Biztosan sokan várjuk így a csodát — hátha engem választ ki az Isten —, hiszen azt is olvashatjuk, hogy ez kegyelem, ezért nem lehet sokat tenni.

Aztán persze telnek a csodamentes évek, az ember el is felejt ezeket a gyerekkori csodavárásokat, amelyek nagyon sok izgalmat és örömet is jelentettek, és talán az angyalok is jókat derültek rajtunk.

De nem csak a gyermek várja a csodát! A leghitелlenebb ember is megtapasztalja, amikor nagy baj van. Akkor hirtelen kinyílik az ég felé vezető út, és elkezd hinni abban, amiben addig nem tudott. De a csoda leggyakrabban késik!

Pedig a csoda része az életünknek. Velem is történt néhány — ebből mesélnék el egy felnőttkori csodát. Nem is olyan felnőttkori — valamikor egyetemista, főiskolás koromban történt, a Máltai Szeretetszolgálat megalakulása után nem sokkal. Én a Vereb Éva néni fürdető csoportjába jártam fürdetni. Akkorra már egyébként megvoltak az

első intézményeink — a hajléktalan szállók. Elsősorban ezekben az intézményekben dolgoztunk, de egyszer egy héten hajnalban elmentem az első fürdető csoportomba, a Benczúr utcai elfekvőbe. Ennek az volt a lényege, hogy a nagyon rosszul felszerelt, ápolónőkkel nagyon rosszul ellátott krónikus belosztályokon, az úgynevezett elfekvőkben segítettünk a fürdetésben, körömvágásban, hajmosásban. És persze vittük a hangulatot. Nagyon-nagyon szerettek minket az idős emberek. A nagyon sivár és szomorú napokból azokra az órákra, amikor bejöttünk, nagyon vidám hangulatot teremtett. Énekeltünk, vittük a poénjainkat, történeteinket és meséltük a szerelmeinkről. Ez utóbbira — főleg az idősebb hölgyeknél — nagy volt a fogadókészség. Hatalmas élmény és borzasztóan nehéz is volt a feladat. Sűrű volt a gyász, hiszen hetente távoztak el közülünk.

Minden alkalommal, amikor kora reggel mentünk, kiosztottuk egymás között a munkát. Volt, akit az ágyában, volt, akit kádban kellett lecsutakolni. Aznap ott volt egy hajléktalan bácsi is — a nővérek meséltek róla —, és mivel én akkor már hajléktalan emberekkel foglalkoztam, a csoport közfelkiáltással rám bízta a bácsit.

Amikor odamentem hozzá, és megfogtam, azt éreztem, hogy hideg. Merevgörcsben volt már mindene, kinyújtani sem tudta a lábát. Próbáltam pulzust találni rajta. Nem sikerült. Az egész ember úgy nézett ki, mintha halott lenne. És én nem mertem szólni senkinek. Szépen végigcsináltam a fürdetést. Már csak egy lepedőbe volt becsavarva, katéter volt rajta, de én mindent rutinosan elvégeztem, s szépen mindenét megmostam a szivaccsal. Aztán jött a lepedőcsere a beteg alatt. Ahogy forgattam, éreztem, hogy alig-alig mozdulnak az izmai. Végig meg voltam győződve, hogy már nem él. Félelem és fájdalom ötvöződött a kötelességtudattal. Amikor befejeztem, és felhúztam a takarót a testére, akkor — ahogy a keze közelébe ért a kezem — megszorította és a szájához húzta. Megcsókolta a kezem. Megrendültem! Mintha visszatért volna, hogy választ adjon a kételyeimre. Hogy megerősítsen! Azóta tudom, hogy a halál legyőzhető! Persze nem úgy, ahogy addig gondoltam! A szeretet legyőzi a halált, ha csak egy pillanatra is, de megnyílhat az ég! Egymásnak lettünk a csodái!

Ennek az idős bácsinak én voltam földi életében az utolsó találkozás. Ő pedig megtanította nekem: csodavárókkal soha nem történik csoda, viszont a cselekvő emberekkel, ha csak ilyen rejtekben látható módon is, de történik időnként.

VILLÁNYI LÁSZLÓ

A várakozás csodája

Költő

A fiatal, életerős férfi elveszíti eszméletét, a sekély vízbe zuhan. Tíz esztendős kislánya tartja a fejét, hogy meg ne fulladjon, amíg segítség érkezik. A kardiológus a szívben keresi az okot, pacemaker beültetése mellett dönt. A férfi orvos barátja ragaszkodik ahhoz, hogy csi-

náljanak CT-t. A kardiológus feleslegesnek tartja, végül enged. A vizsgálat agydaganatot mutat, alma nagyságú daganatot operál ki a kórház legjobb sebésze. Aztán megérkezik a szövettani vizsgálat eredménye: negatív. Nem sorolom, hány csoda van ebben a történetben.

Felhúzó a redőnyt, szeptemberi fénytelik meg szobánk. Nézem a szeretett festményt, szinte semmi sincs rajta, mégis egy világ, s most olyannyira élnek színei, hogy meg kell állnom az ajtóban, ámulni a csodán. Este, amint hazaér, majd elmesélem szerelmemnek.

Minden tanításnak azzal kellene kezdődnie, hogy tudatosítsa a gyermekben: születése csoda. Egyszeri és megismételhetetlen. Minden egyes ember csoda, ezért is nem mindegy, miként él e csodával, mit kezd életével.

Ha nem a kellő pillanatban robban fel a szupernóva, mélyén az élet esélyéhez nélkülözhetetlen nehéz elemekkel, ha másképp áll össze a Föld, ha nincs az óceán, ha kicsit messzebb vagy közelebb van a Nap, akkor nem jön a világra ember.

Nem csoda-e, hogy nap mint nap újjászülethetünk, s nem keletkezik zavar az ember bonyolult szervezetében? Csoda, hogy láthatjuk az őszi kikericssel teli mezőt, érezhetjük az alma ízét, hallhatjuk a fülemüle énekét.

Csoda, hogy az ember tud gondolkodni, beszélni, emlékezni, álmodni, nevetni, simogatni. És e csoda a szeretetben teljes. Életem mindennapi csodája, hogy várhatom haza a szeretett lényt, s északa, félálomban, megfoghatom kezét.

Csoda az emberi agy működése

VIZI E. SZILVESZTER

Orvos, agykutató

Egy tudós számára napjaink legnagyobb kihívása az emberi agy működésének megismerése, az agy és tudat összefüggésének feltárása. Be kell vallanunk, hogy a megismerés legfontosabb eszközéről, az emberi agyról még nagyon keveset tudunk. Ugyanakkor a civilizáció fejlődése, valamint az információs forradalom (rádió, telefon, TV stb.) eredményeképpen ez a szervünk van a legnagyobb terhelésnek kitéve. Ez az oka annak, hogy az idegrendszeri megbetegedésekben, kóros lelki elváltozásokban szenvedők száma világszerte állandóan növekszik. A 21. század másik nagy kihívása egyrészt a különböző idegrendszeri és elmekórtani megbetegedések terápiájának megoldása, másrészt — de ez már nemcsak orvos-biológiai szempontból, hanem filozófiai szempontból is fontos —, hogy választ tudjunk adni a megismerés két útjának, a direkt tudományos és a hittel összefüggő indirekt megközelítés összefüggésének lehetőségére (vö. *Fides et ratio*).

Az emberi agy kifejlődésével olyan hálózat jött létre, amelyben az egymáshoz, úgynevezett szinapszisokon keresztül kapcsolódó idegsejtek száma meghaladja a 200 milliárdot, és az agy tárolási kapacitása eléri a 10^{10} bitet. Ezzel az ideghálózattal — melynek működésétől a tudat már elválaszthatatlan — az ember egyedülálló a teremtett világban. Így nemcsak az egyedi lét érte el maximálisan fejlett formáját, hanem lehetőség nyílt a közösségi lét kialakulására is. Az idegsejteknek ezt a mennyiségét talán az jellemzi legjobban, hogy ha ezeket egymás után kapcsolnánk, akkor 400.000 km hosszú idegpálya keletkezne.

Az ember azon élőlények közé tartozik, akik gondolataikat, emlékeiket, érzelmeikkel társítva el tudják raktározni, és meg tudják ezeket másokkal osztani. Az ember képes szeretni, ápolni, sőt érdek nélkül áldozatot hozni embertársáért, de képes elpusztítani is. Erkölcsi alapon az egyéni bűnt elítéli, de előfordult a történelemben, hogy — talán félelemből vagy gyávaságból — képes ünnepelni azokat, akik tömegesen irtottak vagy irtanak embereket. Ez a felfoghatatlan abszurditás is az ember sajátossága, amelyért az emberi agy működése a felelős. A kerék feltalálásától egészen a hidrogénbombáig hosszú volt az út. Ez az ember képes elkészíteni a Sixtus-kápolna freskóit, felfedezni a penicillint, és a holdra lépni, de képes parancsra ölni. Sőt, ahogy a költő mondja: „*Oly korban éltem én e földön, / mikor az ember úgy elaljasult, / hogy önként, kéjjel ölt, nemcsak parancsra, / s míg balhitekben hitt s tajtékzott téveteget, / beföntük életét vad kényszerképzetek*” (Radnóti Miklós: *Töredék*). Így mondja ki az elpusztítása előtt álló költő azt, amit az agykutatónak kellene megoldania, feltárnia, hogy mi az emberi agy működésének titka, hogy ilyet is tud tenni; hogy a bűnöző, a gyilkos orvoskörtani eset-e vagy csak deviáció. Ezzel válik a művész, a költő, aki a jelenség mögött álló erkölcsi tanulságot is ki tudja fejezni a tudós társává, amit Babits Mihály így fejezett ki Henri Bergson tanulmányáról (*Teremtő fejlődés*, 1907) szóló, 1910-ben a Nyugatban közölt esszéjében: „Így lesznek költészet és tudomány, intuíció és értelem fegyvertársak, ellenségek helyett.”

Az agy működésében az idegsejtek közötti információáramlásban kulcsszerepet játszó szinaptikus kapcsolódási rendszer hosszú fejlődésen ment át. Ma már tudjuk, hogy a kémiai ingerületátvivő anyagok a szinapszison kívül is fel tudnak szabadulni, és diffúzióval messzire eljutva tartós hatást tudnak kifejteni egy másik idegsejtre, hálózatra. Ezen rendszerek működésében megjelenő hibák lehetnek okai a különböző elmebetegségeknek, magatartásban megjelenő deviációknak.

Hippokratész, a nyugati orvostudomány megalapítója az egészséget még a tudat, a test és a környezet holisztikus egységének képzelte el. Arisztotelész viszont függetlenítette a tudatot az agy struktúrájától, sőt meg volt győződve arról, hogy a tudat a szívben helyezkedik el. Az egyházatyák, főleg Nemeziosz, Emesa püspöke, valamint Szent Ágoston szintén állást foglaltak ebben a kérdésben: az emberi gondolkodás három legfontosabb funkcióját viszont már az agy üreges részeibe, az agykamrákba képzelték el.

A 11. században a szerzetesek Galenus tanai és az arab orvoslás tradíciói alapján gyógyítottak. Tevékenységük középpontjában a szeretet áll, ami az orvos-beteg kapcsolatban teljesen új a görög-római orvosi etikához viszonyítva. Ez a magatartásforma Jézus és tanítványainak hatására terjed el a világon (vö. Vizi E. Sz.: *Betlehem üzenete*. Új Ember, 1995. december 24.). A szamaritánusról szóló példabeszédben megfogalmazódik a beteg, a segítségre szoruló ember ellátásának erkölcsi normája (Lk 10,30–35). A szerzetesek orvosi tevékenysége a bencések Monte Cassinó-i központjából indult el egész Európába.

Descartes (*Traité de l'homme*, 1662) már a testet és a lelket elkülönítette, és feltételezte, hogy az agy a lélek székhelye. Platónnal ellentétben azt állította, hogy a test és a lélek kölcsönhatásban van egymással.

Ami a körülöttünk levő objektív világot illeti, Schrödinger (1958) szerint a világ érzékelésünk, memóriánk terméke. Ez a meghatározás nagyon hasonlít Szent Tamás véleményéhez: *nihil est in intellectu, nisi prius fuerit in sensu*, azaz csak az létezik tudatunk számára, amit előzőleg már érzékeltünk. Az úgynevezett objektív világban nincsenek például színek és nincsenek hangok, de vannak különböző hullámhosszú fénysugarak, és vannak a levegőben terjedő nyomáshullámok. A színek érzékelése a vizuális agykérgünkben realizálódik a retina fotoreceptorai által felfogott különböző hullámhosszú fénysugarak révén. Hasonló módon a különböző frekvenciájú (16–20.000 Hz) nyomáshullámokat is a belső fül érzékeli, és a nervus cochleárisban mint akciók potenciál terjed és jut el az információ a hallókéreghez, ahol megjelenik a hang érzékelése. Tehát az agyban levő ideghálózat szerepe, aktivitásának minősége rendkívül fontos a külvilág érzékelésében.

Korunk modern orvostudományának legizgalmasabb kérdése az agy titkainak feltárása, tudomásul véve a teljes megismerés lehetetlenségét. A szabad akarattal rendelkező ember tud jó és rossz lenni, tud szeretni és gyűlölni. És mégis, az emberek döntő többsége jó és szereti a másikat. Ez maga a csoda.

Karácsonykor ünnepeljük a szeretet születését. Az embernek, az emberi agynak az a tulajdonsága, hogy ha a szeretetből minél többet adunk, annál több marad nekünk (Assisi Szent Ferenc). Ez maga a megmagyarázhatatlan csoda.

Csodán innen, csodán túl

VÖRÖS ISTVÁN

Költő

Kétféle meghatározása lehet a csodának.

- 1) Csoda az, amire nincs magyarázat.
- 2) A csoda a jó túlcserélődése, minden várakozást felülmúlóan pozitív esemény, történés vagy pusztán tény.

Vajon ez a két meghatározás kapcsolatba hozható-e egymással? Következik-e egymásból, vagy épp ellenkezőleg, teljesen különböző jelentéseket kapcsol többé-kevésbé önkényesen egyetlen szó alá, egyetlen fogalomba, melynek így belső struktúrája rendezetlen marad.

Egyre több dologra van magyarázatunk. Az értelem, legfőbb fegyverünk a létért vívott harcban, jóformán mindenre talál okot, így az a látszat keletkezik, hogy csodaellenes elszánás van benne. Ez persze csak a csoda első definícióját csorbitja. Az ősembernek egy puska is megmagyarázhatatlan, viszont az a puska a maga pusztító erejével a csoda második értelmére semmiképp se formálhat jogot. Illetve, ha megtanulna vele vadászni az az ősember, és elhárulna a feje fölül az éhezés réme, akkor vitathatatlanul csoda lenne számára — az utóbbi értelemben is. Ám ha egyszer a másik ember ellen fordítaná haragjában, félelmében vagy büszkeségében, akkor kiderülne, milyen veszélyes ez a csoda. Hogy milyen rossz csoda. Hogy a csoda ellentéte. Anticsoda, negatív csoda. A meg nem értés csodája.

Vajon minden, amit nem értünk, pusztán a saját butaságunkról tanúskodik, vagy néha csakugyan áll mögötte valamilyen igazi csoda? Vajon van határa a megértésnek, akad olyan dolog is a világban, amire soha nem tudunk majd magyarázatot adni? Mert akkor az, a szó első értelmében csakugyan csodának minősül. Kiderül, hogy van nálunk is bonyolultabb és mélyebb létező a világban.

És tessék, itt van karnyújtásnyira tőlünk. Itt van bennünk. A második meghatározásunk által körülírt fogalom magában rejti az elsőt. A szeretetre van magyarázat? Hogyan keletkezett? Mi hozta létre? Miként működik? Megfelel az anyag- és energiamegmaradás törvényeinek? Válasz nélkül maradó kérdések: nincs magyarázat, nem tudom, mi hozta létre, a működését nem értem, mert nem látható, semmilyen megmaradási törvénynek nem felel meg, mert van benne teremtőerő. Egyszer megmértek egy embert, mikor szeretet volt benne, aztán amikor gyűlött. És másodjára könnyebbnek bizonyult.

A legnagyobb csoda a világ létezése. Mért van inkább a valami, mint a semmi? Mert ugye a valami van, és nem a semmi? Ha ebben biztosak vagyunk, akkor máris egy csoda van a kezünk ügyében. És aztán egy apróság még, a hely csodája. Hogy nem valahol két galaxis között, a feketénél is feketébb semmi sötét anyagában sodródunk, ahol nincs folyópart, nincs őszi levélhullás, nincsenek zongoraszonáták. Mindez csoda, hogy rendelkezésre áll, hogy kezünk ügyében van. Az csoda, hogy élünk. Mert ugye élünk, és nem a nemlét sötét anyagában sodródunk két lélek között a galaxisokon kívül?

A létre nincs igazi magyarázat. A világ keletkezését sokféleképp elmondták már, saját szabályai szerint mindegyik meggyőző is, amíg mélyebben bele nem merülünk, és meg nem értjük okfejtéseit és sugallatait. Akkor hiányosnak fog mutatkozni mind. Épp az értelem lesz, ami rávezethet bennünket a magyarázatok hiányosságaira. Hogyan lett a semmihez képest egyszer csak a valami? Hogyan jelent meg a világ tudattalan létezésében a tudatos kis létezés?

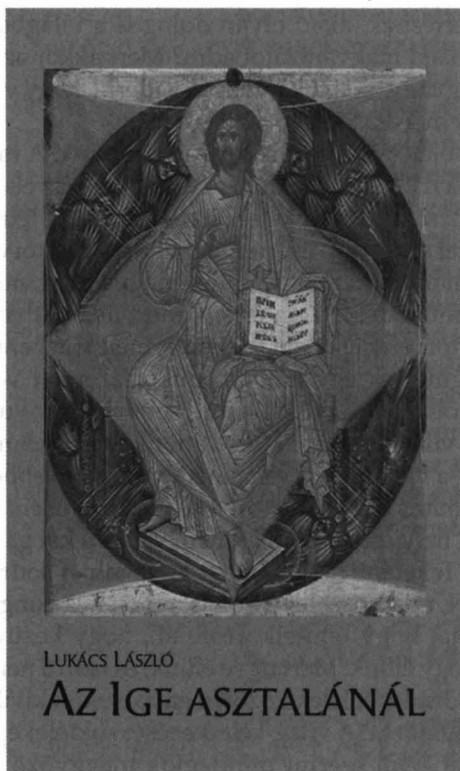
Amíg ezekre a hogyanokra kínálkoznak is a magyarázatok, ugyan-
ezeknek a miértjére soha nem adódik semmi.

És csoda a jelen is. Az, hogy most nem a múlt van vagy a jövő, én
kísérem a gyerekeimet az iskolába, rám dudál az autó a zebránál,
engem ijesztgetnek zord arcú embertársaim a téren átmenőben, én
veszek lisztet kenyérsütéshez, én figyelem az ég színes játékát, eme-
lek le egy könyvet a polcról. Ez százezer éve, vagy százezer fény-
évnyre nem történik meg. Ha van egyáltalán múlt, és ha van egy-
általán távol. Ha nincs, csoda lenne. Ha van (volt, lesz), az is csoda.

Ha olyan a világ, amilyennek hisszük, csoda.

Ha nem olyan, akkor csodálatos.

A Vigilia Kiadó karácsonyi ajánlata

Lukács László: Az Ige asztalánál

A II. Vatikáni zsinat után megújított liturgiában a vasár-
napi miséken három olvasmányt hallgatunk meg: az
evangéliumot egy ószövetségi olvasmány és egy új-
szövetségi levélrészlet világítja meg. A zsinat után elké-
szített új olvasmányos rend szerint három éves ciklusban
(„A”, „B” és „C” év) kerülnek sorra szentírási részletek
a három szinoptikus evangéliumból: az „A” évben Máté,
a „B” évben Márk, a „C” évben Lukács evangéliumát
olvassuk. Az ószövetségi olvasmányokat az evangéli-
umok témájához illeszkedve válogatták össze, ehhez igazo-
dik a szentlecke is, többnyire az újszövetségi levelek-
ből. A három olvasmány egységes mondanivalójáról
szólnak a könyv elmékedései. A szerző évek óta jelen
van a magyar egyház életében, sokan ismerik lelkipya-
korlataiból, előadásaiból, a Vigilia főszerkesztőjeként
vagy a Sapientia Szerzetesi Hittudományi Főiskola
alapító rektoraként. Könyve a három éves ciklus minde-
gyik vasárnapjának olvasmányairól közöl elmékedést,
hasznos kísérője lehet vasárnapi szentmiséinknek, de
segíthet a Szentírás egyéni olvasásában is.

Ara: 2.900 Ft

Megvásárolható vagy megrendelhető a Vigilia Kiadóhivatalban:
1052 Budapest, Piarista köz 1. Telefon: 486-4443 Fax: 486-4444
E-mail: vigilia@vigilia.hu

TAKÁCS ZSUZSA

Újszülött

Kalkuttai Teréz emlékének

*A szívroham utáni hetedik hajnalon
születésről szóló látomás. Csöben
begyűrődve féktelen erővel kristálykék
víztömeg forog. Újjászületésem Benned,*

*Krisztusom? Vagyis: a halálra vágyakozhatom?
Az indák és gyökerek összefogta házak közt
bágyasztó a levegő. Furakszom mégis a Fekete
Város mocsaras beleibe, átlábalok a lézengő*

*árnyak utcáin a földre költözötteken,
s megyek az utolsóelőtti viskó lakói közé.
Kórházi törülközőben egynapos újszülött*

*letéve egy zsákon. Jönnek érte? Föl-
idézem a rémtörténeteket. S elszégyellem
magam, hogy nem bízom vakon Benned.*

HALMAI TAMÁS

Schubert

*Könnyű, halálos üzenet,
hangok derengő túlvilága.
Mintha égboltnyi üveget
karcolna végig egy fa ága.*

Debussy

*Karjában hosszan kanyarog
az út Istentől Istenig.
A foghatatlan anyagot,
akkordok kósza kincseit*

*beteg kezével is begyűjti:
a jóakarát billentyűi
vele süllyednek, emelkednek,
csontok a csonton moll egeknek
dicsőségét így hirdetik.*

Ballada

*Fekete gyűrű, de ezüst a fénye,
fekete torony, de arany az árnya:
ezt fölhúzza remegő, szép kezére,
abban megalszik, életre-halálra.*

*Fehér virágszál, de sötét a szára,
fehér virradat, de halott a mélye —
s a liliomnyi létet általjárja
a feltámadás édes szenvedélye.*

LACKFI JÁNOS

Gátszakadás

Kossuth Mihálynak

*Imádkoztunk nejemmel, szép advent-ünnepen,
Gyertyát lobbant a reggel — éneke, énekem.
S mert köpcös volt a gyertya, elemésztvén magát
Nem enyészett csak magva, falként övezte gát,
Körbekerülve védte a viaszkarima,
Mint tűzmadarat fészke: benn fuldokló ima.
Vékonyuló derengés mögött a pattogó,
Lenge bokájú láng és jégbuboréknyi tó.
Lestem nagy izgalommal, mint olvadoz a héj,
A hófalat lerontva mikor győz szenvedély.
Tudtam, csöndes imánkban egy vulkán rejtve van,
Szabadulása napján kifröccsen parttalan.
Egy reggelen azonban — ó, rend!, ó, asszonyok! —
Láttam, várakozásom immár okafogott.
Ráförmedek nejemre: „Balga asszonycseléd,
Körül minek metélted uradnak örömét?
Átégni mért nem hagyta izzó törvény szerint?”*

A nő mindenkor bölcsebb, fáj neki, ám legyint.
Túltettem magam rajta, nem nagy ügy végülis,
Nem vagyok az a fajta s voltak mentségek is,
Hiszen a terítőtől majd nem én vasalom
Ki itatóspapírral a viaszt hosszasan,
Meg szebb is így a délceg, slank láng, kétségtelen:
Titkon égni idétlen, robbanni fürtelem!
A bensőmet gyötörte azért ez az eset,
Motoszkált, mint a tüske: „Barbár asszonyi tett!”
A felejtés nagy úr ám, Mikulás ünnepén
Nyakamon fantomot már dehogy cipeltem én,
A kisgyerek-bakancsok mellett azonban ím
Az ablakban találok ormóttan lábbelim,
Szalagon lóg ma rajta a viaszmaradék,
Gyúrvva torz szív-alakba — s nem szakad rám az ég!

Kavargás

Skrován Boglárkának

A kiülősben két barát,
Kavargat rubintos teát,
A teán arc kavarodik,
Egyik, másik vagy harmadik,
A tükörkép így szétszalad,
Majd összeáll, és maszkokat
Váltogatva a kezdetig
Visszapörög: gyermek ez itt,
S átváltozik a két barát,
Gyermekarcot kavar, teát,
Szájukon is felkavarog
A múlt, a múlt, a múlt az ott,
Megnyert, elvesztett hócsaták,
Fű íze, lányfül, tornazsák,
Indiánok és nyomozók,
Mindez teában kavarog,
Meg ott lobog a mécsben épp,
Mely issza tűzforró levét,
És már kigyúl a lámpasor,
Minthogyha eddig valahol
Tárolta volna a világ
A napfényt, mit most kiokád,
De nem foszlik szét a burok,

*Két barát, tea kavarog,
Petrocelli és kecsuák,
Megcsókolt fülű Imolák,
Zongoraóra, tornacucc,
Mindig a gyerekkorba jutsz,
Nem kell hozzá, csak két barát,
Kiülős terasz, teaház,
De lehet, hogy még annyi se,
Épp csak egy tükör kell ide,
Hiszen most veszed észre csak:
Mindkét barát te vagy magad.*

BALLA D. KÁROLY

Hálaadás hőésésben

*alig egy percet álltam hőésésben
és méteres lett vállamon a szégyen
alig egy percet voltam túsul éjtve
és ki is vetett már az éden kertje
alig egy percig voltam bűnbe esve
és nem talál ki azóta keresne
alig egy percig tudtam vízen járni
és nem lehettem aztán már akárki
alig egy percre kaptak lencsevégre
és megérintett már a hír veszélye
alig egy percet voltam kirekesztve
és máris elkerült a fényes este
alig egy táncot jártam első bálon
és el is buktam már egy jogszabályon
alig egy percet vártam járdaszélen
és utcalányoké lettem egészen
alig egy percre vontak függelembe
és már örökre el volt veszve minden
alig egy percig jártam kanosszámat
és hideggel vert ki már a bánat
alig egy percre árult el a hívem
és fennakadtam már a lámpatüven*

*alig egy percem volt az életemre
tekintet nélkül hitre fajra nemre
és teljes percet kaptam szép halálra
hogy méltán hagyja el a számat hála*

KERTÉSZ IMRE LAUDÁCIÓJA

Amidőn a Széchenyi Irodalmi és Művészeti Akadémia rendes tagjává avatta Budapesten, 2009. október 19-én, az MTA Dísztermében

1992 óta a Magyar Tudományos Akadémia ráébredt arra, hogy az 1949-es, kommunisták dik-tálta átalakításnál elveszített valami nagyon fontosat. Mégpedig az írókat, akik korábban az alapító akaratának és az alapszabálynak megfelelően mindig is tagjelöltjei, illetve megválasztott tagjai lehettek a nyelvtudományi, később és jelenleg is nyelv- és irodalomtudományi osztálynak nevezett akadémiai szekciónak, az úgynevezett I. Osztálynak. 1941 elején még Babitsot is megválasztották akadémikusnak, Márai 1942-től levelező, 1945-től pedig rendes tag lett; a pártállam azonban kizárta az íróféleket a megválaszthatók közül. A kommunizmus bukása után tehát számukra és a művészek számára hozta létre az MTA azt a Széchenyi Akadémiát, amely ma büszkén fogadja rendes tagjai közé Kertész Imrét.

1819-ben, legnagyobb részt németül vezetett *Naplója* tanúbizonysága szerint Széchenyi lemondóan megállapítja, hogy 1809-től, 16–17 éves korától nevelése a háború miatt abbamaradt, sőt örökre befejeződött. Neki magának kell tehát nevelnie és tökéletesítenie önmagát. Ebben az időben még költőnek, sőt regényírónak is készül. Siracusában, április 7-én egy verset is ír, természetesen németül. Jékely Zoltán fordításában idézzük előbb a költemény kezdetét, majd a hirtelen, villámcsapás-szerű metamorfózist, amely az idealizált gyermek- és ifjúkori tájat hirtelen kihalt sivataggá változtatja. Ugyanazt a tájat, ugyanazt a sorsot.

*Egy pillantást mertem bennsőmbé vetni,
S megdermedtem. Láttam mint ködön át
A fantomokat — amelyek lelkemben születtek.
Levegőtől sodorva lebegtek messzire
Messzire, s legtöbbször a végtelen terekbe —
Hirtelen tova ragadtatták — mint egy
Idegen hatalomtól, az örvény legmélyebb mélyire,
Sötét lett — s mint örök éjszak — csend —
Most jöttek a tavasz álmai, gyermekkoroméi*

*És most egy villám mindent eltüntetett —
Előttem sivatár pusztaság terült el
Élettelen és fénytelen — Nap nem volt,
Árnyék sem és éreztem*

*Hogyan buzognak a könnyek
Nyitott álmodó szememből —
De egy lélek sem sírt velem —
Ah, mert az a táj volt — most ismertem reá —
Hol mint gyermek éltem s imádkoztam —*

*És elfordultam, újra el — el
Ez iszonyatos alakoktól,
S láttam magamat — a tenger közepén
A viharban, hidegen, mereven, mint márvány —
Így tértem újra az életbe vissza.*

(*Napló*. Szerk. Oltványi Ambrus. Gondolat, Budapest, 1978, 101–102.)

A gyermekkori táj és a visszatérés a „sivatagba”, vagyis az egykori otthonba: Köves Gyuri sorstalanságának képletét Széchenyi, úgy látszik, átérzte, örömmel fogadná akadémiajának tagjai közé a most ünnepelet író.

Babits sem habozna. Amikor annak idején (1919-ben) eltávolították mint nemzetietlent a Kisfaludy Társaságból, Victor Hugóra hivatkozott, akit a franciák gúnyosan német szellemnek csúfoltak, Adyra, aki természetesen szintén nemzetietlen volt, Dantéra, vagy Tolsztojra, aki a hazafiasságot érzésként rossznak és ártalmasnak, doktrínaként pedig ostobaságnak nyilvánította: de képzeljük el, hogy ha Tolsztojt kiiktatnák az orosz „nemzeti” kultúrából: „egy nagy irodalomnak éppen *nemzetiségéből* hiányzanék valami fontos, ha ő hiányzanék” — írja Babits. (*Magyar költő 1919-ben*. In uő: *Tanulmányok, esszék*. Szerk. Jankovics József. Kortárs, Budapest, 2005, 437.) Aki azért sem habozna egy társaságban lenni Kertész Imrével, mert egyetértene az utóbbi megállapításával: „A mi modern mitológiánk egy gigantikus negatívummal kezdődik: Isten megteremtette a világot, az ember megteremtette Auschwitzot.” (*Európa nyomasztó öröksége*. Szerk. Hafner Zoltán. Magvető, Budapest, 2008, 172.) Hiszen már Hitler hatalomra jutása előtt valamivel megírta az *Elza pilóta, vagy a tökéletes társadalom* című antiutópiáját, amely az eljövendő örök háború korának 41. esztendejében játszódik — a keresztény időszámítást ugyanis már régen eltörölték —, és amelyben két gyilkos és hazug hatalmi koncentráció pusztítja az egész földet. Erről a földről pedig kiderül, hogy nem Isten teremtménye, hanem egy kísérletező tudósé, aki hajdan modellálta a mi földünket, elültette rajta az élet csírait, majd felgyorsította rajta az időt. És ez a „kis föld”, elsza-

badulva a világűrbe, most és mindörökre lejátszsa azt a világtörténelemnek csúfolt folyamatot, amely egy olyan földön játszódik, amelyet elhagyott az Isten. A „kis föld” és a „nagy föld” viszonya egy végtelen tükörfolyosót jelképez: megszámlálhatatlan „földek” sorozata szimulálja egy valaha talán volt valódi — talán Isten által teremtett? — föld világát és életét. Szuper-madáchi ötlet, Lucifer győzelmével. (Arany kísérletezett azaz, hogy az egész, Ádám által álmodott világtörténelmet szándékosan torzított, luciferi sugallatnak fogja fel.) Kiindulópontja — mint ahogyan Babits maga mondja — az olasz fasizmus és a szovjet bolsevizmus végiggonndolása volt.

Néhány idézet Kertész Imre tanulmányaiból: „Jegyezzük meg azonban, hogy a kínzás a sarlóskalapácsos államtotalitarizmusnak sem a véletlen eleme volt, hanem a lényege. Egyáltalán a kínzás minden állami szintre emelt kizárólagosság, minden, a hatalmat egyeduralommal duzzasztó egyeduralom lényege.” (Ezt Jean Améryval vitatkozva írja; a róla elnevezett irodalmi díjat a minap vehette át Frankfurtban.) „A Harmadik Birodalom háborús bukása után (szándékosan nem a náciizmus bukásáról beszélek, hiszen ez ma is él és virul) gyakorlatlává vált a bolsevik rémtetteket a náci borzalmakkal takargatni, míg ma, a bolsevik rendszer bukása után Auschwitzot próbálják a Gulag relatívizálni, mi több: igazolni. (...) egyvalamit azonban tisztán kell látnunk: egyetlen párt- és államtotalitarizmus sem lehet meg diszkrimináció nélkül, a diszkrimináció totalitárius formája pedig szükségszerűen a tömeggyilkosság.” Mikor pedig arról értekeznek, hogy azt a törvényt, amely nem csak „irányítja szellemünket, de amelyet szakadatlanul mi magunk táplálunk eleven életünkkel, hiszen különben nem létezne” — Thomas Mann nyomán — az *elbeszélés szellemének* lehetne nevezni, így fejezi be gondolatmenetét arról, hogy hogyan vált Auschwitz a modern kor mítoszává: „Mindennapi életünk horizontját ezek a történetek határolják, ezek a — végső soron — *jóról és rosszról szóló történetek*, és e horizonton belüli világunkat a jóról és a rosszról való kifogyhatatlan suttogás hangjai hatják át. Megkockáztatok egy vakmerő kijelentést: egy bizonyos értelemben és egy bizonyos síkon kizárólag az elbeszélés szelleme kedvéért élünk, az a mindannyiunk szívében-fejében szakadatlanul formálódó szellem foglalta el Isten szellemileg kitapinthatatlan helyét; ez az a képletes tekintet, amit magunkon érzünk s mindent e szellem fényében teszünk vagy nem teszünk.” Végül pedig amikor azt igyekszik megérteni, hogy a Gulag miért más elbeszélés, így érvel: „Mindenesetre a mítosz Auschwitzról szóló döntése ma már végérvényesnek látszik: az Auschwitz-elbeszélés átment már a titkos érdek-

lődés, a látszólagos felejtés azon időszakán, amit a pszichoanalitikai iskola elfojtásnak nevez. A Gulag, ebben biztos vagyok, minden hasonlóság dacára *más* elbeszélés. Egyetlen szóval sem mondom, hogy kevesebb lenne a bűn, a borzalom, hogy kevésbé megrázó: de — milyen fájdalmasan sajtáságos! — a maradandóság mégsem ezen múlik, és én úgy érzem, hogy ezen a történeten még munkálkodik az elbeszélés szelleme, mielőtt ráüti majd a végső forma pecsétjét. Végezetül, és ezt a szörnyű mondatot, sajnos, sem magam, sem az Önök számára nem takaríthatom meg: még mindig nem lehetünk százsázalékosan bizonyosak felőle, hogy a bolsevik táborokról valóban befejezett múlt időben beszélhetünk.” (*Európa nyomasztó öröksége*, 76, 136, 43, 52–53.)

Tévednénk, ha ezek után az igazságos bírót, nem pedig az alázatos írókat látnánk a Széchenyi Akadémia új tagjában. Hiszen azt mondja: „A művészet, ezt hamar megtanultam, nem arra való, hogy elítélje az embereket, hanem hogy újjá teremtsen a pillanatot.” Ezért lehet boldogság-íze a Weimarba, Buchenwald mellé visszalátogató író számára az amerikai katonától rendelt rebarbara-szósznak; ezért tud egy két szemről és a szerelemről, mint életben tartó erőről vallani. Ezért tudja imádni Krúdyt, aki a pokoli 1919-es évben Dante-ihletű művet, az *Asszonyosságok díja* című regényét alkotta, ezért hálás a sorsnak, hogy a HÉV-en Budapest felé utazó Márai észrevehette őt, az Auschwitzba deportálandó zsidó fiút, az óbudai téglagyár kerítése mögött, ezért tud olyan félreismerhetetlenül Huckleberry Finnes kamasznyelven beszélgetni egymással a táborban Köves Gyuri és Citrom Bandi. Ezért nem becsüli sokra az értelmiségi gögőt, amely utólag próbál megmagyarázni minden kompromisszumot, ezért tartja többre Márai radikális emigrációját Thomas Mannénál, mert magyarul és nem egy világnyelv írójaként vállalkozott, hogy világ-, illetve európai polgár legyen és végül, mint „nemzsidó zsidó” — hogy őt idézzük, Kafkát parafrázálva ilyen paradoxont alkot: „Szeretek magyarul írni, mert így jobban átérem az írás lehetetlenségét.” (*Európa nyomasztó öröksége*, 334.)

Örüljünk tehát és vigadjunk — egy Bachkantáta ujjongását idézve — a neoakadémikusnak, üdvözljük szeretettel a 80. születésnapjához közeledő írókat, köszönjük meg Kertész Imrének mindazt, amiben az — Isten és az elbeszélés szelleme jóvoltából — oly gazdagon részesített bennünket, egyszóval: gratuláljunk. Isten éltesen, Kedves Imre!

SZÖRÉNYI LÁSZLÓ

MEGEMLEKEZÉS HALÁSZ FERENC PIUSZ CISZTERCI SZERZETESRŐL

Halász Ferenc Piuszra, a ciszterci szerzetes papra emlékezünk születésének 100. évfordulóján. Méltatása előtt röviden ismertetjük életútjának fontosabb fordulópontjait.

1909. december 19-én született Pécsen, nagyon meleg, szerető családban. Édesapja kéményseprő, édesanyja háztartásbeli volt; Ferenc mellett két leánygyermeket neveltek fel. A család nem volt különösen vallásos. — Ferencet tízéves korában szülei a ciszterci szerzetesek pécsi gimnáziumába íratják. — 1928: Zircen belép a Ciszterci Rend noviciátusába, Piusz nevet vesz fel. — 1929–32 között Budapesten, a Pázmány Egyetem teológia karán tanul. — 1932–36: Tanulmányait Rómában folytatja az Angelicum Egyetemen. — 1934: örökfogadalom és pappá szentelés. — 1936–46: Zircen a szerzetes növendékek tanára és prefektusa, majd a Rend könyvtárosa. — 1946–51: Tizenkét rendtársával elbocsátását kéri a zirci apátságból és Borsodpusztán alapít önálló, Rómának alárendelt ciszterci monostort Regina Pacis néven, melynek ő lesz az előljárója, perjele. — 1951: a szerzetesrendek feloszlásának következményeként a perjelség megszűnik (1950); 1951-ben a veszprémi püspök Csatkára helyezi, ahol 1961-ig plébánosként működik. — 1961–63: börtön, az „államrend megdöntésére irányuló szervezkedés” címén. — 1963–65: Csatkán él betegszabadságon. — 1965–68: újra börtön. — 1968–70: Pannonhalmán, papi szociális otthonban tartózkodik. — 1970–85: Nagykovácsiban nyugalomban van, illetve vasárnapokon kíséget. — 1985–94: betegsége miatt ápolásra szorul; szerető kezek gondozzák Szentendrén. — 1990: visszatér a zirci kongregációba. — 1994. június 18-án hal meg és június 28-án temetik Zircen, a ciszterciek sírkertjében.

Rövid méltatásunk elsősorban Piusz írásos hagyatékára támaszkodik. Közel negyven könyvet hagyott hátra, és igen sok cikket, tanulmányt írt, melyek főleg 1940–47 között, különböző folyóiratokban (Papi Lelkiség, Zirc és Vidéke stb.) jelentek meg. A Vigilia 1988. júliusi számában közölte egyik írását és egy vele készült interjút; halála után 1994 novemberében, majd a Távlatok 21. számában jelent meg róla egy-egy megemlékezés Brückner Ákos Előd ciszterci rendtársa tollából. — Összegyűjtött írásai és ezek katalógusa a Zirci Apátság könyvtárában megtalálható. Könyvei közül — tudomásunk szerint — életében csak három jelent meg nyomtatásban: *Örök liturgia* (Korda Kiadó, 1943); *Maradatok meg szeretetemben* (OMC kiadás Bécsben, 1965, a szerző megnevezése nélkül); *Hirdessétek az evangéli-*

umot (A–B–C évekre szóló szentírás-magyarázat, Ecclesia, Budapest, 1989). Legtöbb műve tehát csak kéziratban érhető el.

Nagy papi-szerzetesi egyéniségekről haláluk után csak a legnagyobb tisztelettel és elismeréssel, néha burkolt „szentté avatási” törekvéssel szokás nyilatkozni. Biztosak lehetünk abban, hogy egy ilyen írást Halász Piusz még holtában is szétépné. Ezért méltatású bizonyos távolságtartással fogalmaztuk meg.

Sommásan igaz róla, amit Brückner Előd ír a Távlatokban: „Ízig-vérig aszketikus alkatú és szándékú író. Nem kutató teológus. Minduntalan a teológia életre váltása érdekli... Műveiből aligha lehet egyet is mondani, amelyben nem az egyéniségén átszűrte hitvallást, életszabályt kínálna.” Ezt az alapvető összegzést szeretnénk most néhány megfigyeléssel kiegészíteni.

Piusz igazi gyűjtő és integratív ember: sokrétű személyiség, aki több száz, talán több ezer év szellemi kultúrájának értékeit szívta magába. Ezekből alakította ki egyénisége és élettapasztalata alapján sajátos, koherens világlátását. Szellemissége is több dimenzióból (szerepből, síkból) tevődik össze. Ezek többségében valamilyen poláris feszültség képezi a dimenzió alapját. Közülük most néhányat, talán a legfontosabbakat vázoljuk néhány súlyponti gondolat segítségével: *a spirituális dimenziót, a „magyar job” szerepét és a profétai dimenziót.*

A személyes források (levelek, személyes kapcsolatok, interjúk) intimitása, szűkössége miatt legfeljebb említés vagy rövid kitérés formájában érintjük a (nagyon hangsúlyos) esztétikai, a közösség- és otthonkeresés dimenzióit, baráti kapcsolatait, szociális munkáságát, szellemi és spirituális forrásait, gazdag, de fájdalmas magányosságát. Nem szabad azonban említés nélkül hagynunk sajátos antropológiai meglátásait és a *misztikához fűződő szoros kapcsolatát sem.* Bár a szó klasszikus értelmében nem volt misztikus, és magát sem tartotta annak, bizonyos, hogy a „Belső Várkastély” nem egy szobájának küszöbét átlépte, és ezekről saját tapasztalataiból merített, számos szövegrészt hagyott ránk. Laikus olvasói számára is fontos lehet az a megjegyzése, hogy a lelki élet sokat emlegetett „sötét éjszakája” nem papi vagy szerzetesi kiváltság: „*minden kereszténynek át kell esnie rajta...*”, mert „ez a hit, a remény és a szeretet megtisztulásának egyetlen garanciája.” (*Csillag után* II. 93.)

Teológiai, filozófiai, pszichológiai, biblikus, művészeti, főként irodalmi érzékenysége és műveltsége messze meghaladta pályatársainak átlagos felkészültségét. Írásainak legnagyobb részét erős érzelmi töltés kíséri vagy vezérli. Gyakran úgy érezzük, hogy egy prédikátor hangját halljuk. — Sokan, beszédeit hallgatva, a második Prohász-

kát látták benne, aki meghatározó benyomást gyakorolt rá. (Kötetnyi írása szól Prohászkaról.)

Spirituális jellegű írásait olvasva (a legtöbb ilyen) feltűnik, hogy — főként élete első felében — a transzcendens magasságokban érzi jól magát; szeret Jézus és Mária „közelségében időzni”. Elbűvöli Isten dicsősége, a liturgia szépsége, az egyház szentjeinek nagysága; a földre csak azért figyel, hogy ezeknek az értékeknek megvalósításáért küzdjön, főként magyar földön, főként saját Rendjében. Az „emberi jelenségre” Isten szemével, felülről tekint (Anselm Grün OSB kifejezésével, a „felülről induló lelkiség” szellemében). Ám rádöbben az eszmék és a valóság, az értékek és az érdekek áthidalhatatlannak tűnő távolságára. Mivel nagyon éles megfigyelő, végsője főként ezen polaritások közötti hasadékok mentén hatol a mélyre, a mindennapi profán jelenségek legaljáig. Értékválasztásában maximalista; ezzel Krisztus megalkuvás nélküli követőinek különlegesen elkötelezett csapatához tartozik. (Ez a megállíthatatlan lendület vezette el őt végül a Regina Pacis monostor megalapításához.)

A sorrend későbbi írásaiban jelentősen átalakul: az „alulról induló lelkiség” híve lesz — ám anélkül, hogy az előbbit leértékelné. Élete második felében, egyre gyakrabban a mindennapi életben, földközeli élethelyzetekben keresi és fedezi fel a transzcendencia jelenlétét (vagy annak hiányát).

Ebben az életszakaszban dúsuinak fel a „szent–profán” dimenzió feszültségéből fakadó tapasztalatok, konfliktusok és megoldások is. Piusz a profánt egyre inkább istentiszteleti formákként igyekszik értékelni: „Mivel minden Isten teremtménye, és mindennek végső célja, hogy Isten dicsőségét szolgálja — ezért minden szent.” (Csillag után II. 88.) Problémája (mindnyájunké is!) így fogalmazható: *hogyan lehet kereszténynek maradni, kereszténnyé válni ebben a zajos, transzcendens gyökereitől és távolaitól megfosztott világban?*

A szent – profán polaritással párhuzamosak az „örökkévaló – múlandó”, „túlvilági – e világi”, „természetfölötti – természetes”, és (különös hangszúllyal) a „szent idő (kairosz) – történelmi idő (kronosz)” polaritásai is. Különösen ez utóbbi pólusoknak tulajdonít Piusz a transzcendensre mutató és kiemelkedően fontos helyi-értéket. (Gondolatai Karl Rahneréivel sokban megegyeznek.) — Ezek mellett még az „élet” fogalma jelenik meg írásaiban, talán a többieknél is jelentősebb kulcsfogalomként. Az élet önmagában is szent, mert Isten „lényegi tulajdonságát” tükrözi. Ezért az életet, isteni minták szerint, sokszorozni, óvni, serkenteni és bátran, krisztusi szabadságban élni kell. Az időben megvalósuló élet pedig folytonos fejlődést, változást, változtatást, konfliktusok vállalását, intellektuá-

lis próbálkozásokat, keresést, merész döntéseket igényel. Semmi sem idegenebb Piusz számára, mint az állandóságra, bebetonozott biztonságra önmagát elsáncoló élet.

Piusz spiritualitása ma is megkerülhetetlen. Élesen ütközteti a keresztény spiritualitás évszázadok, vagy évezredek alatt kikristályosodott formáit a modern kor kihívásaival (felvilágosodás, racionalizmus, nacionalizmus stb.), az emberiség mai elterjedt életformáival és a bennük működő értékrendekkel. Úgy látja, hogy ezt az ütközetet nem a régi formák bástyáinak további erősítésével lehet megnyerni (ezzel ő maga is kísérletezett), hanem úgy, hogy a mai, transzcendensről távol esőnek tűnő folyamatokban és értékvilágban kell felkutatni azokat az ösvényeket, amelyek még burkoltan, de már jelenlétben a transzcendens, isteni világ főútvonalai felé vezetnek. Ezek között az első a szépség világa, melynek abszolút dominanciáját néhány művében különösen érezni lehet. *A szépség világa közvetlenül érintkezik az isteni szentség világával.* (Írásainak jelentős része prózában megírt, hitvalló költemény; ebben Szent Bernát 20. századi követőjeként, de nem másolójaként tűnik fel.)

Spiritualitása azért is megkerülhetetlen, mert a „régit és újat” egymással szembesítve és kiengetszelve, új tömlőkbe tölti át. Az új tömlő: a történelmi idő rehabilitálása, a modern tudományok és gondolkodásmódok megközelítéseinek (részleges, de tényleges) meghonosítása a keresztény spiritualitás kialakításában; az egyházunk múltjának reflexív átvizsgálása és feltárása; az esztétikai dimenzió és az érzelmi kultúra rehabilitálása; a vallásos formák és kifejezésmódok „eleven létté erjesztése”, az elavult formák elhagyása. — Nem szabad elfelejtenünk azokat az írásait, melyek a szerzetesi, papi élet megújítását szolgálják; ebben Piusz, máig is hatóan, sokat és nagyot alkotott. (Papi Lelkiség cikkei, Lélek és Élet, Apostoli utakon stb.) — Fel kell figyel-nünk arra, hogy gondolatainak és vágyainak egy része már létté vált az egyházban, főként a II. Vatikáni zsinat hatására (személyesség, személyiség méltósága, az etikai felelősség-elv, lelkiismereti szabadság, a laikus réteg fokozatos szerepvállalása, a liturgia nyelvezete stb.), de úgy látjuk, hogy ebben — hazánkban — Piusznak jelentős érdemei vannak. Akár csak az írásos életművét mérlegelve, Kiss Béla Benedek atyának (egyetlen túlélő társának a borsodpusztai monostorból) adunk igazat, aki temetési gyászmisszióján (reméljük, prófétaival szóval) így búcsúztatta: *„Piusz atya életét nem lehet koporsóba zárni... mert a múlandó mögött az örökkévalóságra nyílt minden.”*

Piusz, a magyar Jób lelkivilágát életének derekán éri a legnagyobb törés: egy monostori csend-

ből a papi szószékre rendeli a gondviselés. Bár a pasztorációban volt már gyakorlata, most kerül át gyökeresen az „értékek világából” a „feladatok világába”. Most szembesül azzal, hogy híveinek többsége csak látogatóba megy Krisztushoz vasárnaponként; hétközben megvannak Nélküle is — jobban, mint Vele. Piusz számára itt válik egzisztenciálisan tapasztalhatóvá, hogy a világ két kontinensre szakadt: egy profánra és egy szentre. Isten országa majd csak „odaát” valósulhat meg; az emberi „itt-lét”-et a szorosan vett evilági értékek (a test kívánsága, az élet kevélysége, a hatalom és a birtoklás vágya) uralják. A két világ között nincs átjárás. A dilemma feloldhatatlan: egy kisszámú elithez, vagy a milliókhoz kell kötődnie? „Keresztény vagyok és ember” — írja. „Választanom kellene e kettő között... A szent emberek messze maradnak az élettől, hogy töretlenül őrizhessék eszményeiket. Az élet valóságait sohasem ismerték meg. [Ebben a vonatkozásban Prohászka is gondol!] A többieket elkappa az élet közelsége és eszményeiket tagadják meg... Pátosz nélkül mondom: a világtörténelem legsötétebb óráim írtam ezeket a lapokat... Disszidáljak a koromból? Nem: elhatároztam, hogy itt maradok: ember az emberek között... Vagy embertelenül az embertelenek között? — Ki tud erre feleletet adni?” (Embertelenül I. Bevezetés)

Ezekkel a sorokkal jutunk talán a legközelebb Piusz lelkeségének mélységeit és magaslatait elválasztó szakadékhöz, de egyben a 20. és a 21. századi kereszténység egyik legfontosabb diagnózisához is. Összes műve ezt a dilemmát járja körül — néhol a magaslatok felől, máshol pedig a mélységek felől nézve — néha más problémák lepleibe burkoltan, máskor kifejezetten. Ahogy a spiritualitásról szóló részben hangsúlyoztuk, életének második felében kiérlelt gondolatai éppen e szakadék fölé építenek hidat.

A magyar Jób nemcsak védekezik, hanem támad is. Istent vonja kérdőre egy-egy megfigyelt, sötét emberi élethelyzet kapcsán. Így ír erről: „Amilyen mértékben egyre jobban megértem az embert, annál kevésbé értem Krisztust.” (Embertelenül II. 167.)

Szenvedélyes kiáltásai akkor hatolnak legmagasabbra, amikor lelkipáasztorként, vagy önmagába tekintve Isten megváltói tevékenységének kudarcát éli át. „Borzasztó és reménytelen a helyzetem, mert igazán pogány már nem tudok lenni. A hitem és a múltam tisztán mondja, hogy nem élhetek Jézus nélkül. De a szívem és az akaratom idegen. Milyen borzasztó sors: Isten nélkül nem lehetek boldog, — Istennel pedig nem tudok boldog lenni.” (Embertelenül I. 21.) (Megjegyezzük: e könyvnek írása közben bukott el az 56-os magyar forradalom; Piuszban ez kiheverhetetlen traumaként csapódott le.) A magyar lelkeségi irodalomban

— tudomásunk szerint — senki sem merészelt Urával ilyen hangon perlekedni. De lehet, hogy máshol sem találunk erre példát.

Nagy álma — az ősi szerzetes-atyák életformájában hívni, lehívni Isten Lelket a magyar földre — szertefoszlott. Mintha a kétszeres börtön sem vágott volna mélyebb sebet benne. Ám az utána következő „sehová sem tartozom igazán” otthontalansága teljesítette be keresztyét. — Életének vége felé (1988) mély szárazságban, de hitéhez és végső reményéhez görcsösen kapaszkodva, utolsó kiáltással így fordul Istenhez: „*Úram, életem végére értem, felő, hogy felfal a közöny... Hitem szilárd, de nincs érzelmi rezonanciája. Csupán élek, de nincs súlya létem valóságának... Ne engedd, hogy elhagyjalak... csupán ebben áll az életem: légy áldott, Istenem!*” (Áldott legyen az Isten II. befejezése) Mintha Teréz anyát hallanánk!

Kapott-e Piusz prófétai elhívatottságot, vagy érzett-e magában ilyet? — Ő bizonyára elhárítaná ezt a minősítést, és „kanonikus” értelemben biztosan nem volt az. Ám úgy véljük, hogy rendelkezett ilyen karizmákkal, s ezért érdemes életművének ezt az oldalát is vizsgálni. Egész habitusa már kezdettől fogva mutat egyfajta prófétai jelleget. Prédikációi sokszor „elvarázolták” a hallgatóságot; sokan számoltak be megtérésükről. Személyes elköteleződése is vitán felül áll. — Egy próféta azonban az egyház és a társadalom válási-szociális „mélyszerkezetének” feltárására és távlatos iránymutatásra is kötelezett. Ilyen jellegű írásokból is sok található Piusz gyűjteményében, részben hosszabb tanulmányok formájában (például *Csillag után I.*), részben szétszórva, más gondolatsorokkal vegyítve. Ezekből csak két, súlyponti gondolatkört emelünk ki; mindkét gondolatkörre egy-két mondattal vagy idézettel utalunk.

Az első a szabadság és engedelmisség, a hatalom, igazság és életszentség, az ember méltósága, az élet és elmélet polaritásai körül sűrűsödik. Ezek sarokpontját Jézus szavai jelölik ki: „Az emberfia nem azért jött, hogy neki szolgáljanak, hanem hogy ő szolgáljon.” (Mt 20,28) Más oldalról azonban „Isten akarata, hogy legyen tekintély. Ugyanakkor saját képére és hasonlatosságára, tehát szabadnak teremtette az embert. Innen van, hogy életünk a szabadság és az engedelmisség erőterében folyik.” (Csillag után II. 55.) — Fontos megjegyzése: „A személyi méltóság tisztelete abban is megnyilvánul, hogy jogot adunk a kételkedésre, sőt a tévedésre is.” (Csendben csorduló napok, 1976. február 11.) Távlatos vízió: „Jöjjön el az a kor, amikor az egyház egyetlen hatalma az igazság, egyetlen gazdagsága az életszentség lesz! És akkor minden külső hatalomtól megfosztva éri el a lelkek fölötti hatalmának legszedtöbb arányait.” (Csillag után II. 132.)

A második gondolatkör az egyházszervezet, az egyház jövője, a szentségek értelmezése és kiszolgáltatása körül forog. Felfogása lényeges pontjaiban megelőlegezte a II. Vatikáni zsinat állásfoglalásait. Az „Isten népe” kifejezés gyakori; a hívők egységére, egyetemes méltóságára, a laikus hívők részesedésére utal a „királyi papság”-ban. (Karl Rahner fogalmazásai nyomon követhetők.) — Kidolgozott egyházmodellje nincs. Az egyház jövőjét a szentségek legősibb gyakorlatának megújított keretei között, a (tágon értelmezett) karizmák elterjedésével képzei el. (Különösen sokat és többször foglalkozik a keresztség, a bérmlás, a házasság és a bűnbánat szentségeivel; mondanivalója ezekre vonatkozóan máig sem vesztett aktualitásából!) — Egy megújuló egyház az Eucharisziából táplálkozó, egymást segítő testvéri közösségek sokaságából fejlődik ki, melyek azzal fejtik ki missziós hatásukat, hogy ott az emberek „szeretik egymást”. (Csillag után II. 151.) — Mivel az egyház Isten népe, ezért tagjait az gyűjti egybe, hogy egymást személyesen is ismerik, tisztelik, szeretik, egymást segítik és egymás sorsában részt vállalnak. Ezért „az igazi élet a kis közösségekben lüktet”. (uo. 100.) „Nem az [erény- és vallási] gyakorlatok... nem a jogi előírások, hanem a szeretet lesz az egység elve.” (uo. 151.)

Az történelmi idő sajátos hangsúlya a bemutatott egyházfelfogásában is szerepet játszik: „Az egyház, mivel benne áll az időben, csak haladó egyház lehet. Ez a haladás belülről fakad és nem a mindenképpen való újítás vágyából. Vele szemben a konzervatív magatartás kilép az időből, s úgy érzi, az a hivatása, hogy mozdulatlanul őrizze azt a világot, amelybe beleszületett.” (uo. 91.)

Piusz már fiatal kora óta érzékenyen reagált minden visszásságra, melyeket az egyházban megfigyelt (lásd önéletrajz: *Áldott legyen az Isten*). Éles polémiái főként a bürokratizmus, a hatalmi koncentráció és a klérus egyes tagjainak laza (liberális) életfelfogása ellen irányultak. Néhány idézettel emlékezzünk ezekre is. „Nagy tömegek vették fel a keresztyén szimbólumokat és mi azt hittük,

hogy a keresztyénységet vették fel. Azóta csaljuk magunkat és a világot.” (Embortelenül I. 63.) — „Igen, hűség Jézus Krisztushoz tűzön vízen át, ezt vallom és hirdetem. De arra nem köteleztem el magamat, hogy elavult formákhoz ragaszkodjam, vagy olyan keretek között kínlódjam, amely már nem is etikai, mint inkább patopszichológiai sikon folyik. Valamiképpen abban látom az egyházi konzervativizmus és integrizmus veszedelmét, hogy a dolgokhoz és a formákhoz való hűséget azonosítják az Úr Jézushoz való hűséggel.” (Csendben csorduló napok, 1976. február 15.)

Piusz azonban nem intézményellenes. „Feltétlenül szükség van az intézményre, mint léleknek a testre...” (Csillag után II. 91.) Am figyelmeztet: „Az élet nem a csontvázból jön. Az élet az egyházban sem az intézményből jön. Nem is jött soha! Az élet Subiacoból, Citeauxból, Assisiből, Manresából áradt; ma Taizéből és Terézia anyából.” (Csendben csorduló napok, 1976. február 3.)

Kemény ítéletei miatt Piuszt szükségszerűen érte az egyházi közvélemény egyik mértékadó oldaláról az ítélet: kellemetlen, zavarkeltő, „eretnekgyanus”, ábrándokat kergető alkat. Ezért — néhány ismerőse szerint — életét gyakran katasztrofiként élte meg. A próféták sorsát viselte.

Legmegrázóbb ebben a vonatkozásban az Embortelenül című könyve, amelyről Brückner Előd a Távlatokban így ír: „Talán itt érzékelteti a nyilvánosság előtt az emberiség minden kínját, megváltásra szorultságát, az egyház »semper reformanda« voltát.”

Nagy érzelmi hullámai élete végére érve elsimulnak; a *Napnyugta előtt* című írása, melyet szinte napi ujjgyakorlatnak szánt, már egy szelíd, önmagával, betegségével, Istennel is megbékélt szerzetest rajzol elénk. — Befejezésül Benedek atyához halála előtt néhány nappal írt, de félbemaradt levelét idézzük: „Levelemmel együtt küldöm szeretetemet. Az idő eljárt, hol jól, hol rosszul. Az idő hol áldás, hol büntetés. Jó tudni, hogy így is, úgy is a Jó Isten törődik velünk gondviselésével.”

ASZALÓS JÁNOS

SOMMAIRE

JAKAB VÁRNAI: „Pour vous s'est fait pauvre”. Sur la pauvreté du Christ à la lumière de Saint Paul, Saint François d'Assise et de notre temps

Sur le miracle

Réponses de personnalités de la vie culturelle hongroise à l'enquête de Vigilia

- Poèmes de Károly Balla D., Tamás Halmai, János Lackfi et Zsuzsa Takács

LÁSZLÓ SZÖRÉNYI: Hommage à Imre Kertész

JÁNOS ASZALÓS: Pour la mémoire de Piusz Ferenc Halász OCist

INHALT

JAKAB VÁRNAI: „Er wurde für euch arm”. Über die Armut Christi im Lichte des Heiligen Paulus, des Heiligen Franz von Assisi und der heutigen Zeit

Über das Wunder

Antwort auf die Umfrage der Vigilia bei bedeutenden Persönlichkeiten aus dem ungarischen Kulturleben

- Gedichte von Károly Balla D., Tamás Halmai, János Lackfi und Zsuzsa Takács

LÁSZLÓ SZÖRÉNYI: Laudatio über Imre Kertész

JÁNOS ASZALÓS: Andenken an Piusz Ferenc Halász OCist

CONTENTS

JAKAB VÁRNAI: „He became poor for your sake”. About the poverty of Christ in the mirror of St. Paul, St. Francis and our times

About miracles

The Answers of Outstanding Hungarian Personalities to the Inquiry of Vigilia

- Poems by Károly Balla D., Tamás Halmai, János Lackfi and Zsuzsa Takács

LÁSZLÓ SZÖRÉNYI: Homage to Imre Kertész

JÁNOS ASZALÓS: Piusz Ferenc Halász OCist

Főszerkesztő és felelős kiadó: LUKÁCS LÁSZLÓ

Munkatársak: BENDE JÓZSEF, DEÁK VIKTÓRIA HEDVIG, HAFNER ZOLTÁN, LÁZÁR KOVÁCS ÁKOS, PUSKÁS ATTILA

Szerkesztőbizottság: HORKAY HÖRCHER FERENC, KALÁSZ MÁRTON, KENYERES ZOLTÁN,

KISS SZEMÁN RÓBERT, POMOGÁTS BÉLA, RÓNAY LÁSZLÓ, SZÖRÉNYI LÁSZLÓ

Szerkesztőségi titkár és tördelő: NÉMETH ILONA

Indexszám: 25 921 HU ISSN 0042-6024; Nyomás: Veszprémi Nyomda Zrt. Felelős vezető: Fekete István vezérigazgató

Szerkesztőség és Kiadóhivatal: Budapest, V., Piarista köz. 1. IV. em. 420. Telefon: 317-7246; 486-4443; Fax: 486-4444. Postacím: 1364

Budapest, Pf. 48. Internet cím: <http://www.vigilia.hu>; E-mail cím: vigilia@vigilia.hu. Előfizetés, egyházi és templomi árusítás: Vigilia Kiadó-

hivatala. Terjeszti a Magyar Posta Zrt. Hírlap Üzletlég, a Magyar Lapterjesztő Zrt. és alternatív terjesztők. A Vigilia csekk számla száma: OTP.

VII. ker. 11707024–20373432. Előfizetési díj: 2010. évre 4.440,- Ft, fél évre 2.220,- Ft, negyed évre 1.110,- Ft. Előfizethető külföldön a

KKV-nál (H-1389 Budapest, POB 149.). Ára: EU országok: 14.640,- Ft/év vagy 95,- USD illetve ennek megfelelő más pénznem/év.

SZERKESZTŐSÉGI FOGADÓÓRA: KEDD, CSÜTÖRTÖK 10–14 ÓRA. KÉZIRATOKAT NEM ŐRZÜNK MEG ÉS NEM KÜLDÜNK VISSZA.

Ára: 420 Ft

VIGILIA

*Minden kedves Olvasónknak
áldott Karácsonyi Ünnepeket kívánunk!*

KÖVETKEZŐ SZÁMAINKBÓL

- 75 éves a Vigilia
- Kultúra és kereszténység
- A vértanúságról
- Balázs Zoltán, Fejérdy András,
Kálmán Peregrin, Máthé Andrea,
Prohászka László és Rónay László tanulmánya
- Benedek Szabolcs, Halmai Tamás,
Kókai János, Mile Zsigmond,
Tandori Dezső és Vasadi Péter írása

A folyóirat megjelenését
a Nemzeti Kulturális Alap támogatja

nka
Nemzeti Kulturális Alap

9 770042 602005 09012